

DOSYA

Ankara'nın kayıp bağları: Bağ, bahçe, bostan

>> s. 16

Fatima Nazeery: Umut Ettikçe Güç Bulan Bir Kadının
>> s. 3 Hale Gönültaş

Coronayla Sokak Röportajı Tecritte Radarına
Takılanlar Serisi
>> s. 5 Nuran Şentürk Karakılıç

Korona'nın Aşkı: Hayatını Değiştirmelisin!
>> s. 6 Sinan Kadir Çelik

Ankara'da yasaklanan ilk 1 Mayıs: İmalat-Harbiye
işçileri ve Boşnak Mahallesi
>> s. 24 Yavuz İşçen

Askerî Veterinerin Anılarında 1921 Ankarası
>> s. 28 Önder Şenyapılı

Ankara'nın Apartmanlı Tarihi - 4 Siyasiler ve Ankara
>> s. 29 @ankaraapartmanlari

Çürüyerek Devrilen Kavakların Yazarı Sevgi Soysal ve
Ankara
>> s. 37 Sencer Başat

Suna Kan ile röportaj: Mozart'ın Üstüne Besteci
Tanımam, Toz Kondurmam Ona
>> s. 39 Deniz Zeka - Meltem Sezen Kılıç

Ankara Büyükşehir Belediyesinden STK'lara Katılımcı
Bütçe Çağrısı
>> s. 41 Duygu Toprak

Yerinden Yönetim, İnsani Değerlere ve Katılımcı
Demokrasiye İnanan İnsanların İşidir
>> s. 44 Aydın Yaşar

SOLFASOL

Aydan Çelik

Eylül 1955						
Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

- YAZISIZ

Pandemi ile Mücadelede "Yasak Hemşerim!" Modeli Devlet Olmak ya da Olamamak

>> s. 2 Mehmet Onur Yılmaz

İhmal Edilmiş Bir Direnişin Arkeolojisi Zafer Aydın'la 15-16 Haziran 1970'in 50. Yılında, İşçilerin Haziranı Üzerine Söyleşi

>> s. 8 Ali Bilge, Akın Atauz

Akın Atauz ve Ali Bilge, Solfasol TV için, Zafer Aydın ile 15-16 Haziran'ın 50. yılı anısına 4 yıla yakın bir zamanda hazırladığı kitabı "İşçilerin Haziranı: 15-16 Haziran 1970" üzerine bir söyleşi gerçekleştirdiler.

Ankara'da Farklı Bir Ses Bülent Özgen ile Türkâri Resim ve Türkâri Yaşam Üzerine Söyleşi

>> s. 31 Necati Subaşı

Bize bunca zamandır minyatür olarak anlatılan "Türkâri"nin ne olduğunu, nasıl yapıldığını anlatması için Bülent Özgen ile görüştük.

Pandemi ile Mücadelede "Yasak Hemşerim!" Modeli Devlet Olmak ya da Olamamak

Mehmet Onur Yılmaz

İçişleri Bakanlığı, 8 Eylül'de yayımladığı bir genelge ile kafe, restoran ve eğlence yerlerine ek kısıtlamalar getirdi. Ne kapsamı, ne yasal dayanağı, ne de Covid-19'la mücadeledeki anlamı anlaşılabilen pek çok kısıtlama altında faaliyetlerine devam etmeye çalışan işletmeler müzik yayınına kısıtlama getiren son genelge ile ne yapacaklarını iyice şaşırılmış durumda. İçişleri Bakanlığının etkisini tartmadan, yaratacağı ikincil, üçüncül (çarpan) etkilerini umursamadan ve bu genelgeden etkilenenler için hiçbir destek duyurmadan aldığı yasaklama ve kısıtlama kararlarına eklenen bir yenisi ile bu sefer de kafe, restoran ve eğlence yerlerinde müzik çalınmasına yasak getirildi. Genelgede, "Restoran, otel, kafe vb. tüm yeme-içme ya da eğlence yerlerinde saat 24.00'ten sonra müzik yayınına (canlı müzik, kayıt dinletilmesi vb. her türlü yayın dahil) hiçbir şartta izin verilmeyecek. Mülki idare amirlerinin koordinasyonunda kolluk birimleri ve yerel yönetimler bu konuda gerekli tüm tedbirleri alacak" denildi.

"Tez müzik kesile!"

Bu yeni yasakların ve kısıtlamanın Covid-19'la mücadeleye ne tür bir katkısı olacağı belli değil. Açık olan ise binlerce insanın bir gecede işsiz kaldığı... Bu genelgede ortaya konan yeni kısıtlamalara gerekçe oluşturan bilimsel bir değerlendirme olduğunu ve bu yasakların gerekli olduğunu varsaysak bile Devlet olmanın sorumluluğu bu yasaklama kararıyla birlikte bundan etkilenenlere ilişkin alınan destekleyici tedbirleri de açıklamayı içerir, içermeli. 'Yasak hemşerim. Ben yasakladım, gerisini siz düşünün' tavrı ile salgınla mücadele edilemeyeceği açık. Bu kararları alanlar bunu göremeyecek kadar şuursuz olamayacaklarına göre ancak umursamamaları söz konusu olabilir ki, bu daha da kötü!

Devlet Olamamak...

Aldığı kararların başkalarına etkisini umursamamak, kişisel bir eylem olduğunda buna bencillik adını koyup geçebiliriz. Kendinize acı çektirmekten hoşlanmıyorsanız bencil insanlarla arkadaş olmamayı seçip kendinizi bencilliklerinden koruyabilirsiniz. Bu eylem kişisel düzeyden idari düzeye çıktığında ise bunun adı bencillik olmaktan çıktığı gibi etkisi de kişisel olmanın ötesine geçiyor. Bir kararınızla on binlerce insanı işsiz, açsız bırakabiliyorsunuz işte ve bundan etkilenenlerin yapabileceği hiçbir şey yok.

Ne yazık ki, Türkiye'de Covid-19 ile güya mücadele sorumluluğun salgından en çok etkilenen kesimlere yüklenilmesi olarak

Fotoğraf: Staffan Widstrand

"Türkiye'de Covid-19 ile güya mücadele, sorumluluğun salgından en çok etkilenen kesimlere yüklenilmesi olarak yürüyor. Yetkiyi, kaynağı, bilgiyi elinde tutanlar bunların hiçbirine sahip olmayanları suçlayarak, salgının düğüne giden teyze, bayram namazına giden amca yüzünden engellenemediğine inandırmak istiyorlar bizleri."

yürüyor. Yetkiyi, kaynağı, bilgiyi elinde tutanlar bunların hiçbirine sahip olmayanları suçlayarak, salgının düğüne giden teyze, bayram namazına giden amca yüzünden engellenemediğine inandırmak istiyorlar bizleri. Bu ve benzeri vakaları ve kişileri önümüze atıp salgınla mücadelede yapmadıkları şeyleri perdenin arkasına gizliyorlar. Koca bir devlet tek tek kişilerin sorumsuz davranışlarının arkasına saklanmaya çalışıyor.

Sadece yasaklamak, norm koyarak zorlamak ile devlet olduğu günler Ortaçağdaydı ve orada, olduğu yerde, geçmişte kalmalı. Karar alma yetkisini elinde tutanlar bugün, Ortaçağdan farklı olarak, aldıkları kararların sonuçlarından da sorumlular. Salgın gibi tek tek her birimizi ve birlikte hepimizi yaşamsal olarak etkileyen bir konuda idari kararlar almak ise

bundan da fazlasını gerektiriyor. Ayırmsız, herkesin birlikte ve tek tek her birimizin ayrı ayrı insan haklarını gözetmek ve kimsenin haksızlığa uğramayacağı bir duyarlılıkla karar almak bugün iyi insan, iyi siyasetçi, iyi bürokrat olmanın olmazsa olmazı... Bu genelge özelinde görüldüğü üzere mevcut siyasetçi ve bürokratlar ise bundan o kadar uzaklar ki aksini talep etmek bile garip görünmeye başladı. Her gün Covid-19'dan ölen bir uçak dolusu insanın haberine bir maç skoru gibi yarım yamalak bakıp geçiyor olmamız bunun bizdeki görüntüsü... Çevremizdeki insanlar işlerini, aşlarını, yaşamlarını kaybediyor; geriye kalan bizler ise insanlığımızdan eksiliyoruz.

Ankara'da yıllardır profesyonel DJ'lik yapan Alper Fidaner bu duruma tepkisini ve etkinlik/ eğlence sektöründe işsiz kalanlarla dayanışmasını sosyal medyadan duyurdu. Fidaner paylaşımı şöyle:

"Profilimizi kırmızıya boyuyoruz. Eğlence ve etkinlik sektörleri pandemi bahane edilerek yok edilmeye çalışılıyor. Mekanların bir kısmı aylardır kapalı, organizasyonlar yapılamıyor, çalışanlar aylardır işsiz. Açık olan mekanlar ise ağır kısıtlamalar ve baskı ile karşı karşıya. Belirsizlik de cabası. Uzak olmayan bir vadede hepimizin bu durumun kalıcı sonuçlarıyla karşı karşıya kalacağımızı tahmin etmek güç değil. Kaç işletme bu koşullara direnebilir ki? Salgın kontrol altına alındığında eski bildik, müdavimi olduğumuz mekanları

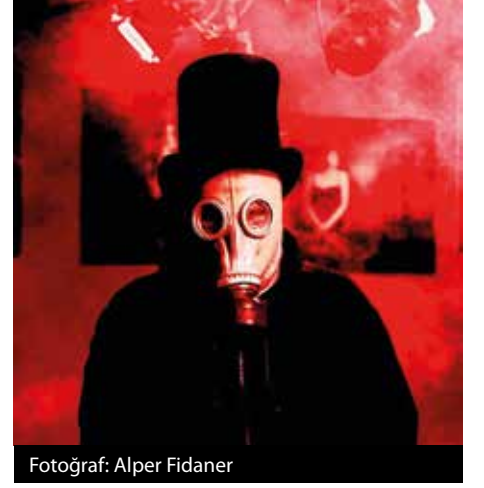
yerinde bulma, etkinliklere erişme ihtimalimiz maalesef çok düşük görünüyor. Yerlerini nasıl mekanların ve kimlerin dolduracağını merak ediyoruz. Bu nedenle herkesi çok geç olmadan bu eşitsizliğin son bulması için birleşmeye ve dayanışmaya çağırıyoruz”

Ayırımcılık Yapılıyor

Alper Fidaner'e, pandeminin başından beri eğlence sektörüne getirilen kısıtlamalarla ilgili değerlendirmesini sorduğumuzda ise şunları söyledi:

“Sektör çalışanları ilk baştan itibaren alınan önlemleri, kendilerine getirdiği külfeti de sırtlanarak ciddiye alıp sessiz kaldı. Ancak işin öyle olmadığını, ciddi bir ayırımcılık yapıldığını sonradan gördük. Son yayımlanan genelgeyle birlikte baktığımda iktidarın pandemiye bahane ederek sosyal hayatı kendi tercihleri doğrultusunda yeniden biçimlendirmeye çalıştığını düşünüyorum. Olağan dışı dönemlerde özgürlüklere getirilen sınırlamalar, zamanla yerleştirilip kalıcı hale getiriliyor. Bunun çok örneğini yaşadık”

Pandemi ile (pandemi yüzünden değil) elimizden alınmaya çalışılanın aslında hayatımız olduğunu söylüyor Alper Fidaner. Pandemide yaşamımızı korumak için sadece maske takmak, fiziksel mesafeye ve hijyene dikkat etmek yeterli değil. Açık ki, hayatlarımızı şuursuz siyasetçi ve bürokratların hazırladığı genelgelere teslim etmemek de Covid-19'la mücadeleye dahil!

Fotoğraf: Alper Fidaner

Fatima Nazeery: Umut Ettikçe Güç Bulan Bir Kadının

Hale Gönültaş

Fatima Nazeery 41 yaşında ve dört çocuk annesi. Ankara'da eşi ve çocukları ile yaşıyor. 2014'teki Taliban saldırısı sonrası tedavisi, ameliyatları halen devam ediyor.

Afgan Fatima Nazeery, kendini barış ve özellikle kadınların eşit haklara kavuşması mücadelesine adanmış bir hak savunucusu. Nazeery, Taliban militanlarının “çalışmayı bırakması” yönündeki tehditlerine aldırış etmedi. 2014 yılında çalıştığı kamu kuruluşunu basan Taliban militanları genç kadını uzun namlulu silahlarla taradı. Yüzü parçalandı, vücudundan dokuz kurşun çıkarıldı. Tedavisi halen Ankara'da devam eden Nazeery ülkesindeki siyasi gelişmeleri yakından izliyor. Fatima Nazeery, “Afganistan'da milyonlarca kadın ve kız çocuğu yok hükmünde. Taliban yok edildiğinde yeniden ülkeme dönüp, kızarımla birlikte kadın ve çocuklar için hak mücadelesini sürdüreceğim” diyor.

Fatima, Afganistan'daki yaşamını, kadın hakları alanında verdiği mücadeleyi, cihatçıların silahlı saldırısı sonrasında yaşadıklarını ve mülteci olmayı anlattı. Aynı zamanda umutlarını ve hayallerini de... Sözü Ankara'daki evinde konuştuğumuz Fatima Nazeery'ye bırakalım:

'Kitaplarla Adeta Aşk Yaşıyordum'

Kabil'de doğdum, büyüdüm. Çocukluğumdan beri okula, okumaya âşıkım. Elime ne geçerse okurdum. Öykü, roman,

hikâye. Kitaplarla aşk yaşıyordum. Aydın bir ailem vardı. Ortaokul öğrencisiyken Taliban iktidar oldu, çatışmalar yoğunlaştı. Ortaokul ve lise günlerinde zaman zaman okula ara vermek zorunda kaldım. Evden çıkmak çok tehlikeliydi. Her an Taliban militanlarının saldırısına uğrayabilirdiniz. Zorunlu olarak evde geçirdiğim günlerde kitaplara gömülüyordum. Galiba genç kızlığın da etkisiyle, kitap okumanın yanında dikiş dikmeye merak saldım. Taliban Kabil'den görece çekildiğinde eğitimimi tamamlayıp lise diplomamı aldım.

'Kadınlara Yönelik Tutumu Aklım Almıyordu'

Barış üzerine kitaplar okuyordum. Arkadaşarımla bir araya geldiğimde siyasal sistemlerde, çatışmaların yaşandığı ülkelerde barışın nasıl sağlanabileceği üzerine konuşmalar yapıyordum. Çünkü Taliban kadınların evden çıkmasına, okumasına karşıydı. Bunu aklım, zihnim, beynim almıyordu. Düşünüyordum ve tek çıkış yolu olarak barışı görüyordum. Tabii Taliban ve barış kelimelerini yan yana getirmek bir anlam ifade etmiyor. Ama yine de düşünmek serbest. Hayalim barışçıl bir Afganistan'dı.

'Kabil'de Üniversiteyi Bitirdim'

Üniversite okumak en büyük hayalimdi. Tehlikeliydi ama göze aldım. Şehit Burhaneddin Rabbani Eğitim Üniversitesi'nde Afgan Dili ve Edebiyatı'nda eğitime başladım. Çevreden çok baskı vardı. İkinci sınıfta evlenmek zorunda kaldım. Aslında bir tercih yaptım. Ya okulu bırakıp eve kapanacaktım ya da evlenip okumaya devam edecektim. Evlendiğim kişi ortaokul mezunuydu. Ama onunla konuştum ve okumama izin vereceğini söyledi. Bu garantiyi alınca evlenmeyi kabul ettim. Evlendik ve fakülteye gitmeye devam ettim. Üniversiteyi bitireceğim sene büyük kızım dünyaya geldi.

'Kadınlara Bodrum Katlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dersleri Veriyordum'

Kabil'de istatistik merkezinde çalışmaya başladım. Ben, ülkedeki kadın ve çocukların sayılarını bölge bölge çıkartıyordum. Ülkenin ücra köşelerinde kayda girmeyen sayısız çocuktan söz edebiliriz. Kendimi toplumsal cinsiyet, barış, kadın hakları konusunda gerçekten eğitmişim. Gündüzleri çalışıyor bazı akşamlar ve hafta sonları da gizli, bodrum katlarında kadınlara “toplumsal cinsiyet” eğitimi veriyordum. Kadın ve

erkeğin eşit olduğunu anlatıyordum. Cinsellik ve beden ve ruhlarına yönelik farkındalık yaratacak örnekler anlatıyordum. Bu seminerler çok işe yarıyordu. Kadınlardan olumlu geri dönüşler alıyordum. Tabii, Taliban'ın istihbaratı kuvvetlidir. Kadınlar da bu istihbarat mekanizmasında görev alırlar. Bu seminerler elbette Taliban tarafından da duyuldu. Tehditler kulağıma geliyordu. Ama dikkate almıyordum.

'Taliban'ın Saldırdığı Sabah'

Çalıştığım kurumda dokuz erkek personel vardı. Bunlardan dördü, her daim ben yokmuşum gibi davranırdı. Bir masa gibi, bir su bardağı gibiydim onlar için. Taliban'ın adamları sık sık binaya gidip beni yok sayan bu erkek personel ile oturup sohbet ederlerdi. Onlar geldiğinde yanlarından uzaklaşırdım. Bir sabah işe gittim. Sadece üç personel işe gelmişti. Gelenler, benimle temas kuran üç erkek personeldi. Beni yok sayan o dört kişi işe gelmemişti. Masama oturdum. Çalışmaya başladım. Diğer çalışanların aynı anda işe gelmemesinde bir tuhafılık olduğunu hissettim. Saat 10.00 sıralarıydı, çok güçlü bir patlama sesi duyuldu. Camlar kırıldı, her yer toz duman oldu. Odada büyük çelik evrak dolapları vardı. Evrakları yere fırlatıp dolabın içine girdik. Taliban militanlarının ayak seslerini duydum.

'Saklanacağımız Yeri Biliyorlardı, Tüfekte Taradılar'

Odaya girdiler, dolapların kapıları açıldı, taramaya başladılar. İlk kurşunlar yüzüme geldi. Yüzümü hissetmiyordum. Adamlardan biri

saçlarımdan tutup yere fırlattı, yüz üstü yere düştüm. Ellerime, bacaklarıma kurşun geldi. Kan gölü içinde yatıyordum. Sonrasını hatırlamıyorum. Diğer üç erkek personel olay yerinde ölmüş. Polis geldiğinde nabzım atıyormuş. Hastaneye götürmüşler. Tam bir hafta sonra gözlerimi açtım.

Bedenimden dokuz kurşun çıkartmışlar. Kurşun parçaladığı için yüzüm sarılıydı, müdahale edememişler. Yaklaşık üç ay kadar hastanede yattım. Boğazımdan bir delik açılmıştı, sıvı besin veriyorlardı. Aralıklarla bir yıl hastaneye gidip geldim. Çeşitli operasyonlar geçirdim.

"Gündüzleri çalışıyor bazı akşamlar ve hafta sonları da gizli, bodrum katlarında kadınlara "toplumsal cinsiyet" eğitimi veriyordum."

XXXXXXXXXXXXXXXX

Fatima kocası ile hastanede

'Afgan Hükümeti Devreye Girdi Ankara'ya Geldim'

Doktorlar, parçalanan yüzümü yeniden yapmalarının tıbbi imkânsızlıklar nedeniyle mümkün olmadığını söyledi. 2016 yılında Afganistan Hükümeti, Türkiye'de tedavi olmam için "tedavi vizesi" verilmesi yönünde girişimde bulundum. Dört çocuğum ben ve eşim vize başvurusunda bulduk. Bana tedavi, eşime ise refakatçi vizesi verildi. Ama çocuklarımdan vizesi çıkmadı. Çocuklarımla Kabil'de anneme bıraktım. Tedavimin uzun süreceğini düşünmemiştim. Eşimle Türkiye'ye geldik. Dışkapı Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne gittik. Hastane bize çevirmen vermedi. Doktorla tek bir kelime anlaşmadan ameliyat oldum. Bedenimden kemik olarak yüzüme nakil yapmışlar. Tıbbi sürecim boyunca bir kez bile tercüman gelmedi. Maalesef operasyon başarılı olmadı.

'Yüz Ameliyatlarım Devam Etti'

Yüzüm daha kötü bir hale geldi. İkinci kez ameliyata alındım. İkinci ameliyattan sonra acılarım iyice arttı. Çocuklarımla çok özlemiştim. Kabil'e döndük. Fakat Kabil'de ağrılarım çok çok arttı. Yüzüm şiş ve iltihaplıydı. Hastaneye gittim. Doktorlar sırtımdan alınıp yüz ve çeneme konulan kemiklerin tutmadığını ve yeniden ameliyat olmam gerektiğini söylediler. Bu arada halen boğazdan sıvı ile beslenmeye devam ediyordum. Yeniden Türkiye'ye gitmek için harekete geçtik. Bu sırada Afganistan'daki evimizi sattık. Türkiye'de uzun süre kalmamız gerekiyordu. Ben, eşim ve dört çocuğum için vizeye başvurduk. Bu kez çocuklarımla Türkiye'ye geldik. 2016 yılının son aylarıydı. Yine aynı hastanede ameliyatlarım yapıldı. "Tedavi vizesi" ile geldiğim halde tüm masrafları biz ödedik.

'Çene ve Diş Yapılması Gerekliyor, İmkânlarım El Vermiyor'

Halen tedavim bitmedi. Örneğin şu anda çenemin tam olarak yerine oturması, yerlerine diş takılması için ameliyat olmam gerekiyor. Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'ne gittim, ameliyat ve dişler için 45 bin lira gibi bir maliyet çıkarttı. Ama böyle bir parayı bulabilmemin imkânı yok.

'Mültecilik Çok Zor ve Ülkemi Özlüyorum'

Ülkemi çok özledim. Ben umut ettikçe güç bulan bir kadımdım. Çocuklarımla da böyle eğitiyorum. Şimdi mülteciyiz. Eğer şu anda imkânlarımız buysa bununla mutlu olmak ve ayakta durmak zorundayız. Türkçeyi kendi kendime sözlükle kitaplar okuyarak öğrendim. Türkçe öğrendiğim için ayrıca çok mutluyum. Sizler gibi kadınlarla tanıştım. Tedavim devam ediyor ama çocuklarımdan hepsi okula gidiyor ve çalışmak zorundayım. Fakat bir mültecinin düzenli iş bulması mümkün değil. Yün işleri yapıp satıyordum geçen seneye kadar. Pazarlara gidiyordum. Bu yıl keçeden şapka yapmasını öğrendim. Kışın yine imkân yaratıp pazarlarda yaptığım el işlerini satacağım. Eşim komi olarak çalışıyor lokantalarda ama salgın döneminde işten çıkarıldı. Bir daha da iş bulamadı. Zaten kendisinin çalışma izni yok. Dolayısıyla kaçak işlerde çalışıyor. Her mülteci gibi biz de zorluk içindeyiz.

'Kendimi Robot Gibi Hissediyorum'

Dürüst olmak istiyorum. Burada kendimi robot gibi hissediyorum. Sürekli güçlü olma zorunluluğu sanıyorum böyle hissettiriyor. Eğer Taliban'ın saldırısına uğramasam, yani böylesi büyük ve Afganistan'da tıbbi çözümü olmayan bir sağlık sorunu yaşamasaydım asla ülkemi terk etmezdim. Ülkeden kaçıp gitmenin de doğru olmadığını düşünüyorum. Özellikle okumuş insanların bir yere gitmeyip, Afganistan'ın geleceğine sahip çıkmaları gerekiyor.

'Ülkeme Dönüp Kızlarımla Birlikte Hak Mücadelesi Vereceğim'

Afganistan'da milyonlarca kadın ve kız çocuğu yok hükmünde. Tedavim bittikten sonra, Afganistan'daki durum da düzelinece yeniden ülkeme döneceğim. Çocuklarımla eğitimine çok önem veriyorum. Eğer imkânım olursa hem ben hem de kızlarımla Afgan kadınlarının hakları için mücadele edeceği günleri hayal ediyorum. Ben hayallere ve hayallerin bir gün gerçek olacağına inanıyorum.

Coronayla Sokak Röportajı

Tecritte Radarıma Takılanlar Serisi

Nuran Şentürk Karakılıç

Diyanet İşleri Başkanı Dr. Ali Erbaş 24.4.2020 günkü Cuma hutbesindeki vaazında zina ve eşcinsellik meselesini ele alıp, dinen yasak ve günah olduğundan bahsetti. Milletın corona ile yatıp kalktığı bu netameli günlerde yurdumun insanı bu konuda ne düşünüyor bir soralım deyip, foto muhabir arkadaşımınla kendimizi sokaklara attık. Ancak sokağa çıkma yasağı nedeniyle sokaklar bomboş olduğundan kimseyi bulamadık. Sadece hopluya zıplaya neşe içinde dolaşan Corona'ya rast geldik. Bari elimiz boş dönmeyelim diye onunla bir röportaj yapalım dedik. Buyurun okuyun:

Muhabir: Taçlı olduğunuz için size mikropların kralı diyebilir miyiz?

Corona: Estağfurullah. Bizim kralımız ve pirimiz Azrail'dir. Ben onun getir götür işlerini yapan yamağiyim.

Muhabir: Öncelikle ülkemizi ve Türk insanını nasıl buldunuz onu soralım.

Corona: Vallahi bütün dünyayı dolaştım ama sizin ülkeniz ve insanların kadar ilginç bir yere hiç rastlamadım. Türkiye çok güzel bir ülke, Türk insanı da sıcakkanlı, samimi. Zorluklarda tek vücut olabiliyorsunuz. Bana pek misafirperverlik göstermediniz ama misafirperver olduğunuz da söyleniyor. Bu güzel vasıflarınıza rağmen, zaman zaman, özellikle bu günlerde yaptığınız abukluklara çok şaşıyorum.

Muhabir: Ne gibi abukluklar?

Corona: Pek çok var da, haydi en sondan başlayayım. Diyanet İşleri Başkanının vaazında söz ettiği durumlar mesela. Benim bildiğim 2004 yılında Türk Ceza Kanununda yapılan değişiklikle zina suç olmaktan çıkarıldı. Kadına şiddeti ve cinsel yönelim üzerinden ayrımcılığı yasaklayan Avrupa Konseyinin "İstanbul Sözleşmesi" diye bilinen ve Türkiye'deki yasaların da üstünde olan sözleşmeyi 2011 yılında ilk imzalayan ülke de sizsiniz. Bir taraftan laik bir ülke olduğunuzu ilan edip, diğer yandan laik bir ülkede temel hak ve özgürlüklerin ve yaşam tarzlarının hukuki çerçevede garanti altına alındığını unutup, böyle bir zamanda bel altı konulara dalmanız abuk değil mi?

Muhabir: Türkiye'de hukuk mevzuatına siz çok vakıf görünüyorsunuz Corona. Sanırım aynısı Diyanet İşleri Başkanı için geçerli değil. Kendisi hukukçu olmadığından haberi yok herhalde, dini bir hükümden bahsediyor.

Corona: Madem öyle, Müslüman erkeğin dört kadın alması veya kadının şahitliğinin erkeğin şahitliğine göre inanırılığının yarısı olması gibi hükümlerden niye hiç bahsetmiyor? Çünkü onlar laik bir ülkede sözü bile edilemeyecek durumlar. Üstelik kanunu bilmemek mazeret değildir denmiyor mu sizde? Bu Corona halimle ben bile, bana karşı kullanamayasınız diye, tüm kanun hükümlerinizi taradım, iyice öğrendim. Sizlerin bu tezatlarla dolu hayatınız beni çok güldürüyor, çok eğlencelisiniz.

Benden korkunuzdan evlere tıkdınız, aynı evlerde ayrı odalarda yaşar hale geldiniz. Bu durumda kimin aklına gelir zina veya eşcinsellik. Millet can derdindeyken, bel altı bir tartışma açmak akla ziyan değil mi? Ben ciğerlerinizi patlatıp sönmüş balona döndürürken, beyninize kan ve oksijen gitmezken sizin bunlarla uğraşmanız komik değil mi?

Muhabir: Yöneticilerimiz size karşı savaşta çok başarılı olduğumuzu söylüyorlar, buna ne diyacaksınız?

Corona: Benim gördüğüm bir kısım akli başında insanların sağlıklarının derdinde iken, sizin yönetici ve siyasetçileriniz bu konuyu da hırslarının öznesi yaptılar. Ben yaşam düşmanıyım, ama sizin siyasetçi ve yöneticileriniz de huzur düşmanı. Böyle abuk sabuk konuları gündeme sokup milletin huzurunu bozuyorlar. Huzursuzluk da bildiğiniz gibi stres kaynağıdır. Stres de benim aziz dostumdur. Bir tarafı yaparken diğer tarafı yıkmak, tam birlik sağlanmışken amip gibi bölünmek sizin milli sporunuz mu, çok merak ediyorum.

Muhabir: Sağlık ordumuz hayatlarını hiçe sayarak savaşıyorlar, bu konuda ne diyacaksınız?

Corona: Bana düşman olmalarına rağmen, giriştikleri fedakarca savaş için onları tebrik ederim. Mikrop da olsak adil olup düşmana hakkını teslim etmek gerekir. Ama benim adalet kavramıma da pek fazla güvenmeyin derim. Zira ben zengin, fakir, güzel, çirkin, iyi, kötü demeden herkesin ağzına burnuna yapıyorum. Öte yandan, böyle bakıldığında, acaba aksine bütünüyle adil miyim? Bunu siz insanların değerlendirmesine bırakıyorum, çünkü pek çok şey gibi, benim ait olduğum tabiatla, siz insanların yarattığı dünyanın adalet anlayışı da pek uyuşmuyor. Benimle mücadelenizde bile komiklikleriniz hiç bitmiyor. Gerçi nesnel bilim varken, hayali ya da sahtekarca şifa arayışlarına meyliniz gülünç gelse de işime de geliyor. Üfürük, büyü gibi sizin geleneksel tedavi yöntemlerinize veya rüyasında gördüğü ermiş kişinin sumak baharatı ile beni alt edebileceğini müjdeleyen kadının bu söylemini kulak ardı edip bilime sarılarak, bana karşı aşı geliştirmek için laboratuvarlara kapanan doktorlarınıza fena bozuluyorum mesela. Neyse ki doktorlara saldırarak benim yanımda yer alan insanların da var, onlara teşekkürlerimi iletirim.

Muhabir: Bütün dünyayla birlikte Türkiye ve Türk insanının da gündeminde olmaktan mutlu musunuz?

Corona: Hem de nasıl! Şöhretin tadını çıkarıyorum. Daha önce de söylediğim gibi, burası çok eğlenceli bir ülke. Örneğin Aziz Nesin gibi, dünya edebiyatında yer alan mizahçıların bu topraklardan çıkmasına şaşmamak gerek. Doğanın kendine gelmesine mutluyum ancak, insanların ortak değerlere sarılıp eşitlenmesi, temizliğe daha fazla özen gösterilmesi hiç hoşuma gitmiyor. Kifayetsiz bazı yöneticilerle, büyük devletlerin cilalarının dökülmesi ise beni çok eğlendiriyor. Eğlenemediğim bir konu var ama. o da böyle bir zamanda bile hayvanlara eziyet eden insanların. Onları gördükçe benim bile midem bulanıyor ve benden kötüsü de varmış diye düşünüyorum.

Muhabir: Bizlere bir tavsiyeniz var mı?

Corona: İnsanların benden köşe bucağın kaçırıp can derdine düştükleri bu günlerde saçma sapan konuları gündeme getirmek yerine kutsal kitabınızda yer alan güzel öğütlere yer verseniz daha akıllıca olmaz mı? Bir de şu başka ülkelere tıbbi malzeme gönderme icadınız var. Benim faaliyet alanlarıma çomak sokup, işime niye engel oluyorsunuz? Kendi işinize baksanıza. Ülkenizde, özellikle benim en verimli tarlalarım olan varoşlarda çok dolaşıyorum. Oralarda yardıma muhtaç o kadar çok insan gördüm ki, benim mikrop kalbim bile dayanamadı, hiç olmazsa çocukları pas geçeyim dedim. Yurtdışında yaptığınız yardımların maliyetiyle kendi insanınıza katkıda bulunsanız daha iyi olmaz mı? Bu da benden size düşman tavsiyesi olsun.

Muhabir: Niye hareketlendiniz? Daha siz soracaklarımız vardı?

Corona: Sen ve fotoğrafçı arkadaşın ağzınızı burnunuzu iyice kapatıp bana girecek delik bırakmamışsınız. Yıkamaktan ellerinizin derileri de soyulmuş. Her zaman insanların burnuna soktuğunuz mikrofonunuzu bile bir metre uzaktan tutuyorsunuz. Senden ve mikroskopta çektikleri resmimi her yerde yayınlayıp özel hayatıma müdahale eden bilim insanları gibi, resmimi çekmeye çalışan şu fotoğrafçı arkadaşından da hiç hoşlanmadım. İleride maskesiz kol kola halay çeken bir grup görüyorum. Oraya gidip azıcık eğleneyim, ben aralarına karışınca askeri de, beraberindekileri de nereye uğurladığımı hele bi görüp dumur olsunlar bakalım. İcraat zamanı! Hadi bana eyvallah!

Korona'nın Aşkı: Hayatını Değiştirmelisin!

Sinan Kadir Çelik

Ünlü Alman şair Rainer Maria Rilke'nin artık mottolaşmış bir dizesi vardır: "Hayatını değiştirmelisin!". Belki de bu nedenle yine çağdaş bir Alman filozof Peter Sloterdijk'in de aynı başlıklı bir kitabı vardır. Walter Benjamin de iyi bir sanat eserini bu şekilde tanımlamıştı zaten: "İyi bir sanat eserinin kötüsünden farkı, bize 'hayatını değiştirmelisin!'" diye fısıldamasıdır".

Kötü bir sanat eseri sizi olduğunuz yerde bırakır. Onunla karşılaşmış olmanız neredeyse bir vakit kaybıdır. Hayatınıza girmiş, ama onu değiştirememiştir. Eğlencelik, kola ve cipsle tüketilen bol aksiyonlu bir Hollywood filmi gibidir. Filminden sonra kendinizi "bu filmi neden seyrettim ki?" gibi sorgulamalara gark olmuş bir biçimde de bulabilirsiniz. Ama iyi bir film, deyim yerindeyse sizi çarpar. Rüyanıza girer, "daha önce ne tür hatalar yapıyordum ki?" gibi sorular sordurur. Kısaca size "hayatını değiştirmelisin" diye fısıldar.

İşin ilginç, ne Rilke ne Benjamin ne Sloterdijk'in yazdıklarıyla tam da başaramadıklarını, Korona adlı gözümüzle göremediğimiz, ancak içimize girdikten sonra varlığını şiddetle anlayabileceğimiz bir virüsün başarıyor oluşudur. Hatta bu virüsün içimize girmesine gerek kalmadan var olduğundan haberdar olmamızla bile varoluşumuzu sorgulatması, gerçek bir sanat eseri gibi çalıştığını gösteriyor: Hayatını sorgulamalısın! Ölümü sorgulamasın! Diğer insanlarla ilişkilerini sorgulamalısın! Hayatını değiştirmelisin, ama derhal!

Evet, tam da bu nedenle Korona'nın namı aldı başını yürüdü, mesela sırf meraktan Google'a az önce "Corona" yazdım bana yazıyla "iki milyar beşyüz yirmi bin sonuç var abi, hangisini göstereyim sana?" dedi. Altı milyar civarı nüfusu olan şu serseri seyyarede bu denli ortak olarak bilindik bir kelime bulunamaz herhalde. Korona elbette, bir sanat eserinin, sanatçının ismi değil. Ben fevkalade ciddi olanı ciddiyetten uzak bir biçimde ele almaya karar verdim. Herkesin fevkalade ciddi konuştuğu bir durumda bazı böylesi nüktedan değinilere de izin verilir diye umuyorum.

Korona beni görmüyor, eli yok, ayağı yok, kulağı yok, anlaşıldı. Biz insanlara "bakın gelirim vücudunuza yerleşirim, sonrası Allah kerim haaa" dedi, dedirtti. Tehditkâr bir varoluş, kendi varlığı bile yok neredeyse, yaşamak için başka canlıya muhtaç. Ama bizi yalnızlığa doğru sürükledi. Bunu yaptı mı yaptı, daha da yapacak. İş bu onun çünkü: "Hayatını değiştirmelisin!" kılıcıyla dolaşiyor. Sözüne uymayanın da kellesine talip oluyor. Bir sanat eserinden farkı işte tam da bu zaten: İyi bir sanat eseri kişinin rızasını alarak, hatta onun canı gönülden kendisine katılmasını umarak hayatımızı değiştirir. Ama Korona bildiğiniz bir zorba, bir şirret, bir diktatör,

"Aslında o bir katil değil, âşık, bütün bunları da resmen aşkından yapıyor. Neden mi dersiniz? Korona'nın tarihini bilerseniz, anlarsınız onun derdini ve kendi adınıza değil, onun adına üzölmeye başlayabilirsiniz."

bir seri katil; psikopatın önde gideni yani. Bu nedenle sanat eseri olamayacak tabii ki, sırf bir niteliği ona benziyor diye onu da sanattan sayamayacağız elbette. Fakat dikkat ederseniz tüm bu yazdıklarım bizim onu nasıl algıladığımıza dair. Peki, o bizi nasıl algılıyor? Aslında o bir katil değil, âşık, bütün bunları da resmen aşkından yapıyor. Neden mi dersiniz? Korona'nın tarihini bilerseniz, anlarsınız onun derdini ve kendi adınıza değil, onun adına üzölmeye başlayabilirsiniz. Bir kere Korona'nın asıl adı Mikrobus'tur. Korona ise insanların Mikrobus'a taktığı en son isimdir. Kafanız mı karıştı, derhal netleştiririm o zaman. Bu durumda hikâyeyi baştan almakta fayda var; nereden geldi bu Korona?

Mikrobus'un İmkânsız Aşkı

Eskiden, yani bunları anlatanın da dinleyeninin de tahmin edebileceğinden çok ama çok önceleri, dünya turp gibi sağlıklı bir yermiş. Her yerde alabildiğince sağlık varmış, her yerden sağlık fıskırmış, insanlar üşümez, yıkanmaz ve diş fırçalamazmış. Öyle ki öksürme karnavalları düzenlenirmiş; bin bir sihir ve büyü ile karnavalın baş palyaçosu öksürtüldüğünde ahali karınları kırılışıya basarmış kahkahayı. Yani her şey o kadar sağlıklıymış ki ancak o kadar olur. "Allah allah yaaa, nasıl olur?" dersiniz demek ki bilmediğiniz bir şey var: O zamanlar insanların mikro-varlıklarla barış içinde yaşadıkları

zamanlarmış. İnsanlar tüm mikro-varlıklarla, mikro-varlıklar tüm insanlarla barışıkmiş yani. Hatta aralarında "barış" diyemeyeceğimiz bir birliktelik söz konusuymuş. Ne zaman ki insanlar mikro-varlıklara karşı daha sonraları "Birinci Şifa Savaşı" denilecek olan savaşı başlatmışlar, hem insanlar hem mikro-varlıklar daha öncesini "barış" olarak adlandırmaya başlamışlar. Mikro-varlıklarla insanların kendiliğinden birlikteliği bozulmuş, çözülmüş gitmiş, savaşa dönmüş anlayacağınız. "Peki, neden?" diye soracaksınız tabii ki. Bu sorunun sanıldığından çok farklı bir yanıtını veren gerçekler olmasaydı inanın bu cümleler ağzımızdan dökülmezdi. Zira resmiyeti meşruiyet kazanmış tarihçilerin mikro-varlıklar üzerine bugüne kadar anlattıkları onları şeytanileştiren hikâyeleri unutup, artık gerçekle yüzleşmek zamanıdır: İster inanın ister inanmayın ama her şey Mikrobus'un imkânsız aşkı yüzünden...

Peki, "Mikrobus da kim?" diyeceksiniz, "onun imkânsız aşkı da ne?". Gerçekleri öğrenmeye şu şekilde başlayalım: Mikrobus aslında, 7294. Mikro-varlıklar İmparatorluğu'nun 1427. imparatorudur. O hiç şüphe yok ki tüm dünya üzerinde hüküm sürmüş ve etkisini azalmakla birlikte hükmetmeyi sürdüren bu imparatorluğun gelmiş geçmiş en çılgın imparatorudur. Hayır, o ne Nero gibi Roma'yı yaktı, ne de Deli Selim gibi altınları saçtı! Yalnızca imkânsız bir aşkın mümkün olmasını istedi. Ama resmi tarihin borazanı olan kitaplarda Mikrobus, hastalığı dünyaya getiren bir şeytan olarak gösterilir; neyse bu yazı kapsamında bu tartışmalara hiç girmeyelim; Mikrobus'un asıl hikâyesini dinledikten sonra onun kim olduğuna siz karar verin.

Fi tarihinde, Mikrobus'un yaşadığı dönemlerde mikro-varlıklar bugün olduğundan çok ama çok daha fazlasıyla dünyanın her tarafına saçılmış ve saçılmakta olan gezginler olarak yaşamaktaydılar. Öyle ki bir imparatorluk kurmalarına rağmen, başkent gün aşırı bir başka yere taşınırdı; imparatorluğun sınırı ise her gün her an yeniden çizilirdi. Bu mikro-varlıkların sürekli hareket halinde olmalarının doğal bir sonucuuydu. Zaten hiçbir insan vücudunda bir günden fazla yerleşik olarak yaşamadıkları ve her daim seyyar oldukları için insanlar hasta olmazlardı. Mikro-varlıklar bir insan ya da bir canlının vücudunda bir günden fazla durunca hemen canları sıkılır, rüzgâr nereden eserse oraya doğru bir başka vücuda yolculuğa çıkarlardı. Kısaca Mikro-varlıklar

yerleşik değil, her daim göçebeydiler; ta ki Büyük İmparator Mikrobus "artık İmparatorluğumuzun başkenti bir Başka'nın vücududur" diyene dek. Mikrobus neden böyle bir karar aldığını otuz yıl önce gün ışığına çıkartılan güncenin 116. cildinin 498. sayfasında şu şekilde açıklıyor:

"Belki tüm dünyayı gezsem bir eşine daha rastlarım, ama hayır böylesi bir riski kesinlikle göze alamam. Sonsuza kadar bir başka güzelliği arayacağıma, bir Başka'daki sonsuz güzelliğin sınırsızlığını her gün bir başka şekilde keşfetmeyi tercih ederim. Bundan böyle yollar benim kaderim değil, bir Başka'nın vücudu benim yuvam, ufkum ve sılam olacak."

"Hayatımız imkânsız ve mümkün arasındaki gerilimli ipte yürüyerek devam ettirdiğimiz bir yolculuktur."

İşte tam da bu aşk Mikrobus'u sürekli seyyar olmaktan alıkoymuş ve bir Başka'nın vücudunda yerleşik olarak yaşamasına neden olmuştur. Aynı güncede Mikrobus, bir Başka'ya olan aşkını uzun uzun anlatır; gün boyu Prenses bir Başka'nın kirpiğinde nasıl büyük bir keyifle gezdiğinden, harikalar diyarı olan burnundan nasıl girip boğaz manzaralı dişlerinde gün batımını seyrettiğinden, onun kılcal damarlarındaki bahar yürüyüşlerinden büyük bir keyifle bahseder. 600 ila 1400 sayfa arasında değişen ve toplam 217 cilt olan bu güncede bir Başka'nın neredeyse her bir hücresi büyük bir sevinç ve coşkuyla anlatılmıştır. Öyle ki güncenin ilk cildi "Bir Başka'nın Tırnaklarının Gölgesinde İlkyaz Sevinci" başlığını taşır. Diğer ciltlerin başlıklarından bazıları ise şöyledir: Bir Başka'nın Kirpiklerinde Ürperen Dünya, Bir Başka'nın Dudaklarından Saçılan Mavi, Bir Başka'nın Midesinden Kalbine Giden Gizli Yollar, Bir Başkanın Kılcal Damarları: Sonsuz Patikalar Cenneti, Bir Başkayla Birlikte Nefes Almak, Bir Başka'nın Dalağında Felekten Bir Gün Çalmak...

Ne var ki mikroskop teknolojisindeki son elli yıldaki gelişmelerle ancak farkına varılabilen ve okunabilen bu günce, yalnızca Mikrobus'un bir Başka'ya olan aşkını betimlemekle kalmaz; aynı zamanda onun imkânsızlığının feryatlarıyla da doludur:

"Ona bu kadar yakinken, bir o kadar da uzak olmayı bir türlü anlayamıyorum. Hayır hayır, ona bu kadar yakinken, bir o kadar da uzak olmayı kesinlikle anlayamıyorum. Nasıl beni böylesine umarsızca görmezlikten gelebiliyor? Onun sonsuzluğuna müdahil oldukça yok mu oluyorum yoksa? Acaba imkânsız olan bir şey mi istiyorum? Ama neden mümkün olmasın ki bu aşk? Sanırım

hayatım imkânsızla mümkün arasındaki gerilimli olan bu ipte cambazlık yapmakla geçecek ya da imkânsız mümkün, mümkünü imkânsız sanmanın trajedisidir."

Bütün bu satırları ısrarla görmezden gelip Mikrobus'u gözünü kan bürümüş bir şeytan olarak gösteren resmi ideoloji tarihçilerine söyleyecek çok şey var doğrusu. Ama isterseniz biz bir başka yoldan gidelim. Bu günce incelendiğinde çıkan sonuç şu ki Mikrobus'un yukarıda kendine dair olan bu kehaneti, şu anlamda maalesef gerçekleşmiştir: Hayatı, imkânsız mümkün sanmanın trajedisidir. Zira kendisinin bir mikro-varlık olduğunun, dolayısıyla ne yaparsa yapsın bir Başka'nın aşkına karşılık vermesinin mümkün olmadığını bilmediği gibi aşkıyla yanıp tutuşurken bir Başka'yı her gün bir başka hastalıkla yatağa hapsedtiğini, üstelik ilk defa "hastalık" diye bir şey yaratıp bunu tüm dünyaya yaydığını bilmesi de imkânsızdı. Kaldı ki bu olaydan sonra mikro-varlıkların insanlar tarafından "mikrop" olarak adlandırılarak düşman ilan edildiğini, bunun üzerine mikro-varlıklarla insanlar arasında bitimsiz bir savaş başlatacağını da öngörseydi, herhalde Mikrobus bu aşkıdan derhal vazgeçerdi. Dolayısıyla Mikrobus resmi tarihçilerin dediği gibi bir şeytan değildir; belirsiz bir aşk için yaşadığı trajedi, insanlarla mikro-varlıklar arasında yaşanagelen trajedinin de başlangıcı olmuştur. Bütün bunlar şimdilik bir kenara, insanın zaman zaman umut dolu, coşkulu, zaman zaman feryat eden, yürek dağılayan sözler söyleyen Mikrobus'un güncesinden öğreneceği çok şey var.

Birincisi, mümkün ile imkânsızın geriliminde yaşamak yalnızca Mikrobus'un değil, hepimizin kaderidir. Örneğin, Mikrobus gibi imkânsız mümkün sanarak trajik bir aşk yaşayabilirsiniz; mümkün olmadığını bilip imkânsız isteyerek devrimci olmak isteyebilirsiniz; mümkün olanı imkânsız sanarak aptalca, keyifsiz bir hayat yaşayabilirsiniz; imkânsız gibi görüneni mümkün kılarak sevinçten ağlayabilirsiniz; imkânsız olanları kendinizce baştan saptayıp mümkünler peşinde

koşarak akıllı olduğunuzu sanabilirsiniz. Kısaca hayatımızı nasıl yaşayacağımızı belirli somut durum veya süreçler karşısında mümkün ve imkânsız arasındaki gerilimini hangisi lehine, nasıl çözdüğümüzle belirleriz. Hayatımız imkânsız ve mümkün arasındaki gerilimli ipte yürüyerek devam ettirdiğimiz bir yolculuktur.

İkincisi, Mikrobusvari bir ölesiye aşk, hem âşık olan hem de olunan için fevkalade zararlı bir şeydir. Zira aşkın kendisi zaten yeterince fazla, aşırı bir şeydir. Mikrobus gibi daha da abartılırsa trajik bir hikâyeyi beraberinde getirir. İnsanlar birbirlerini çok ama çok sevmeye iddiasıyla "hasta" edebilirler, hatta öldürebilirler. Bize verilen bu hediye ne azımsamalı ne de abartmalıyız. Louis Althusser'in ancak uzatmalı sevgilisi Heleni boğduktan sonra Gelecek Uzun Sürer'de farkına varabildiği şu gerçeği Mikrobus görebilse ve içselleştirebilseydi, hayatını bir trajedi olarak değil, keyifli bir serüven olarak yaşayabilirdi:

"O günden beri sanırım sevmenin ne olduğunu da öğrendim: atılınca kendi duyguları üstüne 'abartılı' iddialara girmek değil, karşındakine özenle davranmak, onun arzularına ve ritmine saygı göstermek; hiçbir şey istememek, verileni kabul etmeyi öğrenmek; her armağanı yaşamın bir sürprizi olarak kabul etmek; aynı armağanı ve aynı sürprizi iddiasızca, hiçbir zorlamaya başvurmadan, karşındakine yapabilmek. Özetle, yalın özgürlük! Cezanne neden Sainte-Victorie dağının her anının ayrı resmini yapmıştı? Her anın ışığı ayrı bir armağandır da ondan."

Üçüncü ve son olarak, bir Başka sürekli hasta oluyorsa eğer, bu bir takım mikrop mihraklarının sürekli olarak bir Başka'ya saldırmasının bir sonucu değildir. Bir Başka'nın sürekli olarak hastalanıyor olması olsa olsa Mikrobus'a benzer bir mikro-varlığın trajik aşkıyla açıklanabilir. Yoksa ister insan ister mikro-varlık olsun, onu tanıyanların onu sevmemesi pek mümkün görünmüyor. Peki, bu cümledeki "o" kim? Belki bir gülümsemedir.

12 Eylül 40 yaşında!

**Biz yaşlandık
O halen dimdik ayakta!**

İhmal Edilmiş Bir Direnişin Arkeolojisi **Zafer Aydın'la 15-16 Haziran 1970'in 50. Yılında, İşçilerin Haziranı Üzerine**

Söyleşi: Ali Bilge, Akın Atauz

Metin Düzenleme: Mehmet Onur Yılmaz, Zişan Kürüm

“15-16 Haziran 1970'te Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihinde o güne kadar yaşanmış en büyük işçi direnişi gerçekleşti. Bu direnişe işçilerin sendika seçme özgürlüğünü yok eden 274 sayılı Yasa'da yapılmak istenen değişiklikler yol açtı. Yasa zoruyla tek sendika modelini dayatan değişiklik, özel olarak DİSK'i ve DİSK'in temsil ettiği sendikal anlayışı tasfiye etmeyi amaçlıyordu. Yapılmak istenen değişikliğe itiraz eden işçiler, DİSK'in kararıyla İstanbul ve Kocaeli'ndeki işyerlerinde üretimi durdurarak eyleme geçti; fabrikalardan sokaklara ve meydanlara aktılar. İş durduran ve sokakları dolduran işçiler, büyük gösterilerle sendika seçme özgürlüklerine sahip çıktılar. Güvenlik güçlerinin engelleme çabalarının neden olduğu çatışmalarda üçü işçi, biri toplum polisi, biri de esnaf olmak üzere beş kişi yaşamını yitirdi. İşçilerin eylemlerini “isyan” olarak nitelendiren Süleyman Demirel Hükümeti, İstanbul ve Kocaeli'nde sıkıyönetim ilan etti. 15-16 Haziran, iki günlük bir işçi direnişi olarak gerçekleşip bitmedi; sonuçları itibarıyla devleti, sendikaları, siyasi partileri ve sermayeyi derinden etkileyen bir olgu oldu.”

Zafer Aydın, böyle tarif ettiği 15-16 Haziran 1970 günleri üzerine yazdığı “İşçilerin Haziranı: 15-16 Haziran 1970” kitabı için 4 yıla yakın bir zaman harcamış. Toplam 120 kişi ile çoğunluğu yüz yüze olan görüşmeler yapmış, dönem itibarıyla inanılmaz bir kaynak taraması elden geçirilmiş. Bu uzun çalışma sonucunda hacmi 992 sayfayı bulan, muazzam bir boşluğu dolduran bir yayın elimizde şu anda. 50. yılında 15-16 Haziran 1970, Büyük İşçi Direnişini hatırlamak ve hatırlatmak üzere hazırladığımız dosyamızı Ali Bilge ve Akın Atauz'un Zafer Aydın ile yaptıkları söyleşi ile kapatıyoruz.

Ali Bilge: Bu çalışmayı yürütürken karşılaştığınız zorluklar olmuştur mutlaka. Bunlardan bahsederek girelim mi konuya, nelerle karşılaştınız?

Zafer Aydın: Aradan 50 yıl geçince öykü bambaşka bir hale geliyor. İnsanların hafızalarında da bambaşka bir hale dönüşebiliyor. Bazen kendi yaşadığı bir şeyi başkası yaşamış gibi anlatabiliyor ya da başkasının yaşadığını kendi yaşamış gibi de anlatabiliyor. Bu sözlü tarih çalışmasının en büyük handikaplardan birisi. Bu, kasıtlı olarak ortaya çıkan bir davranış da değil. Hafıza böyle oyunlar oynayabiliyor. Bu tip zorlukları başka belgelerle örtüştürerek, test ederek aşmaya çalıştım. Hafızalarda yaşayan bir

tarih olması bir anlamda en büyük zorluklardan birisiydi. Tanık bulmakta çok zorlanmadım diyebilirim. Hem sendikal faaliyetlerin içerisinde geliyor olmam hem de dönem aktörlerinin içinde bulunmam benim için çok büyük bir avantaj oluşturdu. Kimin kapısını çaldıysam kimden destek istediysem herkes büyük bir şevkle bu çalışmaya destek oldu. Tanıkları bulma konusunda zorluğu açtım. Ama iki tanık topluluğuna ulaşamadım ya da ulaştıklarımı konuşturamadım. Bu da bence çalışmanın bir eksikliğiydi. Bunlardan ilki eylemlerde çok özgün bir rolü olan, adeta eylemlerin buz kırıcısı kadınlar. Tankların aşılmasında, asker-polis barikatlarının aşılmasında önemli misyon yüklenmişler ama ne yazık ki çok

sayıda kadın tanığa ulaşmak mümkün olmadı. Ulaşabildiklerimin bir kısmı da konuşmak istemedi, bu bir eksiklik olarak kaldı. İkincisi 15-16 Haziran eylemleri içerisinde özel bir yere sahip olan Baymak ile ilgili. Süleyman Demirel'in kardeşinin ortağının olduğu bir şirket olması nedeniyle bu fabrikanın idari kısmının tahrip edilmesi söz konusu. 15-16 Haziran yargılamaları içerisinde en büyük işçi topluluğunu Baymak işçileri oluşturuyor. Ama ne yazık ki Baymak'tan hiç kimseyle konuşma şansım olmadı. Yoğun bir biçimde peşlerine düştüm. Elimdeki dava dosyalarındaki isimleri çeşitli kanallardan aradım. Sosyal medyadan, 118 telefon rehberinden siyasi partilere kadar her kanalı kullanarak bulmaya çalıştım, bulamadım. Bu da başka bir eksiklik.

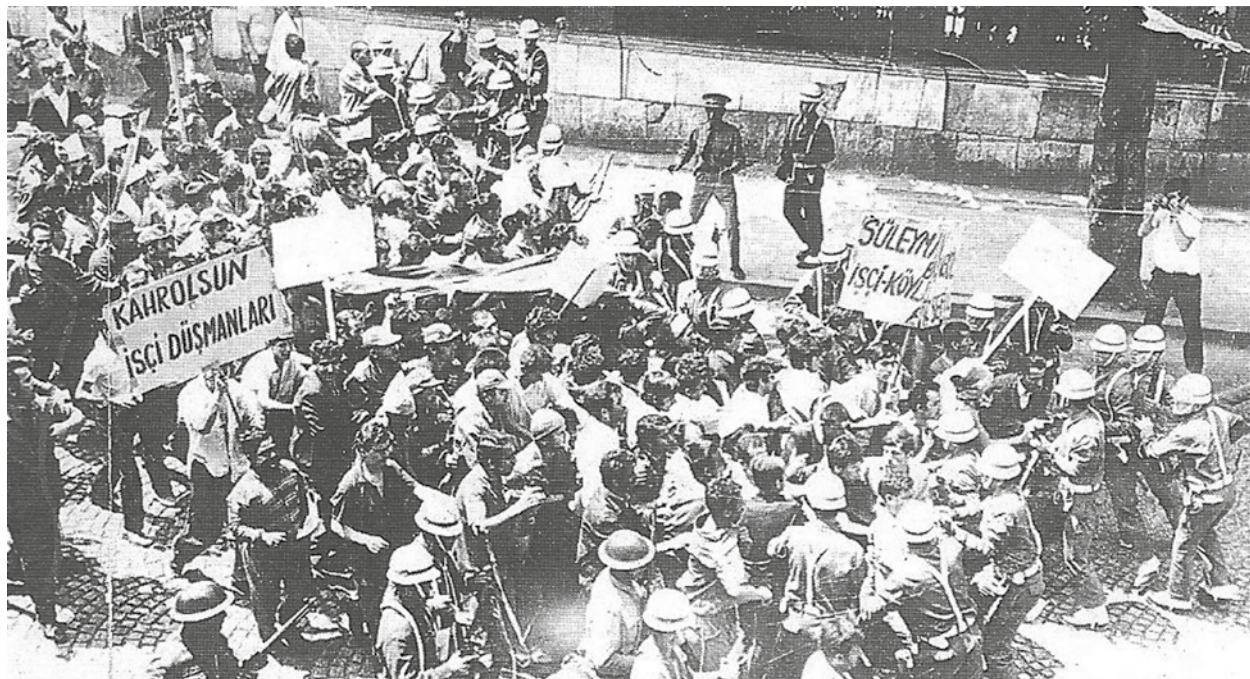

"Bu dönemin iki özgün öznesi var: ilki Türkiye İşçi Partisi diğeri ise DİSK"

Eksiklik ve zorlukların dışında bu çalışmanın ciddi bir handikapı daha vardı. 15-16 Haziran üzerine Sırrı Öztürk ve Turgay Bey'in birlikte yazdığı bir kitap var. Turgay Aranır avukat, Sırrı Öztürk ise Türk Kablo da işçi temsilcisi. Bu alana da konu üzerine de çalışma çok az ama söz çok. Her yıl dönümlerinde dergilerde, gazetelerde parça parça anlatılmış çok sayıda 15-16 Haziran hikayeleri var. 15-16 Haziran hikayeleriyle birlikte ön yargılar var. Kalıplaşmış yargılar var. Bütün bunların olduğu ortamda meseleyi ele almak başlı başına bir zorluk oluşturuyor. Bunu da mümkün olduğunca güncel belgeler kullanarak aşmaya çalıştım.

A.B.: 15-16 Haziran devletin arşivlerinde nasıl yer alıyor? Milli güvenlik devleti, Türkiye istihbaratı ve Türk devleti bu süreci nasıl takip etti? Bu konuda edindiğiniz bilgileri paylaşabilir misin?

Z.A.: Sizin de söylediğiniz gibi 61 Anayasasıyla başlayan (61-80 arası) dönem Türkiye'nin sosyal ve siyasal olarak en özgün dönemi. Bir askeri darbe ile başlayan, bir diğer askeri darbe ile biten araya da bir askeri müdahalenin sıkıştırıldığı o dönem, öncesi ve sonrasına çok benzemiyor. Bu dönemin iki özgün öznesi var: ilki Türkiye İşçi Partisi diğeri ise DİSK. DİSK kurulduğu andan itibaren farklı bir sendikal anlayışı savunuyordu. Sermayeden etnik topluluktan bağımsız bir sendikal anlayışı vardı. 50'li yılların sonuna kadar, devletin temel yaklaşımlarından bir tanesini oluşturan, hatta bir tür devletin çimentosu gibi görülen "biz sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir topluluğuz" perspektifinin dışında bir perspektif ile davranıyordu. Sınıf, diyordu, sınıf sendikacılığı diyordu, aykırı bir duruş sergiliyordu. Milli bünyeye aykırı bir davranıştı bu. Daha kurulur

"Genelkurmay Seferberlik Tetkik Başkanlığı, DİSK kurulduktan çok kısa bir süre sonra bölge temsilciliklerine bir yazı gönderiyor. Bu yazıda DİSK'e bağlı sendikaların takibe alınmasını istiyor"

kurulmaz bu sebeple yaftalandı. Örneğin, Genelkurmay Seferberlik Tetkik Başkanlığı, DİSK kurulduktan çok kısa bir süre sonra bölge temsilciliklerine bir yazı gönderiyor. Bu yazıda DİSK'e bağlı sendikaların takibe alınmasını istiyor.

A.B.: Bahsettiğimiz Seferberlik Tetkik Dairesi'nin NATO üyesi ülkelerdeki karşılığı 'gladyo'dur, bunu da unutmadan not edelim.

Z.A.: Teşekkür ederim, önemli bir parantez açmış oldunuz. DİSK'in ve işçi sınıfının nasıl bir anlamı ve önemi olduğunu da gösteriyor bu tarifiniz. Sadece bununla sınırlı değil, başka kanallardan da DİSK'in bir şekilde takibe alındığını biliyoruz. Özellikle 15-16 Haziran sürecine giderken devletin açık ve gizli istihbarat kanalları ile DİSK'i takip ettiğini görüyoruz. Cüneyt Arcayürek, 1-8 Temmuz 1970 arasında Hürriyet gazetesinde bir dizi köşe yazısı yazdı. Çalışma Bakanlığı da dahil olmak üzere İçişleri Bakanlığı gibi bakanlıklara bağlı devletin birimlerinin hazırladığı raporlara dayanarak hazırlanan bu yazı dizisinde ifade edilen fikirlerden, görüşlerden anlıyoruz ki devlet DİSK'i takip etmeye başlamış. Ayrıca, Ediz Coşkun'un "Gizli" adlı bir kitabı var, o kitapta Madanoğlu olaylarına ilişkin gizli dosyaları anlatan bir kesit var.

"... eylemin coğrafi olarak çok geniş bir alana yayılması her fabrikanın önünün, her işçi mahallesinin, her semtin, her sokağın adeta gösteri yeri haline dönüşmesi alınan önlemleri yetersiz kılıyor"

A.B.: Hocam, okuyucularımız için bir parantez daha açayım. Cemal Madanoğlu, 12 Mart 1975 muhtırası öncesi ordu içinde sol darbe yapacak grubun lideri durumunda olan bir emekli tümgeneral. O dönem yaşanan cuntalar arası savaşta sağ cunta egemen oluyor ve 12 Mart'a bu şekilde gidiliyor. Madanoğlu bu kapsamda yargılanmıştır.

"İşçiler bilmeden bir de MİT'e ev döşemişler"

Z.A.: Bu yargılanmalara esas teşkil eden, toplantılarda konuşulanları içeren dinleme kayıtlarıydı. Mahir Kaynak 2013 yılında bir gazeteciye bu dinlemeleri kendisinin yaptığını itiraf etti. Madanoğlu, Kaynak'a çok güveniyor. Kendisinden toplantıya gelenlerin üstünü aramasını istiyor. Oysa dinleme cihazı üst araması yapan Mahir Kaynak'ta.

Bu dinleme kaydının dışında mahkeme dosyasına girmiş bir kayıt daha var. Bu kayıta da bir MİT elemanı üstlerine sendikalar yasası gündeme geldiğinde DİSK'in, TİP ile Dev-Genç ile birlikte İstanbul'da, Kocaeli'nde ve Ereğli'de eyleme geçeceği bilgisini veriyor. Büyük hazırlık olduğu, Zonguldak'tan dinamit getirildiği gibi kriminal bazlı bilgiler de ekliyor raporuna. Konuşmada geçen bir ibareden bu brifingin Nisan sonu gibi yapıldığını düşünüyoruz. Çünkü orada 'teknik personel protesto mitingi geçtiğimiz hafta Ankara'da yapıldı' gibi ifadeler var. O teknik personel mitingi 19 Nisan'da olduğuna göre bu brifing de Nisan'ın sonunda yapılmış olsa gerek. Tabii ilginç olan şu, Mahir Kaynak, o sırada DİSK'e bağlı Gıda-İş Sendikası'nın başkan danışmanı. Ve görüştüğümüz sanıklar çok ilginç hikayeler anlattılar onunla ilgili. Mahir Kaynak solcu kimliğiyle bunların hepsini eziyormuş. Toplu sözleşme masalarında işverenleri sıkıştıran tutum sergiliyor ve geriye kalanları da yeterince solcu olmadıkları konusunda eziyormuş. Hatta, Gıda-İş'in o dönemki sekreterinin aktardığına göre bir gün evine gidiyorlar Mahir Kaynak'ın, Bakırköy'deki bir eve, bakıyorlar çok fukara gözüküyor, doğru düzgün eşya yok. Karısı Kocapaşa Vergi Dairesi'nde çalışıyor. Haline üzüyorlar ve eve eşya alıyorlar. Meğer o ev MİT'in eviymiş. İşçiler bilmeden bir de MİT'e ev döşemişler.

Bu durum devletin bir biçimde işçilerin eyleme geçeceğinden haberdar olduğu bilgisini bize veriyor. Haberdarlar ama yine Cüneyt Arcayürek'in yaptığı açıklamadan anlıyoruz ki 40.000 civarında kişinin katılacağı bir gösteri bekliyorlar ve ona göre önlem alıyorlar. İçişleri Bakanlığının "Eylem geliyor, hazırlıklı olun" diye askere ve polise gönderdiği gizli genelgeler var. Ama eylemin coğrafi olarak çok geniş bir alana yayılması her fabrikanın önünün, her işçi mahallesinin, her semtin, her sokağın adeta gösteri yeri haline dönüşmesi alınan önlemleri yetersiz kılıyor. İşlemez hale getiriyor.

Akın Atauz: Ben bu hareketi öğrenci olduğum dönemde yaşamış birisiyim. Bu kitabı okurken çok şey öğrendim. Olağanüstü bir iş yapmışsınız. Kutlarım bundan ötürü. Benim

size sormak istediğim sorular biraz daha genel karakterli. Birincisi, siz bu konuda çok az çalışma yapıldığını söylediniz. Bu bana şunu düşündürüyor: Türkiye bu konuyu önemsememiş ve yeteri kadar çalışma yapmamış. Niye acaba? Türkiye'deki toplum bilimciler, politikacılar, solcular bu konunun ne anlama geldiğini, nasıl teorize edilmesi gerektiğini ve bundan öğrenilecek şeylerin hem toplumsal gelişime hem belki sosyalist teoriye nasıl bir katkısı olabileceğini ortaya koymak ve tartışmak konusunda niye bu kadar isteksiz ya da tembel davrandılar? Ne dersiniz?

Z.A.: Aslında üniversite işin içerisinde. Ankara'da siyasal ve hukukun bütün ağır topları bu yasa tartışmalarının içerisine giriyor. Açıklamalarda buluyor. O açıklamalar üzerine Türk-İş cevap veriyor. Türk-İş'le tartışıyorlar. Akademik kendisi bu tartışmaların içerisinde. İstanbul'da sıkı yönetim ilanından sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi hocaları "bu anayasaya aykırıdır" diye rapor yayınlıyor. Hem hukukçular hem siyaset bilimciler hem de akademi, meselenin bir anlamda içindeler. Ama sonrasında ne kendileri yapmış ne de öğrencilerini bu alanda çalışmaya yönlendirmişler. Neden yönlendirilmemiş sorusuna doğrudan bir cevabım yok, doğrusunu isterseniz.

A.A.: Yeteri kadar önemsemedikleri için mi?

Z.A.: Önemsemediklerini görüyoruz. Daha sonraki dönemde de yaptıkları yayınlarda üzerine söz söylediklerini, korumaya devam ettiklerini görüyoruz. Böyle bir monografi yayınlamayı özel bir çalışma yapmayı niye düşünmemişler benim gibi bilmiyorum. Belki şöyle düşünülmüş olabilir: Bildiğiniz üzere bu tip işler sıcaklığa yapıldığında anlamlı olmuyor. Çünkü o sıcaklık bütün gerilimleri, ön yargıları, kavgaları içinde barındırıyor. Tarih olabilmesi için üzerinden biraz zaman geçmesi lazım. Biraz soğuması lazım. Soğuduktan sonra biraz daha objektif ele alınabilecek hale gelir. Belki böyle bir bekleme ihtiyacı oldu. Bu bekleme de 12 Eylül ve benzeri sebeplerle kesintiye uğramış olabilir. Bilemiyorum, tamamen tahmin. Keşke o hocalarımızdan yaşayanlar, orada olanlardan olsaydı da bu konuyu onlara sorsaydık, güzel olurdu. Çok isabetli bir soru ama bende tatmin edici bir yanıtı yok bunun.

A.B.: Yaptığımız araştırmalarda bir yüksek lisans tezine, bir doktora tezine rastlamadık bu konuda. Adına enstitü kurulacak büyük bir toplumsal eylemin bu kadar ıskalanması gerçekten hiçap duyulacak bir şey.

A.A.: Önemli olan bunu teorize etmemiz. 15-16 Haziran işçi sınıfının Türkiye'de yaptığı en büyük ve en önemli eylem. Bir doruk noktası, siz de öyle yazıyorsunuz bunu kitabınızda. Bu doruk noktası nasıl bu kadar ihmal edilebilir? Başarılı olup olmaması önemli değil. Ama topluma da işçi sınıfına da kentlerde yaşayan insanların, göç edenlerin kendi değişim süreçlerine de muhakkak etkisi oluyor. Sizin de söylediğiniz gibi anlaşılması çok zor bu kadar ihmal edilmesi.

"15-16 Haziran, soldaki bilgiyi önemli ölçüde değiştirdi. İzlenen çizgiyi ise değiştirmede. Sosyalist sol işçi sınıfının bu eylemini bir anlamda kutsadı ama öbür taraftan kendi bildiği yolda yürümeye devam etti"

Z.A.: Özel olarak sol politika bu meseleye niye ilgi göstermedi diye sordunuz. Orada şöyle bir şey var. Solda işçi sınıfının toplumsal mücadelede oynayacağı rol üzerine geniş bir tartışma yürütüldüğünü biliyoruz. Bütün strateji tartışmalarının odağında işçi sınıfı vardı. İşçi sınıfının toplumsal durumda öncülük yapip yapamayacağı başlıca tartışma konularından birisiydi. Aynı zamanda soldaki ayrışmaların bölünmelerin yol ayrımının da odağındaki bir tartışma konusuydu. 15-16 Haziran, işçi sınıfı var mıdır yok mudur, nesnel olarak ideolojik önderlik midir, yoksa fiili önderlik midir vb. tartışmaları büyük ölçüde noktlayan bir gelişme oldu. Bu biçimiyle soldaki bilgiyi önemli ölçüde değiştirdi. İzlenen çizgiyi ise değiştirmede. Sosyalist sol işçi sınıfının bu eylemini bir anlamda kutsadı ama öbür taraftan kendi bildiği yolda yürümeye devam etti. Bir tarafta THKO kuruldu bir tarafta THKP-C kuruldu. Bilgi değişti ama çizgi değişmedi. Çizgi değişikliği esas olarak, 12 Mart sonrasında gündeme geldi. Geleneği sahiplenmek, geçmişi sahiplenmek bu meselenin ele alınıp konuşulmasından daha fazla önem kazandığı için geri planda kaldı diye düşünüyorum.

A.B.: Türkiye'nin nüfusu otuz beş milyon, İstanbul'un nüfusu iki milyon altı yüz bin. Eyleme katılım ise kimi kayıtlara göre iki yüz bin, kimi kayıtlara göre yüz elli bin. Büyük bir direnişten bahsediyoruz. Katılımın büyüklüğünü de hesaba

"Ardahan'dan da gelmiş, Hakkâri'den de gelmiş, Diyarbakır'dan da gelmiş, Sivas'tan, Kayseri'den de gelmiş, Yugoslavya'dan da göçüp gelmiş işçiler var. Arnavutluk'tan gelen işçiler de var"

"15-16 Haziran işçi sınıfının Türkiye'de yaptığı en büyük ve en önemli eylem, bir doruk noktası... Bu doruk noktası nasıl bu kadar ihmal edilebilir?"

katarak, bir anlamda Türkiye sanayileşmesinin ilk kuşak işçileri gibi de görebileceğimiz eylemcilerin analizini yapar mısınız?

Z.A.: Sizin de söylediğiniz gibi, birinci kuşak işçiler, köylü işçiler, hâlâ bir ayakları köyde olan, hâlâ köyden unu, buğdayı, bulguru vs. gelen insanlar. Onun kendisi de mücadelede bir avantaj sağlıyor hiç kuşkusuz. Başka bir dayanışma ağı çıkartıyor orası da. Diğer yandan genç işçiler çok. Genç işçilerden kasıt 18 yaşının altında olanlar. O dönem çocuk işçi çalıştırılmaz diye bir şey yok. 18 yaşının altında olup fabrikada çalışan işçiler çok. Ayrıca öğrenci diyebileceğimiz bir topluluk var. Bunlar meslek lisesi mezunu, üniversitelerin akşam bölümlerinde mühendislik eğitimi ya da teknik eğitim alıyorlar. Gündüzleri fabrikalarda çalışıyorlar. Bunların bir kısmı temsilci. Yani aydın kimlikli işçiler de var, sınıfın içerisinde öğrenci-işçi kategorisi içinde tarif edebileceğimiz... Bölgesel olarak Balkanlardan gelmiş göçmen işçiler de var. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden göçmüş gelmiş, göçmen işçiler de var. Ardahan'dan da gelmiş, Hakkâri'den de gelmiş, Diyarbakır'dan da gelmiş, Sivas'tan, Kayseri'den de gelmiş, Yugoslavya'dan da göçüp gelmiş işçiler var. Arnavutluk'tan gelen işçiler de var. Hatta Silahtar'daki fabrikalarda çalışan Arnavutların bir kısmı Türkçe bilmiyor. Sendikalarda tercüman aracılığıyla konuşuluyor. Böyle bir mozaikte işçilerin etnik profili.

Politik olarak ise o dönem 69 Seçimlerinin hemen sonrasına denk gelen bir dönem. 69 Seçimlerinde hem İstanbul'da hem Kocaeli'nde Adalet Partisi birinci parti konumunda, CHP ikinci parti durumunda, TİP üçüncü parti durumunda. İşçilerin seçmen olarak davranışlarını ölçmek üzere İstanbul Üniversitesi'nden Cengiz Arın, İlker Turan hocaların içinde olduğu bir grup akademisyen araştırma yapıyor. Bu araştırmanın sonuçlarını da Milliyet Gazetesinde yayınlıyorlar. O araştırma sonuçları İstanbul'da ve İzmit'te işçilerin hangi partiye ve neden oy verdiklerini çok açık bir şekilde ortaya koyuyor. Adalet Partisi her iki kentte de birinci parti durumunda. "İşçiler hangi partiye oy verirsiniz" sorusunun cevabına "Adalet Partisi" diyorlar birinci parti olarak. Sonra CHP diyorlar, TİP biraz daha aşağıda kalıyor. Sorunlarını kim çözer sorusuna Adalet Partisi çözer diyorlar. Güvenliği kim sağlar, Adalet Partisi sağlar, geleceğinizin daha iyi hale gelmesini kim sağlar, Adalet Partisi sağlar diyorlar. Belki sınıf bilinçleri biraz düşük çünkü işçilere şöyle bir soru soruyorlar, "on yıl sonra kendinizi nerede görmek istersiniz" diye, büyük bir kısmı bir iş gücü sahibi olmayı düşünüyor. Yani sınıftan kopmayı, sınıf atlamayı diliyor. O açıdan baktığımızda sınıf bilinci çok kuvvetliymiş gibi durmuyor. Ama eylemle birlikte sınıf bilinci ortaya çıkıyor. Sınıf refleksi ortaya çıkıyor. Bu sınıf bilinci ve refleksini ortaya çıkaran temel sebep ise işçilerin DİSK'i sevmesi.

A.B.: İşçilerin sevdiği nedir, DİSK'in refah artırıcı yönü mü?

Z.A.: Refah artırıcı yönü çok önemli. Refah artırıcı yönü kadar önemli bir nokta da işçilerin

DİSK'in ÇAĞIRISI

Anayasa'daki temel hakları yok edici tasarılarla karşı direnen devrimci işçilerden tutuklananlar ile bu olağanüstü durumdan yararlanılarak işten çıkarılanlara ve ailelerine DİSK, gerekli her türlü yardım yapmaktadır.

Ancak, bu olumsuz durumların süresi ve etkileri gözettirerek bir BAĞIŞ KAMPANYASI öngörülmüş ve bu amaçla:

AKBANK T.A.Ş. NURUOSMANIYE ŞUBESİ
11644/61 Numaralı

bir hesap açılmıştır.

Anayasa'dan yana tüm devrimci kuruluşların, toplulukların ve kişilerin bu kampanyaya katılmaları tarihi görevlerdir.

Tesekkürlerimizle.

DİSK
TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONGRESİ
Genel Başkan Vekilleri
Rıza Kuas Kemal Nebioğlu

Medyet: 10568

DİSK yöneticileri göz altına alındı

Bu arada, ÖĞRENCİ VE İŞÇİLERDEN DE BAZILARI NEZARET ALTINA ALINIP DAVUTPAŞA'YA GÖTÜRÜLDÜLER. ÖĞRENCİLERİN SON İŞÇİ ÖBENİŞİNE KATILDIKLARI VE POLİSLE ÇARPTIKLARI KODLA EDİLDİ.

Türk-İş, Yeni Sendikalar Kanununu destekliyor

TÜRK-İŞ YÖNETİCİLERİ 274 VE 275 SAYILI KANUNLAR DAKİ DEĞİŞİKLİĞE TARAFTAR OLDUKLARINI SÖYLEYİP TUTUMU DOLAYISIYLA DİSK'İ YERİNDİ.

Rıza Kuas «Türk-İş Amerika'dan yılda 12 milyon lira yardım alan SARI SENDİKADIR» dedi

“Eylemle birlikte sınıf refleksi ortaya çıkıyor. Bu sınıf bilinci ve refleksini ortaya çıkaran temel sebep ise işçilerin DİSK'i sevmesi”

MADEN-İŞ

İŞÇİLER DİKKAT! GREV HAKKINI ÇIĞNIYORLAR.

EMEKÇİ HALKA HÜCUM TASARILARI

“Müdürüm o Maden-İş'in güçlü olduğu fabrikadan geldi”

haysiyet mücadelesi hareketi haline gelmesi. Derby kitabını yazdığım sırada, DİSK'in Derby lastik fabrikasından Hüseyin Ayyıldız diye bir abiyle görüştim. Bana şöyle bir şey demişti: “Derby milleti çarıktan kurtardı, Lastik-İş boyunduruktan kurtardı”. Bu işçilerin Lastik-İş'te DİSK'le kendilerini nasıl özdeşleştirdiklerini gösteren bir şey. Rasim Camgöz'e yine “DİSK'in kapatılacağını duyduğunuzda ne hissettiniz, ne düşündünüz” diye sordum. Dedi ki, “DİSK kapatılacak eyvah eyvah. Ha DİSK kapatılmış, ha sen işsiz kalmışsın”. Bu bütün işçilerin ruh hali, bu duygu DİSK'in onların hayatında nasıl yer ettiğini gösteriyor. DİSK'le birlikte işçiler ciddi bir biçimde kimlik kazandılar. Hayatları, hayata bakışları değişti. Edebiyatla, tiyatroyla, sanatla tanıştılar. Eğitimlerle çeşitli bilgiler edindiler. Sendika gazetelerinde yazı yazarak, şiir yazarak kendilerini ifade etmeye başladılar.

A.B.: Hatta tiyatroyla tanıştılar. Işın Özgentürk ile görüşmemizde gündeme gelmişti, fabrikada ilk defa tiyatroyla tanışmışlar.

Z.A.: İşçilerin sorunlarından yola çıkan oyunları sergilerken bazen işçiler arasından oyuncu alıyorlar. Bazen yazarken işçileri çağırıp onlarla görüş alışverişinde bulunarak yazıyorlar. DİSK ile birlikte işçilerin kültürel dönüşümü de gündeme geliyor. Haysiyet mücadelesi meselesi de gündeme geliyor. İlginç anekdotlar var. Örneğin, bir fabrikada öğlen tatili sırasında işçiler fabrikanın içerisinde güneşleniyorlar. Duvarın dibinde sigara içiyorlar. Müdür geliyor, müdür gelince hepsi ayağa kalkıyor. Bir tane işçi kalkmıyor. Soruyor “niye kalkmadı” diye, diyorlar ki “Müdürüm o Maden-İş'in güçlü olduğu fabrikadan geldi”. Bunlar, DİSK'in işçilerin hayatında hakikaten bir değişim, dönüşüm yarattığını, eşitlik duygusu verdiğini gösteren önemli anekdotlar.

“Eğer ülkedeki toplumsal koşulların ne olduğuna dair hiçbir bilgin yoksa o ülkede sen sol üzerine bilgi, solla beraber ne yapacağın konusunda program üretemezsin”

A.B.: Dinçer Doğu ile görüşmemizde, öncesinde işçiler köle gibiydiler demişti.

A.A.: Ben kitabınızı okuduğum kadarıyla ne düşündüğümü söyleyeceğim size. Ben solcu bir öğrenciydim. Bahsettiğiniz bütün bu tartışmaların, ayrışmaların, hesaplaşmaların, kopmaların içinde, çevresinde... Sizin kitabınız bana şunu öğretti. Türkiye'de öğrenci hareketi olarak yaptığımız tartışmalarda, buna Türkiye İşçi Partisi'nin içindeki tartışmayı da katabiliriz, diğer dergilerdeki, yayınlardaki sol örgütlenmelerin her türü içindeki tartışmaları da, TKP için de, belki DEV-GENÇ için de diyebiliriz, biz devrimci terminolojiyi, Marksizm ana kavramlarını kullanarak habire birbirimizle tartışıyorduk. Bu kavramları kullanmayı iyi de beceriyorduk diyebilirim, en azından becerenler vardı. Ama bu kitabı okuyunca anladım ki Türkiye'deki işçi sınıfı nedir, kimdir ile ilgili hiçbir bilginimiz yokmuş. İşçi sınıfı kimden oluşuyor, nasıl insanlar bunlar, birey olarak işçiler, sınıf olarak işçi sınıfı, işçi sınıfının yaşadığı yer, yaşadığı kültür, işçi sınıfının içinde yaşadığı koşullar, yaşam yeri, fabrikalar nedir, hiç bilmiyorduk. Belki bugün halen bilmiyoruz. Eğer bir sınıf var ise bu sınıfın nitelikleri, özellikleri, sahip olduğu değerler, bilgisi, bilinç düzeyi nedir ona dair diyebileceğim kesinlikle sıfır düzeyinde bir bilgi varmış. Toplumsal olarak sınıfı bilme düzeyinde sıfır olduğumuzu söyleyebilirim. Ama konu Marksist literatüre göre sol strateji kurmaya, sol program oluşturmaya, sol düşüncenin Türkiye'ye ne kadar uyarlanabildiği üzerine konuşmaya gelince hiç geri durmamışız. Sizin kitabınızdan şunu öğrendim, eğer kendi ülkedeki toplumsal koşulların ne olduğuna dair hiçbir bilgin yoksa o ülkede sen sol üzerine bilgi, solla beraber ne yapacağın konusunda program üretemezsin. Galiba bizim en büyük başarısızlığımız bundan kaynaklanıyordu.

“Genel olarak bir araştırma çabası, işçinin kimliğini, beklentisini, demografik özelliklerini bilip bunun üzerinden bir siyaset üretme çabası pek yok solda”

Z.A.: Hocam bu konuda çok haklısınız. Genel olarak bir araştırma çabası, işçinin kimliğini, beklentisini, demografik özelliklerini bilip bunun üzerinden bir siyaset üretme çabası pek yok solda. Ama ilginç bir şeye rastladım. O dönemin “Partizan” dergisinde, ki kitaba da koydum. Partizan, TİP içerisinde Eminönü'nde örgütlenen pek çoğu daha sonradan politikada tanınabilir hale gelen Veysi Sarısözen, Nabi Yağcı, Güray Öz, Cihan Şenol, Adil Demirci gibi isimlerin oluşturduğu bir topluluk. İşçi bir topluluk. Sınıf içinde örgütlenmeyi düşünüyor. Fabrika gazeteleri çıkartıyor. Enteresan bir biçimde onları sonra birleştirip Pravda gibi yayınlamayı düşünüyor. “Derby Gerçek” diye, “Tekel Gerçek” diye gazete çıkartıyorlar. Bu grubun Alibeyköy'de işçilerle bir anket çalışması var. Ben kitaba da aldım. Şimdi sizin söylediğiniz problemin dışına çıkmaya çalışan, daha fazla bilgi ile, bilinç ile, daha bilimsel yöntemleri kullanarak, daha geniş bir perspektifi kullanmaya çalışan bir çaba var aslında ama çok yetersiz.

A.A.: İşçi sınıfının Türkiye'nin geleceğini kurmakta sol için konumu nedir? Öncüsü işçi sınıfı mı olacak, burjuvazinin diğer kesimleriyle birlikte işçi sınıfı mı olacak, yoksa bu aşamada burjuvanın çeşitli kesimleri mi öncü olacak, bu çok tartışılıyor. Ama işçi sınıfı kim, var mı? Hangi bilinçte, hangi durumda, hangi çoklukta, nerede, buna dair hiçbir bilgi yok. Sınıfın adı var, o da yalınkat bir ad. Arkasında bir derinlik olmaksızın, bilgi olmaksızın işçi sınıfı öncülüğü tartışılıyor. Kim bu işçi sınıfı, o bilgiyi hiç kimse merak etmiyor.

Z.A.: O yüzden de 15-16 Haziran olduğunda solda büyük bir şaşkınlık yaşanıyor. Mustafa Kaçaroğlu “Kurtuluş Kendini Anlatıyor” kitabında dile getiriyor. Kıra çıkmışlar, kırlardan kentleri kuşatmak üzere, ellerinde bir küçük transistörlü radyo var, bir açıyorlar işçi sınıfı sokakta, onlar işçi sınıfı yok diye dağa gitmişler. Şehirde işçi sınıfı ayaklanıyor. Bu yüzden de büyük bir şaşkınlık durumu söz konusu oluyor.

“Partizan, TİP içerisinde Eminönü'nde örgütlenen işçi bir topluluk. Sınıf içinde örgütlenmeyi düşünüyor. “Derby Gerçek” diye, “Tekel Gerçek” diye gazete çıkartıyorlar”

"Cebimizde hep anayasa kitapçığı vardı"

"Başrolde erkek işçiler olabilir ama kadının var olma biçimi o sınıfı bir arada tutuyor. Güçlü ve özgüvenli bir hale getiriyor"

A.A.: Bir solcu olarak sizin kitabınızı okuduktan sonra 15-16 Haziran'dan çıkarttığım sonuç bu oldu. Eğer içinde bulunduğum gerçeğin ve kullandığım kavramların ne anlama geldiğini bilmiyorsam onun üzerine yaptığım tartışmaların hiçbir değeri de yok anlamı da yok. Doğrusu teorik bir kazanım oldu benim için, sizin kitabınızı okumak.

A.B.: Bir taraftan da bu hareketin tamamen merkezinde DİSK var. DİSK de beklentisinin çok üstünde bir katılımı karşı karşıya kalıyor. Her şeyden önce iki isim çok öne çıkıyor. Kemal Türkler, Rıza Kuas ve bu iki kişinin eyleme meşruiyet kazandırma çabası... İşçinin işçi tarafı örgütlenmesinden kamuoyunun, hocaların yürüyüş yapmasına kadar olan süreç. Hatta bir gün Kemal Türkler'e soruyorlar. Kanunlara aykırı olabilirler ama anayasaya aykırı değil yaptığımız, diyor.

Z.A.: Onu 63 Karel Grevi sırasında söylüyor. Greviniz kanun dışı diyorlar. O da "kanun dışı olabilir ama anayasa içidir" diye cevap veriyor. Ama şu bir gerçek yıllar boyunca 61 Anayasası bir tutamak noktası oldu. Bunu dönemin çeşitli aktörleri "cebimizde hep anayasa kitapçığı vardı" diye anlatırlar. Anayasaya dayanarak faaliyet sürdürmek, anayasanın tanıdığı özgürlüklere yaslanarak eylem geliştirmek, mücadele geliştirmek o dönemin en önemli özelliklerinden biri. İşçi eylemleri açısından bir kat daha önem kazanıyor. Eylem çizgilerini, sendikal mücadele çizgilerini sürekli anayasa ile ilişkilendirerek pozisyon alıyorlar. Bunun tabii sınırlayıcı bir yanı da olabilir, fiili mücadeleleri hukuksal olarak savunma zemini de olabilir. Mesela "anayasal direniş komiteleri" vardır, 15-16 Haziran'da adı çok geçer. Anayasal Direniş Komiteleri, bu isimle telgraf çekmiştir devletin çeşitli kurumlarına. İki bildiri var, Anayasal Direniş Komitesi adına imzalanmış. Ancak şunu belirtmem gerek, yaptığım görüşmelerde şöyle bir kanaate ulaştım ki bu eylemde Anayasal Direniş Komiteleri çok fonksiyonel değil. Bazı yerlerde eylem ve direniş geleneği olan, becerisi olan örgütlenmeler komiteler aracılığıyla olmuş. Oralarda komiteler kurulmuş. Ama genel olarak her yerde komitenin olduğunu söylemek doğru olmaz. Anayasal Direniş Komitesinin bildirileri neredeyse sözcük sözcük Kemal Türkler'in yaptığı açıklamadan alınmış vaziyette. Ama bunu Anayasal Direniş Komitesi imzasıyla basıyorlar. Kamuoyuna yapılan tüm açıklamalarında DİSK, işçiler harekete geçti, Anayasal Direniş Komiteleri aracılığıyla eylem yapıyor diye ifade ediyor. Bu tamamen DİSK'i koruma güdüsüyle yapılmış bir şey. 68 Derby'le ilgili yaptığım görüşmelerde de bunu gördüm. Rıza Kuas'la, Kemal Türkler aralarında uzun müzakere ediyorlar. Fabrikanın işgal edilmesi konusunda anlaşılıyorlar. Fakat Kemal Türkler, daha bir yıllık konfederasyon olan DİSK'i kapatabilirler diye tedirgin. DİSK geri çekiliyor, işçiler eylemi yaptı diye gösteriliyor. İşçiler eylemi yaptıktan sonra adeta onların basın sözcüsüyümüş gibi davranıyorlar. 15-16 Haziran sürecinde de eylemin başladığı andan itibaren sergilenen pozisyonu biraz böyle tarif etmek mümkün.

A.B.: Anayasal Direniş Komitesi ismi bile bana önemsenecek bir şey gibi geliyor. Anayasadan esin alarak örgütlenmeye gitmek, bu bile son derece önemli.

A.A.: Ben kadınların 15-16 Haziran'daki konumu ile ilgili aklımda olan bir şeyi doğru düşünüyorum diyemiyordum. 15-16 Haziran'da yürüyenler her fabrikadaki kart basan işçiler değildi. Yürüyen sınıftı. Sınıf diyorsam, sadece erkeklerden oluşan bir kitleden bahsetmiyorum. Orada yürüyen bir erkek işçi aynı zamanda, eşiyile, ailesiyle, çocuklarıyla, evdeki diğer insanlarla, mahallesindeki kültürel beraberlik kuran kahvesiyle, orada oluşan kültürle beraber bir şeyden bahsediyoruz. Yürüyen işçi sınıfıydı dediğimizde yürüyen o işçi sınıfının içinde olduğu bütün çevre. Dolayısıyla kadınların konumuna bakacak olursak, o işçi sınıfının

o özgüvenle yürüyor olması, ki en kritik an, o fabrikadan çıkma anı... Fabrikanın önüne gelince diğer işçiler çağırıyorlar. Onlar fabrikadan çıkacak mı çıkmayacak mı? Bunların çoğu Türk-İş'e bağlı ya da belki sendikasız işçilerin bulunduğu fabrikalardan çıkıyorlar. Onları o fabrikanın dışına çıkaran bir özgüven var. Eğer o yürüyüşe bir sınıf yürüyüşü olarak bakarsak hem sınıfın orada yürüyen erkekleri hem de onunla birlikte var olan ama emeğiyle, fabrikada çalışan emeği, evdeki emeği destekleyen kadınları da dahil ediyor olmamız lazım. Erkek işçinin vurulma, tutuklanması pahasına gidebilmesini sağlayan düşünceyi ancak o kadınla olan ilişkisi sağlayabilir. Orada yürüyenlerin çoğu erkek olabilir, o yürüyen erkeklerin de arkasında o işçi sınıfına dahil olan diğer emekçi olan sınıf kadın var. Öyle bakmak size mantıklı gözüküyor mu?

Z.A.: Kesinlikle öyle. Zaten sadece 15-16 Haziran açısından değil. Mesela 66 Paşabahçe Grevinde, 63 Kavel grevinde de bunları görüyoruz. Aslında kadınlar mücadelenin asli unsurları haline geliyorlar.

A.A.: Başrolde erkek işçiler olabilir ama kadının var olma biçimi o sınıfı bir arada tutuyor. Güçlü ve özgüvenli bir hale getiriyor.

"Bu şemsiyenin altına benim söyleyecek sözüm var diyen herkes geliyor. Öfkesini o güne kadar dile getirmek istemiş, buna uygun katman bulamamış apartman görevlisi de geliyor, tuvalette çalışan emekçi de geliyor, fabrika işçisi de geliyor, sokakta su satan da geliyor. Hepsi talepleri, öfkesi, beklentisi, umudu bir eylem alanında buluşuyor"

Z.A.: Tabii. Aynı zamanda eylemin niteliği değişiyor kadınların katılımıyla birlikte. Bu katılımı birlikte grev, işçilerin eylemi olmaktan çıkıyor, bir halk hareketi, halk grevi haline dönüşüyor. Hulki Atunç "Kurtarılmış Haziran" kitabında "köy kentler yürüdü" derken tam bu sizin söylediğinizi tarif ediyor. Kadınıyla, erkeğiyle, çocuğuyla, yaşlısıyla hepsi birlikte katılıyorlar. Bu bir anlamda da 15-16 Haziran'ın birleştirici bir eylem olduğunu bize gösteriyor. Bu şemsiyenin altına benim söyleyecek sözüm var diyen herkes geliyor. Öfkesini o güne kadar dile getirmek istemiş buna uygun katman bulamamış apartman görevlisi de geliyor, tuvalette çalışan emekçi de geliyor, fabrika işçisi de geliyor, sokakta su satan da geliyor. Hepsi talepleri, öfkesi, beklentisi, umudu bir eylem alanında buluşuyor. Bu gerçekten önemli bir şey.

A.B.: O dönemde işçi fabrikasının çevresinde oturuyor. Çok uzak değil bunun da dediğimiz atmosferi yaratacak bir etkisi oluyor mu, ne dersiniz?

A.A.: Öbür fabrikadaki işçi de komşusu, mahalleden arkadaşı...

Z.A.: Sosyal hareketi çok olumlu etkileyen bir şey. Demin söylediniz ya Türk-İş işyerlerinden nasıl çıkıldı diye, ona ilişkin bir tanığın anlattığı

"15-16 Haziran'ın ordudaki en büyük etkisi "sosyal gelişme ekonomik gelişmeyi aştı" ifadesiyle Memduh Tağmaç'ın söylediği toplumsal ayaklanmadan, işçi hareketinden duyulan korku ve tedbir alma önceliğidir"

"... işçi sınıfının gelişmesi doğru buldukları yönde değil daha çok sermayenin doğru bulunduğu yönde oldu"

"... bütün bunlara rağmen sınıfın harekete geçme yeteneği ve potansiyel olarak sahip olduğu güç bence yerli yerinde duruyor. ... bu potansiyeli harekete geçirebilecek fikre, cesarete, güvene sahip politik ve sendikal anlayış yok"

Çizim: Aydan Çelik

bir şey var. Gidiyorlar fabrikaya komşusu elinde çekiç fabrikanın içerisinde hâlâ önündeki işi yapmaya, çekiçlemeye devam ediyor. Yanına gidiyor "yahu niye gelmiyorsun sen" deyince biraz öfkeyle elindeki çekici atıp geliyor. Onun elindeki çekici atıp dönüp gelmesi işten çıkıp evine, mahalleye gittiğinde yaşayacağı sosyal baskıyla da ilgili.

A.B.: 15-16 Haziran'la ilgili dikkat çeken hususlardan bir tanesi de o güne kadar görülmemiş bir şey oluyor ve böylesine masif bir işçi sınıfı hareketi karşısına asker çıkarılıyor, tanklar çıkarılıyor. Buradan bakınca 15-16 Haziran'ın öncesi ve sonrasıyla Türkiye sermayesi, burjuvası üzerinde önemli bir etkisi oluyor. TÜSİAD'ın kuruluşunu da bu bağlamda düşünecek olursak burjuvazinin önemli bir çıkarsamada bulunduğunu görüyoruz. Devlet ve burjuvazi açısından 15-16 Haziran'ın etkilerini biraz konuşabilir miyiz?

Z.A.: Askeri özellikle konuşmalıyız. Bildiğiniz gibi sokakta gösteri yapan işçilerin kullandığı en temel sloganlardan bir tanesi de "Ordu, işçi el ele"

A.A.: Dev-Genç'in kullandığı sloganlardan bir tanesiydi bu.

Z.A.: "Ordu, işçi el ele" sloganının işçilere biraz dışarıdan aktarıldığı yönünde bilgiler var. Ama esas olarak işçilerin zaten askerlere dönük bir sempatisi de söz konusu. Bir baba figürü olarak görüyorlar askerleri. Mesela Demirdöküm işgalinden sonra polisle çatışan işçiler fabrikayı askere teslim ediyor. Bazı komutanlar da işçilerin kendilerine yönelik bu beklentisine oynuyor. Çeşitli vaatlerde bulunarak, arabaluculuk

yaparak çeşitli meselelerin çözümünde özel roller üstleniyor. Dolayısıyla işçinin gözünde ordu ve asker kıymetli bir yerde duruyor. 15-16 Haziran'da eylemin asker tarafından bastırılmasıyla işçilerin zihninde bir şimşek çaktığını söyleyebiliriz. Aynı şekilde solun da zihninde bir şimşek çaktığını söyleyebiliriz. Çünkü 15-16 Haziran'a gelirken bir ayrışma yaşanıyor. Mahir Çayan ve Mihri Belli bir tarafta duruyordu ve Doğu Perinçek'le yollarını ayırmışlardı, Kırmızı ve Beyaz Aydınlar olarak. Ama eylemler sırasında Ankara'da yayımlanan Kurtuluş Gazetesi "sıkı yönetim tarafsız olmalıdır" diye başlık attığında İstanbul'daki Dev-Gençliler bu gazeteyi dağıtmayı reddediyorlar. Buradan çıkan tartışma da Mihri Belli ile Mahir Çayan çevresini yol ayırmasına götürüyor.

Solun işçi sınıfına dair bilgisi değişti, çizgisi değişmedi, dedik ama solun bilgisinin de çizgisinin de değiştiği bir alan varsa o da askere bakış açısıyla ilgili oldu diyebiliriz, özellikle 12 Mart sürecini de göz önüne aldığımızda. 12 Mart bir yandan bir rejim krizine dönük bir refleksti. Egemen sınıfların, devletin bir refleksi idi. Öte yandan 15-16 Haziran ile birlikte ortaya çıkan kalkışmaya karşı da ciddi bir refleksti. Ordu sadece bir güvenlik aparatı olmasının yanı sıra OYAK ile birlikte aynı zamanda bir sermaye grubu vasfı kazanmıştı. 15-16 Haziran'da sokakları dolduran işçilerin taleplerine bakarak, ayaklanmaya bakarak bunun servet düşmanlığı yaratacağı ve mülkün korunmasının gündemde olduğunu düşünmeye başladılar. Milli Güvenlik Kurulunun, 12 Mart öncesinde siyasi partilerle yaptığı toplantılarda gündemine aldığı konulardan bir tanesinin de servet düşmanlığı meselesi olması bu açıdan şaşırtıcı değil. Esas

olarak 15-16 Haziran'ın ordudaki en büyük etkisi "sosyal gelişme ekonomik gelişmeyi aştı" ifadesiyle Memduh Tağmaç'ın söylediği toplumsal ayaklanmadan, işçi hareketinden duyulan korku ve tedbir alma önceliğidir. Bu sermaye açısından da böyledir. Sermaye de işçi eylemiyle birlikte tedirgin olmuştur. Hem mülkiyetini hem de işyerindeki gücünü ve idaresini koruyabilecek hukuki düzenlemeler istemeye başlamıştır.

A.A.: Bir şeyin altını çizmek istiyorum. Kentler 1970'de, elli yıl önce toplumsal düzen, mekânsal özellikleri bakımından nasıldı ve bugün nasıl? Bunu söylemek çok iddialı olabilir ama işçi sınıfının gelişmesi doğru buldukları yönde değil daha çok sermayenin doğru bulunduğu yönde oldu. 1970'deki kent içinde fabrikalar olan, küçüklü büyüklü üretim yerleri olan, atölyeler olabilir, fabrikalar olabilir, üretimin yapıldığı yerlerdi. Özellikle büyük kentler tam bu şekildeydi. Bu fabrikaların çok yakınında da burada çalışan işçilerin kendileri için yapmış oldukları konutlar vardı. Bu konutların, gecekonduların hemen hemen hepsi işgal edilmiş toprak üzerine kendi aralarındaki dayanışmayla inşa ediliyordu. Konut, içinde yaşarken gelişen, organik olarak kendisini geliştiren, bir doku oluşturan, kentteki konut kısmının önemli bir dokusunu da oluşturan bir şey haline geliyordu. Fabrikalarda üreten işçilerin kendi ürettikleri konutları vardı. Önemli bir özellik de bu konut dokusuyla üretim dokusu arasında bir kopukluk olmamasıydı, her zaman çok yakındılar. Bugünün kentlerinde ise üretim, özellikle de fabrika türü üretimin tümü kentlerin dışına çıktı. Hatta daha uzaklara kırsal alanlara doğru atıldı. İkincisi işçilerin kendi emekleriyle ve

kendi gayretleriyle kendi girişimleriyle yaptıkları mülk olarak değil barınmak amacıyla yaptıkları konut türünden "yasal" konutlara geçildi. Ve bu yasal konutlara geçmeleri karşılığında işçiler borçlandırıldı. Hepsinin belki bir evi var, bunun tapusu var ama bunlar için de yüklü bir borcu var. Çalışan sınıfın çoğu borç içinde. İşleriyle evi uzaklaştığı için ya kamu aracına binecek ya da özel bir araca binecek, belki otomobili var. Ama otomobili varsa bunun için de borcu var. Çocuğunu okutmak isterse hemen çevresinde okul vardı 1970'de ve çocuk yürüyerek okula gidiyordu, şimdi ise çocuğun okula gitmesi için belki bir okul taşıtı var, ama çocuğunu okutabilmek için yine borca girmesi gerekiyor. Kendi gücü ve kendi ayakları üzerinde duran bir işçi sınıfından biz bugün sermayenin uygun bulduğu bir biçimde başka türlü bir işçi sınıfına ve başka bir kente geçtik. Bunun içinde yaşayan orta sınıf belki de hepsi borçlu olduğu için korkuyor. Dolayısıyla artık hiçbir işçi eskisi gibi kolay kolay bir yürüyüşün içine toplumsal bir halk mücadelesi içine giremez konuma geldi. Şimdi sorum şu, DİSK acaba bu konumda olan işçilerin içinde bulunduğu durumu diğer sol kesimlere göre daha iyi değerlendirdiği için mi, politikalarını daha çok bu ekonomik mücadele ve sizin söylediğiniz gibi işçi kimliğinin mücadelesinin güçlendirilmesi çerçevesinde tuttu ve onun ötesinde bir yere hemen taşımak arzusu göstermedi. Böyle bir yoruma ne dersiniz?

Z.A.: Şu kısmında tamamen haklısınız: İhtiyaç duyulan iş gücü köyden kalktı geldi. Ama büyük kentteki sanayi şehrin konut stoku bunu karşılayacak durumda değildi. Dolayısıyla işçiler barınma sorunlarını çözmek için gecekondu yapılar. Devlette buna bir anlamda göz yumdu. Çünkü kendi yapması, çözmesi gereken bir alana insanlar kendi iradeleri ile müdahale ediyorlardı. Bu onların da bir anlamda elini rahatlatan bir şeydi. Öte yandan işçinin kendi konutunda yaşamaya başlaması, gider kalemlerinden birini ortadan kaldırıyor. Kira gibi, o da işçiyi daha düşük ücretlerle çalıştırma, verilen ile yetinmesi konusunda işverenlerin elini rahatlatıyordu. Tabii bu süreç sizin de söylediğiniz gibi başka mücadele dinamiklerinin ortaya çıkmasını da bu sosyal dokuya basarak başka mücadele dinamiklerinin de ortaya çıkmasını beraberinde getirdi. 12 Eylül'den sonra sanayi göçü diye adlandırabileceğimiz süreç İstanbul'dan büyük fabrikaların sendikal deneyimi zayıf örgütlenme gerektirmeyen bölgelere kaydırılması tamamen emek mücadelesini etkisizleştirmek üzere geliştirilmiş bir stratejiydi. Bu strateji işçi semtlerinin, işçi mahallerinin bu özelliklerinin ortadan kaldırılmasını getirdi devamında. Özellikle AKP ile başlayan kentsel dönüşüm süreçleriyle birlikte ekonomik maliyetlerinin sınıf mücadelesi açısından yarattığı daraltıcı etkenlerden söz edebiliriz. Sosyolojik olarak yaptığınız tespitlere ben de katılıyorum. Ama bütün bunlara rağmen sınıfın harekete geçme yeteneği ve potansiyel olarak sahip olduğu güç bence yerli yerinde duruyor.

"Özellikle TİP'in varlığıyla birlikte CHP solu keşfetti. Eğer TİP gibi bir parti olmasaydı, onun yarattığı etki onun yarattığı hegemonya olmasaydı belki CHP'nin sola doğru yüzünü çevirmesi söz konusu olmayabilirdi"

A.A.: Hâlâ var diyorsunuz...

Z.A.: Kesinlikle ben var olduğunu düşünüyorum. Çünkü esas temel etki bütün eylemlerde sınıfı sınıf yapan harekete geçiren temel etki ortak çıkarlar. Ortak çıkarlar değişmez bir temel öge olarak yerli yerinde duruyor. Ama niye olmuyor sorusu var burada. Galiba niye olmuyor sorusunun pek çok yanıtı olabilir. Galiba en belirgin yanıtı bu potansiyeli harekete geçirebilecek fikre, cesarete, güvene sahip politik ve sendikal anlayışın olmaması. Biraz oradan kaynaklanıyor diye düşünüyorum.

A.B.: 15-16 Haziran'ın siyasete ve Türk-İş'e etkisini konuşmak istiyorum. Özellikle CHP'nin ortanın solu kavramından sosyal demokrasiye, demokratik sola geçişinde 15-16 Haziran'ın bir etkide bulunduğunu söyleyebilir miyiz? Diğer yandan bu eylemin Türk-İş üzerinde yarattığı bir etki var. DİSK'e katılmayan ama DİSK gibi tavrı alan, Türk-İş'e bağlı. Petrol-İş, Harb-İş gibi sendikaların ortaya çıktığını görüyoruz. Bu bağlamda bir analiz yapabilir misin?

Z.A.: Şöyle diyebiliriz, bilindiği gibi CHP, DİSK'in eylemlerine yol açan düzenlemenin sahiplerinden birisi. Bu düzenlemeyi Türk-İş içerisindeki CHP'li sendikacı milletvekilleri (ki bunların bir kısmı Türk-İş'in yönetim kurulunda, bir kısmı bölge temsilciliklerinde yönetici pozisyonunda) parlamentoya taşıdı. CHP grup başkanvekilleri bu yasanın altına imza koydu. Sonra bu yasa CHP, AP ve Türk-İş koalisyonunun ürünü olarak mecliste gündeme alınıp yasallaştırıldı. CHP 15-16 Haziran'ın hemen sonrasında 17 Haziran günü parti meclisini topladı. 5 gün süren ve yoğun tartışmaların yaşandığı bu toplantının sonunda görüş değiştirdi. Mecliste destek verdiği yasanın Senato da karşısına geçti. Sonraki süreçte TİP'le birlikte bu yasayı Anayasa Mahkemesine taşıyan bir parti oldu. DİSK, CHP'nin bu tutumunu çok önemsendi ve bunun sonucu olarak DİSK '73 seçimlerinde işçilere CHP'ye oy verme çağrısında bulunurken CHP'nin yasayı Anayasa Mahkemesine götürmüş olmasını öne çıkardı.

CHP, bizim Avrupa'dan tanıdığımız bildiğimiz anlamda bir sosyal demokrat parti değildi. İşçi sınıfının içerisinde gelen, işçi sınıfı partisi

kimliğine sahip sosyal demokrat partilerden değildi. Devleti kuran partiydi. Özellikle TİP'in varlığıyla birlikte CHP solu keşfetti. Ve kendisine ortanın solu tanımını uygun gördü. Buradaki temel faktör TİP'in varlığıydı. Eğer TİP gibi bir parti olmasaydı, onun yarattığı etki onun yarattığı hegemonya olmasaydı belki CHP'nin sola doğru yüzünü çevirmesi söz konusu olmayabilirdi. Aynı şekilde 15-16 Haziran da CHP'nin işçi sınıfını keşfetmesini getirdi. İşçi sınıfını toplumsal bir güç olarak gördü. O ana kadar CHP'nin işçi sınıfına dönük bir politikası yoktu. Sendikalara dönük bir politikası yoktu. Ama 15-16 Haziran sürecinden sonra biz bunun parça parça ortaya konulmaya başladığını görüyoruz. Yani Abdullah Baştürk imzalı "İşçiler CHP'de birleşin" başlıklı broşür, sendikal alana dönük bir perspektif taşıyor CHP açısından. Keza pek çok yerde Ecevit'in yaptığı konuşmalar, aynı zamanda 3. Demokratik Sol Konferans'ta yaptığı konuşma, işçi hareketine dönük bir perspektife sahip olduğunu gösteriyor. O perspektif de işçilerin siyasetle ilişkilendirilmesi olarak tarif edilebilir. Bu yüzden de Türk-İş içerisindeki CHP'li sendikacıların Türk-İş yönetimine açtıkları isyan bayrağının üzerinde "partiler üzeri politikaya hayır" yazıyor. Abdullah Baştürk'ün de içinde yer aldığı Dörtler Raporu'nda daha sonra Onikiler Raporu diye bilinen sosyal demokrat görüşleri ifade eden raporlar esas olarak partiler üstü politikayla hesaplaşmayı, buradan bir kopuşu talep ediyordu. Bu tartışmalar, bu ayrışma daha sonra Türk-İş içerisinde bir yol ayrımını beraberinde getirdi. Ve Abdullah Bey'in başında olduğu Genel-İş Sendikası'nın Türk-İş'ten kopup DİSK'e gelmesiyle birlikte CHP açısından da artık sendikal alanda yeni bir alan açılmış oldu.

"15-16 Haziran CHP'nin işçi sınıfını keşfetmesini getirdi. İşçi sınıfını toplumsal bir güç olarak gördü. O ana kadar CHP'nin işçi sınıfına, sendikalara dönük bir politikası yoktu"

A.B.: 15-16 Haziran saatler boyunca konuşulacak, üzerinde incelenecek çok konusu olan toplumsal bir ayaklanma ama süremiz belli ölçülerde kısıtlı. Ben son olarak Akın Ataz'a Ankara'da 15-16 Haziran nasıl geçti onu sormak istiyorum. ODTÜ de öğrencinizin o dönemde, değil mi?

A.A.: Ankara bir sanayi şehri değil, bir işçi şehri de değil. Biz de aynı şekilde yasanın çıkmasını protesto etmek istiyorduk. Bu protestoyu mümkün olduğu kadar işçilerle beraber, işçi sınıfıyla bütünleşerek göstermek istiyorduk. Ama bizim Ankara'da yasaya karşı olduğumuzu birlikte göstereceğimiz bir işçi sınıfı yoktu. Ama demin de söylediğim gibi bizim işçi sınıfının kim olduğunu, nasıl, nerde olduğuna, her çalışana işçi sınıfı denilip denilmeyeceğine dair çok fazla fikrimiz de yoktu. Biz de ODTÜ'den otobüslerle Ulus'taki Sanayi Çarşısına gittik, her halde Siyasal da aynı şekilde yaptı. Başka üniversitelerden de gelmiş olabilirler. Sanayi Çarşısına gidip oradaki işçilerle beraber bu yasayı protesto etmek istedik. Ama bu tam bir facia oldu. Çünkü oradaki işçilerin bu yasanın ne

olduğuyla ne olacağıyla ilgi bir düşüncesi dahi yoktu. Zaten bu bölge küçük atölyelerin olduğu, özel küçük üretimin yapıldığı bir yerdi. Buradaki işçilik durumuyla fabrika işçisinin işçilik durumu arasında müthiş bir fark var. Esasında Zafer Bey'in söylediği araştırmadaki gibi kendi işlerinin sahibi olmayı hayal eden işçilerin ve küçük atölye sahiplerinin olduğu bir yerdi. Dolayısıyla bize müthiş bir tepki gösterdiler. İşçiler üzerimize saldırdılar, bizi polise ihbar ettiler ve yakalattılar. Yürüyüşe daha başlamadan 'işçi sınıfı'nın müdahalesi ile polisin eline düşmüş olduk.

"Ankara'da, Sanayi Çarşısına gidip oradaki işçilerle beraber bu yasayı protesto etmek istedik. Ama bu tam bir facia oldu. ... İşçiler üzerimize saldırdılar, bizi polise ihbar ettiler ve yakalattılar. Yürüyüşe daha başlamadan 'işçi sınıfı'nın müdahalesi ile polisin eline düşmüş olduk"

A.B.: Temiz bir dayak da yemişsiniz galiba.

A.A.: Yiyenler oldu.

A.B.: Şimdi çok teşekkür ediyorum. İyi ki böyle bir kitap yazdın. Muazzam bir açığı doldurdun

ve bize bu konuları konuşma imkânı sundun. Ellerine sağlık.

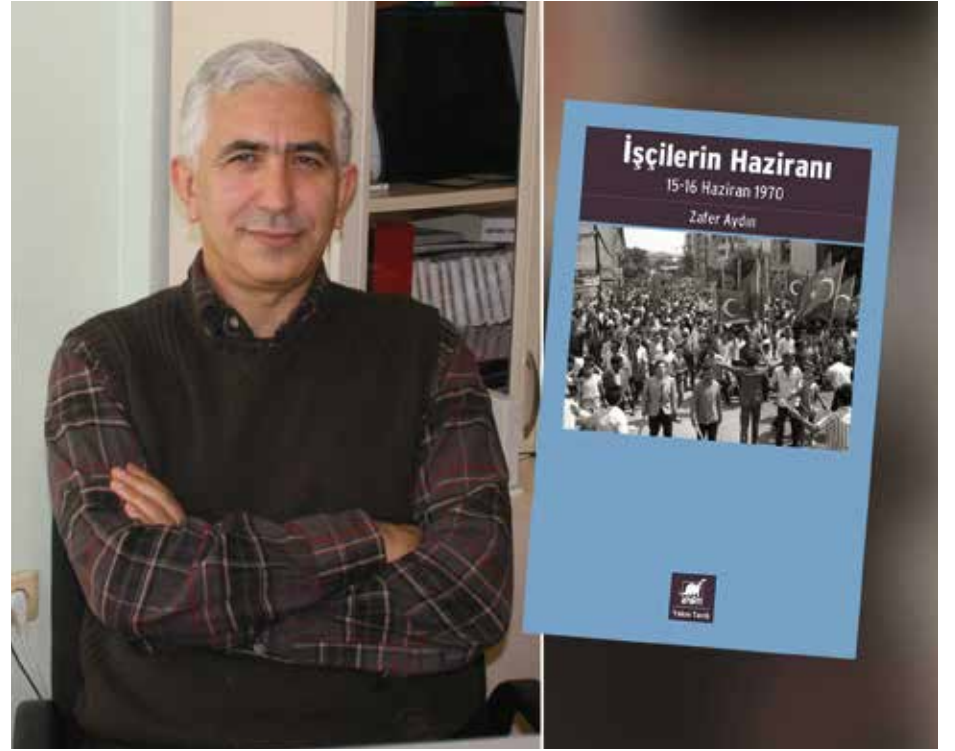
A.A.: Ben de bu kadar büyük bir emekle bu ürünü ortaya koyduğunuz için ve özel olarak bana da kendi içinde bulunduğum bir dönemi yeniden değerlendirme ve anlama şansı verdiğiniz için çok teşekkür ederim.

Z.A.: Eksik olmayın böyle bir imkânı tanıdınız, ben teşekkür ederim.

ZAFER AYDIN KİMDİR?

Zafer Aydın, uzun yıllar boyunca sendikacılık alanında çalıştı. Aynı zamanda yayıncılık ve editörlük yaptı. Eğitim uzmanı olarak sendikalarda bulundu. Pek çok günlük gazetede, pek çok dergide ve internet sitelerinde yazıları yayınlandı. Radyo deneyimi de var. Yaşam Radyo'da "İşbaşı" adlı bir program hazırlayıp sundu. Artı TV'de "Emek ve Hayat" adlı bir programda çalıştı bir süre. 2016 yılında arkadaşı Melih Biçer ile birlikte "Çoban Ateşlerinin Yandığı Yerde - KAVEL" belgeselini hazırladı. Zafer Aydın bugün konuşacağımız "İşçilerin Haziran'ı 15-16 Haziran 1970" kitabına gelene kadar bu kitabın öncesindeki bütün toplumsal ve sınıfsal mücadele tarihini elden

geçirdi. Yazdığı öncü kitaplardan biri ve "Grevden İşgale Singer Eylemleri (1964-67-69)" idi. Derby fabrikası işgalini kaleme aldı. En önemlisi "KAVEL 1963"ü kaleme aldı. Daha sonra "Forum mu Yapsak Yoksa Devrim mi" ve Aziz Çevik ile birlikte "Paşabahçe 1966 Gelenek Yaratan Grev" adlı bir kitapları var. Zafer Aydın bu söyleşide ele alacağımız "İşçilerin Haziran'ı: 15-16 Haziran 1970" kitabına da 4 yıla yakın bir zaman harcamış. Toplam 120 kişi ile çoğunluğu yüz yüze olan görüşmeler yapmış, dönem itibarıyla inanılmaz bir kaynak taramasını elden geçirmiş. Bu uzun çalışma sonucunda hacmi 992 sayfayı bulan, muazzam bir boşluğu dolduran bir yayın elimizde şu anda.

SOLFASOL TV YAYINDA!

9. yaşımızı doldurduğumuz bu 1 Mayıs'ta, başladığımızdan beri ilk defa doğum günümüzde meydanlarda olamıyoruz ama uzun zamandır gözüümüze kestirdiğimiz başka bir meydana adım atıyoruz: Video haber ve yorum ağırlıklı yayınlar yapacak olan internet televizyonu Solfasol TV artık yayında.

<http://solfasol.tv>

Solfasol TV tıpkı kardeşi Gazete Solfasol gibi Ankara yerelinden evrensele, çok sesli, demokratik, hak temelli haberciliği katılımcılıkla inşa etmek için, bağımsız, sivil ve özgür bir online iletişim platformu olarak kuruldu.

Doğal olarak iki mecranın içeriği paralel ve birbirlerini tamamlayıcı nitelikte. Basılı gazetenin aylık temposunda gündemin gerisinde kalabilecek içeriğe Solfasol TV'de, gazetede ki sayfa sayısı gibi fiziksel sınırlamalar olmaksızın yer verebiliyor olacağız. Video haber, yorum ve söyleşi ağırlıklı içeriğin yanı sıra, Gazete Solfasol'de yer alan haber ve makalelere de siteden ulaşabileceksiniz. Bununla beraber TV'deki yayınların aylık derlemesini ve özetlerini de gazetede bulabileceksiniz.

Solfasol TV'nin yayınlarının takipçileri ile etkileşimli, bir kısmının da açık katılımlı olmasını arzuluyoruz. Bu şekilde, gazete ile bir ölçüde yakaladığımız katılımcılığı bir adım daha ileri taşıyacağımıza inanıyoruz.

Sizleri program içeriği oluşturulmasında fikirleriniz, birikiminiz ve üretimlerinizle aktif yer almaya davet ediyoruz. Dilerseniz, Solfasol'ün teknik ekibine katılarak kamera arkası süreçlere katkıda bulunabilir ve diğer içerik sağlayıcıların üretimlerinin yayınlanmasına da yardımcı olabilirsiniz.

QR koduyla erişebileceğiniz form aracılığıyla program önerilerinizi, sürece ne şekilde dahil olmak istediğinizi ve teknik uzmanlık

ve ekipman gibi ihtiyacınızı ve / veya potansiyel katkınızı bizimle paylaşabilirsiniz.

Solfasol TV'yi, Ankara gündemini merkezine alan, yüz yüze konuşabileceğimiz, canlı, katılımcı bir ortam olarak sizlerle birlikte geliştirmeyi ve genişletmeyi ümit ediyoruz. Gelin, yaşadığımız kente dair hayallerimizi paylaşalım ve bunları birlikte gerçekleştirelim.

DOSYA

Ankara'nın kayıp bağları: Bağ, bahçe, bostan

Dosya Editörü: Kaan Can Bircan

İllüstrasyonlar: Kaan Can Bircan

Gökyüzüne bakarak toprağa sırt vermiş halde asma yapraklarının arasından sızan güneşe gözlerimi kırpmış, bir salkım üzümü Zeki Alasya edasıyla yerken hatırlıyorum kendimi.

O günlerde Tarkan Altın Madalyon (1973) filmi revaçta; filmde Zeki Alasya Bizans İmparatoru tahtında oturmakta, önünde bir masa ne ararsan var. Eee kolay mı imparator masası? Altın kupalarda şaraplar içiliyor. İmparator o ünlü kahkahasıyla bir salkım üzümü havaya kaldırır ve ucundan bir tane yer... En azından ben öyle hatırlıyorum! Sanırım şarapla tanışmam o zamanlara denk gelir.

Ankara'nın Kalecik ilçesinde bir küçük köy Elmapınar. Çocuk halimizle bağlarda, bahçelerde, bostanlarda koştururduk yaz tatillerinde. Annem kışlık hazırlarken ben hayal aleminde... Hatıralar birikmiş atılmış arka cebe... Yıllar su gibi akmış, üniversite yılları, güzel sanatlar, Hacettepe-Beytepe, heykel, şarap... Beytepe kampüsüne ilk kar düştüğünde ilk kar şarabı açılıyor, ucuz galonluk. Şaraptan pek anlamıyoruz ama içiyoruz işte. Sergi açılışları şarap ikram ediliyor, pek anlamıyoruz içiyoruz işte. İlk kısa filmimiz gösteriliyor Amerikan Kültür'de, kutluyoruz Seymenler Parkı'nda plastik bardaklarda Kavaklıdere'nin şarabı galonluk kocaman karton kutuda, musluklu. Belki 10 belki 20 litre bilmiyoruz içiyoruz işte... Aklıma şimdiki Karum'un yerindeki Kavaklıdere bağları geldi. Söylenildiği gibi 70'lerde oralar hep bağıdı.

Diyeceğim o ki gençlik günlerimizde haşlama çay misali şaraplardan öte geçememişiz meğerse... Şimdi ne Tarkan kaldı ne Elmapınar bağları ne Kavaklıdere bağı ne de kutsal şaraplar...

Bağa gel bostana gel
Gülleri destele gel
Eğer anan salmazsa
Yalandan hastalan gel

Bağ ayrı bostan ayrı
Olamam dosttan ayrı
İnsanoğlu yaşar mı
Kalsa nefesten ayrı

Bağına girmiş gibi
Gülünü dermiş gibi
Geç buldum tez yitirdim
Oldum düş görmüş gibi

Bağlar harsız olur mu
Gönül yarsız olur mu
Ben eyledim sen etme
Kul kusursuz olur mu
Neşet Ertaş

Eski zamanlarda bağ-bahçe-bostan evin ihtiyaçlarını gidermek için ekilir biçilirmiş. Sebze bahçeden, kapuz-kavun bostandan, pekmez-pestil, şarap-rakı bağdan sağlanırmış. Bağı olan bağı olmayanla üzümünü şarabını pekmezini paylaşmış. Hali vakti yerinde olan her evin kendi düzeni varmış. Pek de öyle şarapçılık-bağcılık yapalım diye tanımlanabilecek bir durum yokmuş. Aynı durum Ankara'nın yeni şehre doğru gelişmesi öncesinde de benzer bir şekildedir. Hali vakti yerinde olanların bağları ve bağ evleri varmış. Kulağımıza kadar gelen Ankara'nın bağları ticari şarapçılığa hizmet etmeye henüz başlamamış; kentin büyümesi ve arazinin değerinin artmasıyla bağlar yitip gitmiş anılarda kalmış...

Annem çocukluğundan bahsederken evdeki üzüm hasadını ve sonrasını şöyle anlatıyor:

Güzel annemin, güzel dilinden,

"Bağlardan traktörlerle gelirdi üzümler, sıraları aka aka. Ağaç oluklarımız vardı. Hemen olukların içine dökülürdü üzümler. Bizim ayaklarımızı büyük taşların üstünde yıkarlardı, oluğun içine girdik paçalarımızı yukarıya kaldırır çiğnerdik. Ağaç oluğun ucunda birkaç tane taşın üstünde hereni (orta boy bakır kazan) vardı. Herenin içinde de uzun saplı bakır tas. Herenide biriken üzümün şirasını uzun saplı tasla alır alır aktarırlardı. Herenin üzerinde kalbur olurdu. Oradan doldurur doldurur uzun saplı tasla yedek helkeye aktarırlar, oradan da içerideki şaraplığa götürülüp küplere doldururlardı. O küplerin ağzına hiç kapak konulmazdı, ağzı açık kalırdı fakat ağzı açık kalınca birkaç gün sonra yavaş yavaş önce küpün kenarlarından doğru yuvarlak üstünden doğru kenarlarında köpürerek fermente olmaya başladılar. Köpürüyor köpürüyor hacmi yükseliyordu. Hacim yükseldikçe küpün kenarlarından iyim iyim akardı. Bizim şarapların konduğu yer betondur. Akan sıralar betondaki oluklardan dışarı akardı, küpün üzeri köpükle kaplanırdı. Zamanla arta arta taşar dökülürdü. Sonra kokusu gitgide önce ekşimsi kokar sonra o köpük azalır azalır zamanla köpük dağılır ve ortası açılır açıldıkça kokular aromalar yayılmaya başlar olgunlaşan şarabın o kokusuna doyum olmazdı. Ne parfümde ne üzümde bulunmaz aromalar sarardı etrafı. Dupduru pırl pırl berrak bir şarap olurdu ki çok güzel bir göz rengi gibi parlak bir renk alırdı, cam gibi. O zaman hemen üstüne bakır bir tabak, tabağın üstüne de saplı bakır bir tas konurdu. Bir misafir geldiği

zaman hemen gidilir bir sürahi alınır, bakır tası üstündedir onun, hemen o tasla alır alır sürahiye doldurulur. Misafir sofrasına sürahiyi götürürsün doldurursun alır gelirsın, o bittikçe yine gidip alır gelirsın. İşte senin şarabın hazır.”

Sonra sonra dedem yaşlanmış, oğlanlar şehre gitmiş, köy yalnız, yaşlı, yorgun kalmış kimsede tutmamış; anlayacağınız bağın köşesinden bağda tutunamamış kendi toprağına yenilmiş koca şehrin gücüne ne bağ kalmış ne kelim...

Şimdilerde artık tek tük bir avuç bağ görürüz Boztepe'nin gölgesinde...

Şehir içindeki küçük bağlar dağ değilse de ev olmuşken, köylerdeki terk edilmiş bağlar yaşlanmışken, AOÇ civar bağlardan topladığı

üzümlerle şarap yapmayı çoktan bırakmışken oyuna devam edenler de var. Şimdilerde küçük üreticilerin büyük çabaları ile canlandırılmaya çalışılan bağlar, lezzetli şarapları ile bölgeyi yıllar sonra yeniden şarap üretimi ile buluşturan butik şarap fabrikaları, öte yandan Türkiye'nin en büyük şarap fabrikalarını barındıran Ankara... İşte Ankara'nın adı pek bilinmeyen bir köyünde bir nevi içine doğduğum şarabın, şaraba tadını tuzunu kokusunu veren Ankara coğrafyasının çekiciliği bu dosyanın motivasyonu oldu. Ankara'da bağcılık ve şarapçılığa emek veren dostlarımızın sözlerinin, yazılarının, keyifli katkısı ile tatlandı zenginleşti. Dosyanın diğer yazılarına bağcılık ve şarapçılığı bağbozumu ile birleştirerek Ekim sayısında devam edeceğiz.

Osmanlı Devleti Döneminde Ankara'da Üzüm ve Bağlara Bakış

>> s. 17 Gamze Aras

Gordion'dan Gordias'a Ankara'da şarabın yolu izi >> s. 18 Söyleşi: Kaan Can Bircan, Alanur Çavlin, Mehmet Onur Yılmaz, Zişan Kürüm Konuk: Canan Gerimli Düzenleme: Alanur Çavlin

Atilla Beşevli ile Ankara'da bağcılık ve şarapçılık üzerine söyleşi

>> s. 21 Söyleşi: Kaan Can Bircan ve Mehmet Onur Yılmaz Düzenleyen: Alanur Çavlin

Ankara'nın Kayıp Bağları Tomurcukbağ Kalecik Karası ve Bir Devrin Hikâyesi

>> s. 22 Konuk: Prof. Dr. Yusuf Sabit Ağaoğlu Söyleşi: Gül Bircan

Osmanlı Devleti Döneminde Ankara'da Üzüm ve Bağlara Bakış

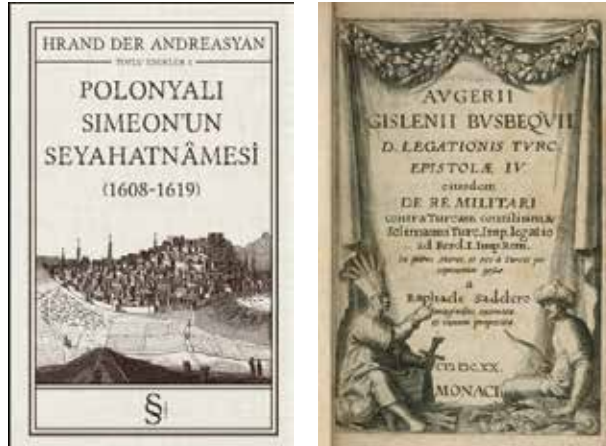
Gamze Aras

Eski isimlerinden biri Farsçada üzüm anlamına gelen Engür olan Ankara şehrinde asma bitkisinin yetiştirilmesinin tarihi, Antik dönemlere kadar uzanır ve birbirini takip eden uygarlıklarda bu üretim devam eder. Osmanlı Devleti zamanında üzüm, meyvenin kendisi ve ondan elde edilen mahsuller ile bir tüketim ve ticaret ürünü olarak, diğer şehirlerde olduğu gibi Ankara'nın halkının da yaşamında önemli bir yer tutar.

Bağların ve üzümün Osmanlı dönemi Ankara'sındaki varlığını, şehre gelen seyyahların yazılarından ve tutulan salname, Şer'iyeye Sicilleri gibi devlet kayıtlardan görmek mümkündür. 16. yüzyıl devrini anlatan Polonyalı Simeon, seyahatnamesinde Ankara'dan başka bir yerde bulunmayan nefis koyu bir şaraptan bahseder. 16. yüzyılda Ankara'ya gelen Alman gezgin Hans Dernschwam, Rumlar'dan aldıkları şarabın pahalı oluşuna değinir.

16. yüzyılda (Kanuni Sultan Süleyman dönemi) Avusturya'nın Osmanlı elçisi olan Ogier Ghiselin de Busbecq, Anadolu'yu gezmiş ve Ankara'da bulunduğu sırada olan anılarında kuru üzümün yapılan, karla da soğutulup içilebilen şıradan bahseder, ayrıca üzümlerin muhafaza edilmesinde kullanılan bir yöntemi açıklar:

“Bir miktar iyice olgunlaşmış iri taneli üzüm salkımlarını alıyorlar güneşin sıcaklığı dünyanın bu bölgesinde üzümü kolayca olgunlaştırıyor. Toprak bir küpün veya tahta bir fıçının dibine önce bir kat dövülmüş hardal tohumu serip üzümleri üzerine yerleştiriyorlar. Üstüne bir kat daha hardal tohumu yayarak bastırıyor, etrafını da hardal tohumu unuyla iyice sıkıştırıyorlar. Fıçı böylece ağzına kadar üzümle dolunca içine aldığı kadar mayalanmamış çok taze şarap doldurulup kapatılıyor. Sıcaklar gelip de susuzluk çökünce fıçıyı açıp üzümleri ve suyunu satıyorlar. Türkler bu suyu üzümler kadar seviyor.”

Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi: (17. yüzyılın ünlü bir seyyahı) Hrand D. Andreasyan'ın çevirisi kapak fotoğrafı

Türk Mektupları: Flaman asıllı Avusturyalı diplomat ve yazar Ogier Ghiselin de Busbecq'un Türk mektupları kitabından bir gravür.

Çetinkaya'nın belirttiği üzere (2020) sicil kayıtlarından, 17. yüzyılın son çeyreğinde kente gelen Hollandalıların şarap yapımı için üzüm satın aldıkları anlaşılmaktadır.

19. yüzyılda Ankara'da bulunan Alman kâşif ve bilim insanı Heinrich Barth'ın seyahatnamesinde Hasan Dede Köyü ve Elmadağ'ın Erdige Köyü'ndeki üzüm bağları olduğunu bildirmiştir.

İngiliz subayı Frederick Burnaby 19. yüzyılda Ankara'da bulunduğu sırada bir Türk Beyi'nden

aldığı yemek davetine olan iştirakinde masada bulunan Ermeni ürünü kırmızı ve beyaz şarap, rakı ve brendi şişelerinden bahseder.

19. yüzyıl Ankara'sını anlatan İlber Ortaylı (1994), Ankara halkının yazın bağlara çıktığını, Etlik, Keçiören, Dikmen ve Çankaya'daki bağ evlerinden bahsetmektedir. Macar siyasetçi Bela Horvath da 1913'te geldiği Ankara vilayetinde, Köprüköyü'nde bulunan halkın yazın İğdebeli'de bulunan bağlarına geldiğini yazar.

Yıldırım'ın (2006) yaptığı araştırmada, 1893 miladi yılına ait Ankara salnamesinde Kalecik ve İstanos (Zir vadisi) ve Nallıhan'daki üzüm mahsulatının yazılı olduğu anlaşılır.

Koçak'ın (2013) yaptığı bir diğer araştırma ise bağlardan alınan üzüm hasılatını ve dönemin Ankara vilayeti dahilinde bulunan sancaklardan yapılan ihracatı da ortaya çıkarır. Buna göre 19. yüzyıl Ankara'sında yaşayan halkın bağları Etlik, Keçiören, Büyük Esat, Ayrancı, Dikmen ve Çankaya'da yer alır. Sadece Ankara sancağında 9.565 bağ ve meyve bahçesi bulunur. 1890'da Ankara, Kırşehir, Kayseri, Yozgat ve Çorum sancakları ile Ankara Vilayetinde üzüm bağları 250.000 dönümdür ve buralardan 32.050.000 kilo üzüm hasadı yapılmıştır. Koçak'ın bu konuda salnamelerden topladığı diğer bilgiler aşağıdaki gibidir:

1891-1902 Yılları Arasında Ankara Vilayetinde ve Kazalarında Senelik Ürün Miktarındaki Değişiklikler

KAZA	1891		1893		1900		1902	
	OKKA	KİLO	OKKA	KİLO	OKKA	KİLO	OKKA	KİLO
Ayaş	50.000	64.100	50.000	64.100	50.000	64.100	50.000	64.100
Beypazarı	110.000	141.020	110.000	141.020	110.000	141.020	110.000	141.020
Çubukabad	20.000	25.640	20.000	2.564	65.000	83.330	65.900	84.483,8
Develi	25.000	32.050	25.000	32.050	25.000	32.050	-	-
Haymana	30.000	38.460	30.000	38.460	30.000	38.460	300.000	384.600
İncesu	1.008.000	1.292.256	1.008.000	1.292.256	1.010.000	1.294.820	1.000.000	1.282.000
Nallıhan	120.000	153.840	120.000	153.840	120.000	153.840	400.000	512.800
Yıllık toplam ürün	1.363.000	1.747.366	1.363.000	1.747.366	1.410.000	1.807.620	1.925.900	2.469.003,8

Aynı çalışmada Ankara Vilayeti dahilindeki Kırşehir sancağından 1891, 1893, 1900 ve 1902 yıllarında ve Kalecik'ten ise 1907'de üzüm ihracatı yapıldığı anlaşılır.

Bu yazı dahilindeki Osmanlı Devleti'nin arşiv kayıtlarında bulunan Ankara sancağı ve vilayetindeki üzüm yetiştiriciliğine ait bilgiler bu konunun kapsamlı bir araştırma konusu olabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Andriasyan, Hrand Der (2007). Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi. Kesit Yayınları, İstanbul
- Barth, Heinrich (2017). Trabzon'dan Üsküdar'a Yolculuk, 1858. Çev. Selma Türkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul
- Burnaby, Fred (1999). At Sirtında Anadolu, Çev. Fatma Taşkent, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Busbecq, Ogier Ghiselin de (2014). Türk Mektupları. İş Bankası Kültür Yayınları
- Çetinkaya, Canan (2020). "Ankara'da Gayrimüslim Tüccarlar ve Sof Ticareti (XVII. Yüzyıl)". Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi, 1: 97-117,
- Dernschwam, Hans (1987). İstanbul'a ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü.

(Çev.) Yaşar Önen, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

- Horvath, Bela (2010). Anadolu 1913, Çev. Tarık Demirkıran, Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Koçak, Asuman (2013). Salnamelere Göre Ankara Vilayeti (1871-1907). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Ortaylı, İlber (1994). 19. Yüzyılda Ankara, Ankara Ankara, Yapı Kredi Yayınları, 109-119
- Texier, Charles (2002). Küçük Asya. Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Yayını
- Yıldırım, Birsan Edanur (2006). Ankara Sancağı'nın Tarihi Coğrafya Bakımından Yerleşme ve Nüfusu (1871-1907). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Gordion'dan Gordias'a Ankara'da şarabın yolu izi

Söyleşi: Kaan Can Bircan, Alanur Çavlin, Mehmet Onur Yılmaz, Zişan Kürüm

Konuk: Canan Gerimli

Düzenleme: Alanur Çavlin

Polatlı bölgesi, tarihte Traklardan kopup gelen bir boy olan Friglerin Yassıhöyük'e gelmesi ve yerleşik hayata geçmesiyle Anadolu'nun önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Friglerin en parlak dönemi olan Kral Midas döneminde çeşitli rölyeflerde üzüm figurine raslanmıştır. Kral Midas'ın cenazesinde verilen ziyafetin kalıntılarında yapılan arkeolojik incelemelerin sonunda mayalandırılmış üzüm suyu, bal ve sudan yapılan bal şarabı kalıntılarına rastlanmıştır.

Yazılı tarihe baktığımızda ilk defa Hititler'de şarabın yapıldığını ve şarabın tanrılara sunulduğunu görüyoruz. (Bkz.: İvriz kaya rölyefi.) Bu rölyefte dikkati çeken bereket tanrısının sol elinde buğday, sağ elinde üzüm salkımı vardır. Bazı değerlendirmelere göre üzümün sağ elde olması daha değerli olduğuna işaret eder. Rölyefin altında bir yoruma göre "Ben hakim ve kahraman Tuwana Kralı Warpalawas, sarayda bir prens iken bu asmaları diktim. Tarhundas onlara bolluk ve bereket versin." yazmaktadır. Sonrasında aynı bölgede Frigler döneminde de şarap üretimi olduğunu biliyoruz. Gordion Frigler'in başkenti olarak şarabın öne çıktığı bölgedir. Ancak uzun yıllar boyunca bağcılık devam etmesine rağmen günümüzde azaldığını hatta yok olup gittiğini

görüyoruz. Ankara'da ve çevresinde bağcılığın ve şarap üreticiliğinin izini sürerken Gordias şaraplarının üreticisi Canan Gerimli'ye konuk olduk, hem güzel şaraplarını yudumladık hem de sorularımızı sorduk. Gordias bağlarının ve fabrikasının bulunduğu Polatlı'nın Kargalı Köyü Canan Gerimli'nin memleketi. Kendisi, çocukluğunda Kargalı Köyü'nde 650 dönüm bağ olduğunu, köyün her hanesinin bir traktör üzüm topladığını ancak bu üzümlerle şarap değil pekmez yapıldığını hatırlıyor. Uzun yıllar görmediği köyüne 2000'lerin başında yeniden geldiğinde çocukluğundan hatırladığı bağların harap olduğunu görünce çok üzülüyor ve 2003 yılında köye yerleşip bağcılık ile uğraşmaya karar veriyor. Bağların canlanmasının ardından şarap

Alanur Çavlin ve Zişan Kürüm, Canan Gerimli ile Kalecik Karası bağlarında (foto: Kaan Can Bircan- Ekim 2019)

Gordias bağları Kalecik Karası bağbozumu (foto: Kaan Can Bircan- Ekim 2019)

üretimine başlamaya karar veriyor. Kendisi ile birlikte yeniden başlayan bağcılığın köydeki diğer bağları da geliştireceği, başkalarının bağa yatırım yapmaya başlayacağı ve bağcılığın bölgede tarım ve ticaret için canlanmayı sağlayacağı görüşünde. Gerçekten Canan Hanımın beklediği hızla olmasa da bölgede başka bağlarda canlanma olmuş ama Gordias henüz bölgedeki tek şarap üreticisi.

Gordion bölgesi üzümleri

K.C.B: Canan Hanım, Polatlı bölgesi teruarı nasıldır ve üzüm çeşitleri nelerdir?

C.G.: Buranın yaz mevsimi kısadır, her üzüm olmaz. Güneşli gün sayısı kısa. Onun için orta olgunlukta olan yani çabuk, erken olgunlaşan üzümler olur burada. Buranın yerli üzümü Hasandede. 650 dönümlük yerli eski bağlar Hasandede üzümleri. Bu bölge Kalecik'le hemen hemen aynı iklimde ve aynı yükseklikte olduğu için Kalecik Karası olur, beyaz üzümler olur, Merlot olur ve Cabernet Sauvignon olur. Ben de buradaki bağımda Kalecik Karası ve bir çeşit beyaz Sauvignon Blanc yaptım. Zaten Hasandede üzümleri var etrafta. Yerim olursa bir de Merlot yapmayı düşünüyorum.

K.C.B: Bu bölgede ilk bağların jandarma zoruyla yapıldığını duyduk, bize biraz o dönemi anlatabilir misiniz?

C.G.: O dönemi anneannemden babaannemden duyduğum kadarıyla biliyorum. Jandarma zoruyla diktilmiş bu bağlar. Bu bölgede toprak %48 kumludur. Bu da bağ için çok iyidir. Kireçli bir topraktır. Bağa çok uygun bir bölge. O zaman jandarma zoruyla yaptırılmış. 70 yıllıktır buranın bağları. İlk o zaman yapılmış ve uzun süre insanlar tarımdan uzaklaşmamış ve o bağlarına bakmışlar. Daha sonra politikalar gereği tarım zayıfladıkça veya bölündükçe miras yoluyla bakılmaz olmuş. Şimdi yeniden el değiştirdikçe bakılıyor. Yeniden canlanacaktır ama canlanma o kadar çabuk olmaz; zaman içerisinde olacak birbirinden etkilenerek. O hareketin olduğunu görüyorum ben şu anda.

K.C.B: Bildiğim kadarıyla 70'lerden sonra çok sayıda bağ köklerinden sökülüp yerine ekin dikilmiş? Doğru mu bu bilgi?

C.G.: Şimdi burada zaten çok büyük tarlalar var. Bağların yerine tahıl olmaz. Bağlar küçüktür. Burada zaten büyük arazide buğday tarımı yapılır. Küçük arazi buğday tarımı için uygun değildir.

Söküp meyve ağacı yapan oldu birkaç kişi. Buğday yapmazlar. Meyve ağacı yaparlar burada. Ama şimdi yeniden boş yerlere bağ yapanlar var. Gösteriyorum ben onlara öğretiyorum nasıl yapıldığını. Gelip soruyorlar burayı örnek alıyorlar ama canlanma tabiki yavaş olur. Birden olmaz.

Üzümün kadehimize kadar izlediği yolun macerası

A.Ç.: Üzümün bağdan şarap kadehine kadar macerası nasıldır?

C.G.: Mart ayında ilaçlama yaparız bağda. Burada Mart hâlâ kıştı. Başka yerde Şubat'ta budama olur ama bizde budama Mart sonu Nisan başı yılın gelişine göre başlar. İlaçlama yaparız. Mart sonu veya Nisan başında budamamızı yaparız. Tekrar Haziran'da bir ilaçlamamız vardır. Yeşil budamamız vardır Haziran'da. İlk yetişirken sulamalar vardır. Daha sonra sulama olmaz. İki ilaçlama vardır. Başka bölgeler gibi çok fazla yağmur almadığı için iki ilaçla kurtarız. Beyaz üzümlerin olması Ağustos sonunda veya mevsime göre Eylül başında, Kalecik Karaları da Eylül'ün ortalarından Eylül'ün sonuna kadar da uzayabilir. Eylül sonunda burada bağcılık işleri biter. Tekrar göz hasadı dediğimiz Bordeaux budamacılığı yaparız Aralık'ta. Bağ mevsimini kapatırız.

A.Ç.: Pekiyi üzümleri olgunlaşmış, bağbozumu yapıldıktan sonrası nasıl?

C.G.: Sonra topluyoruz üzümleri ve şaraphaneye gidiyor. Hemen işlemeye başlıyoruz. Bekletmeden aynı gün, toplandığı günün akşamı üzümler işlenir. Bunun bir 10 günlük fermantasyon süreci vardır. Tabii şarap yapımı 1 yıllık, 2 yıllık bir iştir. Hemen bitmez. Sonra kış geçirmesi gerekiyor. Bir yaz geçirmesi gerekiyor. Ama işlenmeye toplandıktan sonra başlanıyor. Ürün haline geldikten sonra yillandırma deposuna koyuyoruz. Orada biraz dinlenmesi gerekiyor. Ondan sonra tanıtım organizasyonları oluyor. Yarışmalara gidiyoruz. Almak isteyen alıyor.

Şarap üretiminin incelikleri

K.C.B: Bu işe sonradan başladığınızı anlattınız, peki nereden öğrendiniz bu işin inceliklerini?

C.G.: Ziraat fakültesine gittim. Bağcılığı araştırdım. Araştırdıkça öğreniliyor. Denizli-Güney ilçesine gittim, Diyarbakır'a gittim. Bağ hocalarıyla

Gordias bağevi Sauvignon Blanc bağları Canan Gerimli ve Solfasol ekibi (foto: Kaan Can Bircan- Ekim 2019)

Canan Gerimli ile Kalecik Karası bağlarında (foto: Kaan Can Bircan - Ekim 2019)

Gordias bağları Kalecik Karası bağbozumu (foto: Kaan Can Bircan- Ekim 2019)

Canan Gerimli kalecik karası üzümünü işlerken. Gordias bağ evi şaraphanesinde (foto: Kaan Can Bircan- Ekim 2019)

görüştüm ve göre göre de öğrendim budamayı. Hepsini araştırarak öğrendim. Gönül verince bir işe öğreniyorsunuz zaten yapmak isteyince.

K.C.B.: Mesleğiniz icabıyla da mı bu alan?

C.G.: Eczacıyım ben. Üzümün önemini biliyorum. Tabii mesleğimin de çok etkisi oldu sonuçta, kimya benim mesleğim.

K.C.B.: Gördüğümüz kadarı ile siz burada şarap üretiminin patronu değil her aşamasına el emeğinizi katan bir çalışansınız aslında.

C.G.: Bütün bağlarımın dikimini kendim yaptım. Çünkü burada bağcılığı bilen kimse yoktu ama budamaya Manisa'dan Denizli'den de işçi getiriyordum veya Ankara Üniversitesi budayıcılarından destek alıyorum. Her işi bileninden destek alıyorum ama bu bağların dikimi kendi elimden çıkmıştır. Her an, her zaman da işçi bulamayabiliyorsunuz. Zaten bir işe hakim olamazsanız o işi yürütemezsiniz.

Ankara'da bağcılık ve bağcılığın zorlukları

K.C.B.: İç Anadolu'nun bağcılığı hakkında neler anlatmak istersiniz? Üreticilerin bağlardan uzaklaşması, tekrar başlaması. Ankara'nın farklı bölgelerinde; mesela Kalecik, Polatlı, Kırıkkale bölgelerinde bağcılık nasıl ilerlemiş?

C.G.: Önceden Ankara'da çok fazla bağ vardı. Keçiören bağ idi. Dikmen, Seyranbağları bağ idi. Ben hatırlıyorum Dikmen'in bağlarını. Burada Polatlı'da her köyde gezdim ufak da olsa bağ mutlaka vardı. Bağ için uygun bir yer burası. İklimi uygun. Yüksekliği uygun. Toprağı uygun. Ama köylüler sadece pekmez yaptıkları için kendilerine göre yapıyorlar bağlarını. Yoksa bağcılık için çok uygun bir yer. Bu bir devlet politikası. Bağcılığın gelişmesi için alıcı bulmak lazım. Bağ yetiştirenlerin ve bağ yapanların alıcıya ihtiyacı var. Örneğin bu bölgede benim şarap üretimim canlanma sağlıyor.

K.C.B.: Bağcılık konusunda devlet politikaları cesareti kırıyor mu sizce?

C.G.: Tabii satış yeri bulursa insanlar bağlarını da yaparlar ama kendi ihtiyaçları için yaptıkları

için küçük çapta yapıyorlar. Sadece pekmeze işliyorlar. Şaraba işlemiyorlar ama başkası gelip de şarap için üzüm yetiştirilmesini isterse ve alınacağı garantisini verirse tabii yaparlar.

K.C.B.: Başka ne gibi zorluklar var bağcılıkta?

C.G.: Bir kere bağcılık masraflı bir iş, pahalı bir iş, zor bir iş. İşçi bulmak zor. İklim olarak bu bölge uygun ama soğuk vurma olayları oluyor. Ama üretimde en büyük sorun pazar sorunu. Çok fazla üretirlerse kendi dışlarında bir ben varım pazar olarak, bir tek onun için yapacaklarsa yapacaklar. Pazar sorunu... Tarımın tek ve en büyük sorunu pazar sorunudur.

Bölge üzümünü tarif edecek olursak...

A.Ç.: Her birine tek tek emek verdiğiniz için hepsi kıymetlidir mutlaka ama favori üzümünüz var mı, işlemeyi daha çok sevdiğiniziz?

C.G.: Ankara bölgesi olduğu için öncelikle Kalecik Karası tabii ki, kendi bölgemin üzümü sonuçta. Bu bölgenin üzümünü işlemek ve bu toprağın özelliğini yansıtan üzümü işlemek hoşuma gider. Kendi yetiştirdiğim üzümleri işlemek benim hoşuma gidiyor çünkü bu toprağın özelliğine bu toprak bu üzüme ne veriyor onu ortaya çıkarmak daha önemli benim için.

A.Ç.: Kalecik Karası'nı bir bağcı olarak anlatsanız bize nasıl anlatırsınız?

C.G.: Kalecik Karası zarif aromatik kokuları olan orta gövdeli bir üzüm. Taneni fazla yoktur ama kokuları çok güzeldir. Şaraba yeni başlayan birisi Kalecik Karası'yla sever şarabı.

A.Ç.: Bu bölgede bilmediğimiz başka üzümler var mı?

C. G.: Var, Gece Karası. Burada Gecek diye bir yer var. Gece Karası. Çocukluğumdan biliyorum. Sert kabuklu, kırmızı bir üzümdü. Buldum ondan, üreten çok az. Bir ton da olsa onu işleyeceğim. Bir de Beypazarı tarafı üzüm bölgesidir. Orada da İri Kara diye bir üzüm buldum. Onu işleyeceğim. Bakalım nasıl şarap verecek? Ben de merak ediyorum.

K.C.B.: Bir yandan da tasarım yapıyorsunuz aslında. Şarap tasarlıyorsunuz. Neye göre o üzümde ne elde edeceğinize nasıl karar veriyorsunuz?

C.G.: Üzümün yapısına bakıyorum. Kabuğu nasıl? Suyu ne kadar, nasıl? Ona göre bir çalışma izliyorum. Yani üzümün özelliğine göre ne çıkacağını ben de merak ediyorum. Sonuçta çıktığı zaman görüyoruz. Tanıdıkça üzümü ona göre işleme yöntemleri geliştiriyorum. İlk bir işliyorum bakalım standart yöntemimle ne verecek? Kendimden de biraz kabuğuna, suyuna, üzümün cinsine göre işleme şekli buluyorum. Sonra her sene verdiği sonuca göre bunu nasıl işlesem daha güzel bir ürün elde ederim ona göre farklı farklı işliyorum. Daha fazla yerel üzümleri çalışmak istiyorum. Üzüm çeşidini azaltıp yerel üzüm, daha spesifik bir çalışma düşünüyorum ilerisi için.

Ankara'da üreticiler arası dayanışma

M.O.Y.: Konuşurken bu civarda başka üreticilerden, onlarla görüştüğünüzden bahsettiniz. Ankara civarında küçük küçük pek çok üretici var. Onlarla nasıl bir ilişkiniz var ve birlikte hareket, görüş alışverişi, pazar bulma bu konularda nasıl bir işbirliği ve çalışma yapıyorsunuz?

C.G.: Bağ yapan kişilerle ayrı bir grubumuz var. Onlarla farklı konularda örneğin "Bu sene soğuktan ne kadar etkilendi bağlar, neler yapabiliriz, hangi hastalıklar var, iklim nasıl gidiyor, ne yapmamız gerekiyor, bu sene nasıl olur, ürün güzel çıkar mı" vb. konuları konuşuyoruz tabii. Ankara'da ve Kalecik'te üreticiler var. Kendi evinde üreten kişiler var. Polatlı'da bir ben varım. Zamanla artacaktır, yeni yeni düşünen kişiler de var.

K.C.B.: Yani rekabetten çok bir dayanışma var diyebilir miyiz?

C.G.: Ben her şarap yapmak isteyen desteklerim. Hiç rekabet olarak düşünmem. Bu sektörün güçlenmesi lazım. Aslında biraz da zorluğundan fazla bahsetmem çünkü severek işin içine girse o zorlukları nasıl olsa aşar diye düşünürüm. Hep güzel taraflarını anlatırım ve destek veririm. Destek verdiğim kişiler de bu işe girmiştir.

Atilla Beşevli ile Ankara'da bağcılık ve şarapçılık üzerine söyleşi

Söyleşi: Kaan Can Bircan ve Mehmet Onur Yılmaz
Düzenleyen: Alanur Çavlin

Ankara bölgesinde uzun yıllar boyu şarap üreticiliği yapmış Atilla Beşevli şarap üreticisi bir aileden geliyor. Dikmen'de üzümün bolluğundan esinlenerek aile büyüklerinin 1940'larda kurmuş olduğu Dikmen Şarapları 1956 yılında yine aynı ailenin kurduğu Esentepe Şarapları'nın temelini oluşturuyor. Atilla Beşevli 1973 yılında Esentepe Şaraplarını kardeşi ile birlikte devralıyor. 1 Eylül 2020 tarihinde Beşevli'nin Ankara'daki evinde yaptığımız keyifli söyleşide ailesinin ve kendisinin şarap üretici olarak geçirdiği serüveni ve bu serüvenle eş zamanlı olarak Ankara'da bağcılık ve şarapçılığın geçirdiği değişimi konuştuk.

Atilla Beşevli Şarap yarışmalarından kazandığı altın madalyalarla (foto: Kaan Can Bircan– Eylül 2020)

Esentepe şarapçılığın ürettiği eski şaraplardan örnekler (foto: Kaan Can Bircan– Eylül 2020)

Etlik'te imalathanesi bulunan Esentepe Şarapları'nı devraldıkları ilk yıllarda oldukça mütevazı ve el emeğine dayalı bir üretim yöntemi izlemişler. 80'lerin başına geldiklerinde ise uluslararası yarışmalara katılacak 10 farklı ürünün olduğu, ödülleri alan şaraplar üretmeye başlamışlar. Atilla Bey'e bölgenin üzümünü de sorduk. Bölgeye özel ve günümüzde yok olmuş bir üzüm çeşidi Aybala adında bir beyaz üzüm bahsetti bize: "Aybala hakkında biraz konuşmak isterim. Hirfanlı Barajı kıyısında iki yer var. Orada bu üzüm oluyor. Bir denemek için aldık biz. Üzüm var dediler. Çok dikkatimizi çekti. Çok başarılı beyaz şarap. Hafif yeşilimsi ve açık renk, güzel. En makbul renk beyaz şarapta. Yeşilimsi ve çok açık sarı." Kırıkkale'den toplanan Hasandede üzümü ve Hasandede'nin bir çeşit kardeşi olarak tarif ettiği Sungurlu beyazı bölgeye has diğer üzümler. Atilla beyin üretim yaptığı dönem Kalecik Karası'nın floksera hastalığı nedeni ile yok olmaya yüz tuttuğu yıllara denk gelmiş. Benzeri bir kırmızı şarap için yörenin diğer üzümlerine başvurmuşlar: "...Ankara'da o [Kalecik Karası] da hastalıktan Floktara'dan dolayı hemen hemen bitmek üzere. Çok az bir yerde var. İlerde de Kırıkkale'nin bir iki köyünde de Kulaksız falan diye bir köyleri vardı. Oradan siyah üzüm buluyorduk Kırıkkale Topağa falan bu Kalecik'e benzer başka bir üzümlerle karışık bir kara üzüm buluyorduk kırmızıyı onlarla yapıyorduk."

Atilla beyin şarap üretimi önce 2003 yılını kurduğu Kalecik Şarapçılık ardından kuruluşuna destek verdiği Vinkara ile devam etmiş. Vinkara'nın kuruluş günlerini şöyle anlattı bize: "... Adımlayarak fabrikanın yerini tespit ettim. Hâkim rüzgarları öğrendim. Oraya kadar soruşturdum. Güneş nereden doğuyor nereden batıyor, her şey mühim. Şarapçılık hassas bir iştir... Büyük fabrika. ... makine, üzüm işleme makineleri, şişeleme her şey lazım. ... Tabi bir yeri laboratuvar diye yaptım. Ön laboratuvar diye. Bir de asıl laboratuvarı yapacağız dedik. Onu da yaptık. Yerini ayarladık. ..İçeri tanklar yapılacak. Benim kendi zamanımdaki dostlarım onların çıraklarını bilirim fabrika sahipleri olmuşlar. Onlara gittim. Hatır için işlerinin arasına benim siparişimi yetiştirdiler. Tankları. Her gün iki tane üç tane geliyor. Yapıyorlar. Büyük on tonluk yirmi tonluk. Paslanmaz çelik tanklar yaptık. Kapılar ona göre yani icabında içeriye o vinç bile girebiliyor. Tankı indirmek için falan. Ondan sonra yerleştirdik ve o sene şarap da yaptık." Atilla bey şarap üretimi kariyerindeki uzun yılların ve farklı tecrübelerin sayesinde el emeği ile yapılan aile işletmesi tarzı üretimden laboratuvarları, üzüm işleme makinaları ve paslanmaz çelik tankları ile modern şarapçılığa geçişi bizzat deneyimlemiştir.

Atilla bey ayrıca çocukluğunda Keçiören, Karum, Kavaklıdere ve Dikmen gibi şehir merkezindeki semtlerde bağların küçük alanlarda bağlık-bahçelik denilebilecek yerler

olduğunu, şarapçılık ve bağcılık denilince asıl Kalecik, Çubuk, Kırıkkale ve Sungurlu'nun öne çıktığını; özellikle Sungurlu Ermenilerinin bölgenin şarapçılık ile uğraşan en eski topluluğu olduğunu aktardı bize. Ancak bu bölgelerdeki bağların ancak çok küçük bir kısmı günümüze sağlıklı şekilde yenilenecek ve bakılarak kalmış durumda. Ankara'daki şarap üretimini tarihsel sıralaması ile şöyle özetliyor Atilla Bey: "... biz ilklerdeniz Dikmen şarapları babamlar. Sonra devamı Esentepe. Yukarıda Kulüp şarapları vardı Etlik'te yine. Papazkarası vardı. Büyük bir fabrikaydı o da ve Kavaklıdere vardı. Bunlar büyüklerdi. Bilinenler bunlar. Bazı ufaklar da vardı. Bir iki sene yapıyor sonra kapatıyorlardı. Eski şarapçılar bunlardı. Ankara'da dediğim gibi o zaman büyük dört tane şarap fabrikası. Orman çiftliği ve tekel de var tabi buna ek olarak. Tekel Türkiye'nin dört bir tarafında özel olan ufak ufak şaraphaneler kurmuş." Şarap üretiminin ve bağcılığın önemli sıkıntılarından biri olan devlet teşviki konusundaki gerileme diğer üreticilerin de ifade ettiği gibi açılması zor mesele "...Suat Hayri Ürgüplü bakanken, çok eski bakanlardan, o zamanlar teşvik görüyor şarapçılık. Belki de ilk ve tek teşvikini o zaman o adam zamanında aldı. Bir daha teşvik görmemiştir şarapçılık ama yakın zamana kadar yirmi otuz sene evveline kadar falan da 'kışt' diyen yoktu. Şimdi 'kışt' diyorlar." Zorluklardan yılmayan ve dün olduğu gibi bugün de şarap üretimine devam edenleri selamlayarak veda ediyor Atilla Beşevli'ye.

Ankara'nın Kayıp Bağları Tomurcukbağ Kalecik Karası ve Bir Devrin Hikâyesi

Konuk: Prof. Dr. Yusuf Sabit Ağaoğlu
Söyleşi: Gül Bircan

Ankara'nın kayıp bağları deyip de Prof. Dr. Yusuf Sabit Ağaoğlu hocamızı ziyaret etmeden olur mu dedik ve düşük yollara. Ankara'ya 70 km uzaklıkta yılların değiştiremediği bir kasaba Kalecik. Türküyü pek bilmem ama Kızılırmak'ın kıvrım kıvrım olduğu doğru. Kalecik'i geçip 4-5 km daha ilerlediğimizde yolun solunda Tomurcukbağ tabelasını görüyoruz, yolun Kızılırmak'la birleştiği noktada kalecik karası bağlarının içinde Tomurcukbağ şarap evine ulaşıyoruz. Sabit Hoca yemyeşil bağların önünde gülümseyerek bizi karşılıyor. Anılarla dopdolu bağ evine girdiğimizde yılların birikimi ruhumuza siniyor. Kısa bir sohbetin ardından bağlara geçiyor ve Trajan Kalecik Karası 2016 rekoltesi eşliğinde söyleşimize başlıyoruz.

Tomurcukbağ bağevinden Kızılırmak (foto: Kaan Can Bircan– Eylül 2020)

Y. Sabit Ağaoğlu ve Gül Bircan Tomurcukbağ kalecik karası bağlarında (foto: Kaan Can Bircan– Eylül 2020)

Gül Bircan: Ankara bölgesinde bağcılık Cumhuriyet öncesi dönemde nasıldı?

Yusuf Sabit Ağaoğlu: Ankara bölgesindeki bağcılık Cumhuriyet öncesi hatta tarihin derinliklerine gidersek İç Anadolu'da Hititler döneminde M.Ö. 4 bin yılında başlayan tarihi bir geçmişe sahiptir. Anadolu'nun değişik yerlerinde Cumhuriyet öncesi dönemde daha çok gayri Müslimlerin şarapla ilgilendiklerini görüyoruz. Müslüman halktan da şarap içenler çoktu, hatta padişahların da çoğunun şarap içtiğini biliyoruz. Ama Osmanlı döneminde bağcılık şarapçılığın ötesinde sofralık, kurutmalık, şıra, pekmez, sucuk, köfter gibi birçok yan ürün üretiminden dolayı çok gelişmişti. Anadolu'nun hemen her bölgesinde üzüm yetiştiriciliğinin uygun olduğu bölgelerde geniş bağ alanları vardı.

Ankara bölgesine gelirse; Ankara'nın eski isimlerinden olan Engürü ismi Farsçada üzüm demek; dolayısıyla ismi üzüm olan bir ilden bahsediyoruz. Ankara bölgesi hem bağcılık hem üzüm çeşitleri olarak çok zengin bir bölge. Bölgenin halkı kendi ihtiyaçları için bağcılık yapıyorlardı. Cumhuriyetle birlikte Ankara'da 1929'da Kavaklıdere Şarap Fabrikasının

kurulmasıyla ticari anlamda şarapçılık başladı. 1930-33 yılları arasında Ziraat Yüksek Okulunun ve 1933 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurulmasıyla bilimsel bağcılık başladı. Benim de doktora yöneticim olan rahmetli Nail Oraman'ın doktora tezi Ankara vilayeti bağcılığı üzerinedir. O dönemde 37 üzüm çeşidinin ampilografik yani çeşit tanımlama çalışmalarını yapmıştır. Hem Türkçe hem Almanca olarak yazılan bu tez 1937 yılında kabul edilmiş ve basılmıştır. Nail hocamızın bu çalışmasıyla birlikte bilimsel bağcılık sadece Ankara'da değil tüm Türkiye'de gelişmeye başladı. O zaman sadece Ankara'da Ziraat Fakültesi vardı. 1955 yılında Ege Üniversitesi'nde, 1957'de Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde daha sonra 1967 yılında Adana Çukurova Üniversitesi'nde ziraat fakülteleri açıldı. Devlet Planlama Teşkilatı'nın oluşturduğu 7 bölgede bir ziraat fakültesi kurulması ön görülüyordu. 7 coğrafi bölgenin benim de kurucu üyesi olduğum son ziraat fakültesi 81 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi'nde kuruldu. Daha sonra YÖK'le beraber başlayan furyayla 35-40'a yakın ziraat fakültesi kuruldu. Ama ziraat fakültelerinin kökeni Ankara Ziraat Fakültesi'dir.

Gülcihan Ağaoğlu ve Y. Sabit Ağaoğlu evlilik fotoğrafı (foto: Kaan Can Bircan– Eylül 2020)

G.B.: Ankara'nın bağlarına dönecek olursak modern bağcılıkla beraber neler değişti?

Y.S.A.: Eski usul bağcılık yapıyordu. Filoksera yani asma biti olmadığı için kendi kökleri üzerinde kendi yerli çeşitlerimiz yetişiyordu. Hepsisi de kaliteli, özel, şaraplık, şıralık, pekmezlik üzüm olarak değişik amaçlarla kullanılıyordu.

G.B.: Ankara bölgesinde 37 çeşit üzüm tanımlandı demiştiniz; günümüze bu 37 çeşidin tamamı ulaşabildi mi?

Y.S.A.: Büyük çoğunluğu ulaştı. Ankara'nın çok geniş alanları olan bağları vardı. Seyranbağları, Çinçinbağları gibi bağ olan semtleri vardı. Çankaya köşkünün etrafı, aşağı indiğinizde Küçükcesat, Etlik, Keçiören, havaalanına gelirken Dörtüol, Solfasol her taraf bağ idi. Bağısız bir Ankara düşünülemezdi. Ama maalesef şehirleşmeyle beraber bu alanların çoğu kayboldu. Filoksera yüzünden yerli asmalarımız zarar görmeye başlayınca da yeniden bağ kurmak zor oldu. Amerikan asma anaçları üzerinde tekrar bağların kurulması gerekiyordu ama şehirleşmeyle beraber bağlar elden çıkartıldı. O arada Ankara'da küçük mahalli şarap fabrikaları kuruldu. Dikmen Şarap Fabrikaları, Esentepe, Aral, Ortalan gibi aile işletmeleri olan şarap fabrikaları vardı. Ortalan Kırımlı bir aileydi. Köpüklü şarap yaparlardı. Diğer şarap fabrikalarından şarap alıp, onları köpüklü şarap haline getirirlerdi.

O şaraphanelerin geniş çapta üzüm ürettiğini biliyoruz. Atatürk Orman Çiftliği'nin bünyesinde geniş bir şarap fabrikası ve üretimi vardı. İlçelerde Kalecik Şarap Fabrikası, o zamanlar Ankara'nın ilçesi olan Kırıkkale'de Tekel'in şarap fabrikası vardı. Buralarda işlenen üzümler trenle Ankara'ya gönderilir. Atatürk Orman Çiftliği'nde ve diğer şarap fabrikalarında şarap olarak üretilirdi. Tekel'in ilk kurduğu küçük şaraphanelerden biri de Kalecik'teydi. Kalecik'in bağcılığında o şaraphanenin büyük etkisi olmuştur.

G.B.: Kalecik Ankara'nın bağcılığında önemli bölgelerden biri. Kalecik nasıl bir alan, Kalecik'in üzümünün özellikleri nasıl?

Y.S.A.: Kalecik dört tarafı dağlarla çevrili bir mikro klima. Hemen kenarından Kızılırmak geçiyor. Kızılırmak'ın getirmiş olduğu bir hareket ve iklim farklılığı var. Avrupa'da, Fransa'da, Almanya ve Macaristan gibi şarapçılık yapılan bölgelerde bütün bağlar nehir kenarlarının iki yamacındadır. Burada da Kızılırmak'ın her iki yamacında da 60'lı yıllara kadar yüzlerce bağ vardı. 60'lı yıllarda filokseradan dolayı zarar gören bağlar maalesef yenilenmedi. Tekel'in tüm üretilen üzümleri alma imkânı da olmadı. Üzümler, pekmez başta olmak üzere diğer amaçlar için işlendi. Amerikan asma anacı bulmak zor idi. Fidanlar vardı ama üzüm para etmediği için, bağcılık da zor olduğu için çiftçi mevsimlik ve senelik bitkilere döndü.

40'lı yıllarda fakültemizde yapılan araştırmalarda Kalecik Karasının çok kaliteli kırmızı şarap verdiği saptandığı için bunun kaybolmaması konusunda o tarihlerde rahmetli hocam Nail Oraman'la beraber geliştirdiğimiz bir proje TÜBİTAK

tarafından kabul edildi. Filokseranın meydana getirdiği zararların telafisi için Kalecik'te yetişen üzüm çeşitleri özellikle de Kalecik Karası şaraplık olarak çok değerli olduğu için biz bir klon seleksiyon çalışmasına başladık. 1972'den itibaren 3 yıl boyunca bütün Kalecik bağları ve bahçeleri dolaşıldı. Kalecik karalarının en iyi tipleri seçilmek suretiyle 45 tane fert saptadık. Bu fertleri fakültemizin bağlarında çoğaltarak ilk 5-6 yıl deneme sonunda 23 klon adayına indirgedik. Ve o klon adayları Ankara Kalecik'te bir çiftçi bağında ve Tekirdağ'da Bağcılık Enstitüsü'nde 3 değişik lokasyonda tekrar denemeye alındı. 3. aşamada 23 klondan 3 klona kadar indirgendi. Onların şaraplık özellikleri de saptandı. Şaraplık özellikleri değerlendirmeye başlanınca gördük ki bizim ilk 2 aşamada seçmediğimiz klonların şarapları da çok kaliteli oluyor. Bunun üzerine o 23 klonu da muhafaza ettik.

Y. Sabit Ağaoğlu Tomurcukbağ Kalecik Karası bağlarında hasat öncesi (foto: Kaan Can Bircan– Eylül 2020)

Kızılırmak çevresi toprak yapısı Tomurcukbağ bağları (foto: Kaan Can Bircan– Eylül 2020)

Dolayısıyla gerek Ankara Ziraat Fakültesi'nin deneme bağlarında gerek benim dekanlığım sırasında Kalecik'te oluşturduğumuz araştırma istasyonunda 23 klonu damızlık olarak muhafaza ettik. Türkiye'deki fidanlıklara buradan aşı kalemlerini verdik. 90'lı yıllardan itibaren Türkiye'de Kalecik Karası üretimi oldu ve Türkiye'nin değişik bölgelerine yayıldı. Bugün Denizli bölgesinde, Trakya bölgesinde, Nevşehir gibi değişik bölgelerde Kalecik Karasını görüyoruz. Hatta bu bölgelerde Kalecik Karasını Kalecik bölgesinden daha fazla görüyoruz. 2000'li yılların başlarında Kalecik Karasının Kalecik'te de önemi anlaşılınca dönemin belediye başkanıyla beraber benim danışmanlığımda imar çalışması yaptık. Belediye hazine arazilerini topladı ve maliyeden belediyeye aktardı. İmar kanununun 18. maddesine göre de 5'er 6'şar dönümlük parseller halinde parselasyon yapıldı. Bu parseller

Kalecik Karası dikmek koşuluyla şaraba meraklı kişilere ve kurumlara satıldı. 2000'li yıllardan sonra Kalecik'te 6-7 tane büyüklü küçüklü şaraphane kuruldu. Bu Kalecik ve Kalecik Karası için bulunmaz bir nimetti. Yine 2000'li yıllarda belediyenin de katkısıyla Eylül ayında 3-4 gün süren Kalecik Karası Şarap Festivalleri yapıldı. Türkiye'nin her yerinden şaraba meraklı kişiler Kalecik'e festivale geliyordu, festivalde şarap tadımları yapıyordu. Daha sonra konjonktür değişti. Önce şarap ismi kalktı Kalecik Karası Kültür Festivali oldu, şarap tadımları bitti. Şarap meraklıları şarap işletmelerine gelerek şarap tatma imkânı buldular.

G.B.: Politik değişimden sonra şaraphanelerin durumu ne oldu?

Y.S.A.: Şaraphanelerin bazıları maalesef kapandı, bir kısmı rölantiye düşürüldü. Eskiden dışarıdan da üzüm alıp şarap yaparken kendi bağı varsa sadece kendi bağından üzüm alıp yapmaya başladı. Büyüklü küçüklü şaraphanelerden şu anda 2 ya da 3 tanesi faaliyette. Diğerleri maalesef kapandı ya da kapanmak üzere. Büyüklerden bir Vinkara var. Küçük bir aile işletmesi olan benim butik olarak kurduğum Tomucukbağ Bağcılık ve Şarapçılık İşletmesi var. Burası küçük bir aile işletmesi ama ticari anlamda Türkiye'nin en küçük butik şaraphanelerinden biri. Kalecik Karası üzerinde çalışıyoruz. Tamamen doğal olarak enzim, maya, kimyasal kullanmadan üretim yapıyoruz. Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki 5 yıldızlı otel, restoran ve şarap butiklerine gönderim yapıyoruz. Kalecik Karası pekmez için de çok değerli bir üzüm. Bir ara bir pekmez fabrikası kurulacaktı ama olmadı. Kalecik Karasını ve Kalecik'i artık dünya da tanıdı. Değişik tadımlarda Kalecik Karasından üretilen şaraplarla altın madalyalar almaya başladık.

Kalecik Karasının coğrafi işaretini de aldık. Yıllar önce yine benim önderliğimde yaptığımız bir çalışma ile belediyenin adına Kalecik Karası coğrafi işareti alındı. Yeni belediye başkanının bu işareti canlandırmak için çalışmaları var. Coğrafi işaret canlandığı zaman Türkiye'nin herhangi bir bağında üretilen Kalecik Karası şişesinde üretildiği bölge yazmak zorunda olacak. Mesela Denizli'de yetişen Kalecik Karası üzümünden yapılmıştır gibi. Kalecik'te yetişen üzümün yapılan şarapların şişelerinde de belediyenin coğrafi yer işareti etiketi olacak.

Sohbetimizin ardından Sabit Hoca bize şaraphaneyi ve bağ evinin üst katını gezdiriyor. Tüm yaşanmışlıklar duvarlarda, raflarda, çerçevelerde, kütüphanede karşılıyor bizi. Balkondan baktığımızda tüm güzelliğiyle Kızılırmak süzülüyor hemen yanı başımızdan ve güneş yavaşça Kalecik toprağını kızıla buluyor. Damağımızda kalan şarabın aroması gün batımıyla daha da anlamlanırken aramızda kocaman bir sevdanın köklerini bırakıp ayaklarımızda bağ tozuyla uzaklaşıyoruz. Geriye baktığımızda bize gülümseyen Sabit Hoca ile birlikte Gülcihan Hanımı da sevgiyle selamlıyoruz...

Devam edecek...

Ankara'da yasaklanan ilk 1 Mayıs İmalat-Harbiye işçileri ve Boşnak Mahallesi

Yavuz İşçen

Cumhuriyet ilan edileli henüz 6 ay olmuştu. Ankara işçileri yaklaşan 1 Mayıs'ı kutlamak için hazırlık yapıyorlardı. Bezden büyük bir pankart üzerine 'İmalat-ı Harbiye' yazdılar. Bu pankartın altında toplanacaklardı. Bir yandan da hasta işçilere yardım amacıyla satılacak küçük rozetler hazırlıyorlardı. Ancak beklemedikleri bir sürprizle karşılaştılar. Ankara'da 1 Mayıs kutlamaları yasaklanmıştı. 1924 yılı hem ilk yasak, hem de yasağın delindiği ilk kutlama olarak tarihe geçti. Çünkü Ankara işçileri, ilan edilen yasağı dinlemedi ve bayramlarını kutladı.

Boşnak Mahallesi'nden bir görünüm 1978, Kaynak, Sevgi Aktüre Arşivi

Boşnak Mahallesi'nden bir görünüm 1978, Kaynak, Sevgi Aktüre Arşivi

İmalat-ı Harbiye, Demiryolları ve matbaa işçilerinin katılımıyla organize edilen kutlamalar, Cebeci yakınındaki Boşnak Mahallesi'nde başlatıldı. Mahallede konuşmalar yapıldı, marşlar söylendi. İşçi çocukları 'Hastalık Sandığı' yararına rozet dağıtıp, bağış topladılar. Daha sonra işçiler Boşnak Mahallesi'nden yürüyüşe geçti. Muhtemelen Balıkpazarı ve Karaoğlan caddelerini takiben Hükümet Meydanı'na geldiler. Oradan da TBMM önüne inip, Meclisin önünde yapılan konuşmalardan sonra dağıldılar.

Ankara'da 1 Mayıs 1924 kutlamalarında, işçilerin toplanma mekanı olarak Boşnak Mahallesi'ni seçmiş olmaları tesadüf değildi. Boşnak Mahallesi o yıllarda Kale Mahallesi, Ulucanlar, Cebeci, Abidinpaşa gibi İmalat-ı Harbiye ve Demiryolları işçilerinin oturduğu semtlerin merkezi konumundaydı. 1 Mayıs kutlamalarının organizasyonunda önemli bir payı olduğu bilinen 'Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası', İmalat-ı Harbiye ve Demiryolları işçileri arasında örgütlüydü. Türkiye Komünist Partisi'nin legal bir birimi gibi çalışan bu fırkanın, Ankara'da sadece İmalat-ı Harbiye işçileri arasında 85 üyesi bulunuyordu. 1 Mayıs kutlamalarına katılan işçiler arasında Numan Usta ve Boşnak Hasan gibi tanınmış işçi temsilcileri de vardı.

İmalat-ı Harbiye Fabrikası'nın Ankara'ya taşınması

İmalat-ı Harbiye Fabrikası'nın İstanbul'dan Ankara'ya taşınma süreci, 1918 Mondros Mütarekesi sonrası fabrikada silah üretiminin durdurulmasıyla başladı. İstanbul'da İmalat-ı Harbiye Fabrikası'nda öne çıkan işçi liderlerinden Numan Usta (Abdülmecid Numan, 1884-1934), İstanbul işçilerini temsilen Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na girmeyi başardı. O yıllarda bir amelenin mebus seçilmesi bir hayli tartışmalara neden oldu. Ancak Numan Usta'nın mebusluğu uzun sürmedi. İngilizler 1920 yılında İstanbul'u işgal edince, Numan Usta ve bazı mebusları İttihatçı oldukları gerekçesiyle tutuklayarak Malta'ya sürdü. Numan Usta, 25 Mart 1921 tarihinde Malta'dan kurtulmayı başardı ve Milli Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya geldi. TBMM'de İstanbul Milletvekili olarak bir süre görev yaptı. Anadolu'da işgalci güçlere karşı silahlı direniş başlayınca, İstanbul'da bulunan İmalat-ı Harbiye işçilerinin birçoğu Anadolu'ya gizli yollarla silah taşınmasında görev aldı. Bir süre sonra da bu amaçla çalışan 'Fellah Grubu' ile birleştiler. Bazı işçi ve ustalar ise Ankara'ya gelerek Milli Mücadele'nin gereksinimi için yeni oluşturulan silah atölyelerinde tamir ve üretim faaliyetlerinde görev aldılar.

İstasyonda bir depoda işe başlayan fabrika, sonradan Süvari Kışlası'na taşındı

Ankara'daki İmalat-ı Harbiye Fabrikası, ilk olarak Ankara-Sivas dekovil hattına ait bir tamir deposunda 1920 yılında faaliyete geçti. Ankara Tren İstasyonu yakınında olduğunu bildiğimiz bu depo, başlangıçta bir silah tamir atölyesi biçimindeydi. 1921 yılının temmuz ayında Eskişehir'de bulunan top tamirhanesi Ankara'ya taşındı ve Süvari Kışlası'nda çalışmaya başladı. Bunun üzerine her iki birim birleştirildi ve silah tamir atölyesi de Süvari Kışlası'na nakledildi. Bu dönemde süratle bir silah fabrikası haline gelen Süvari Kışlası'nda çalışan işçi ve memurların sayısı 300 kadardı. Günümüzde Tandoğan Meydanı yakınında bulunan bu fabrika, Makina Kimya Endüstrisi Kurumu'na (MKEK) dönüşmüş durumdadır.

1924 yılında 1 Mayıs kutlamalarına ev sahipliği yapan Boşnak Mahallesi 50 haneden oluşuyordu. Yaklaşık 300 kişinin yaşadığı mahallenin temelleri 1901 yılında atıldı ve 1903 yılında inşaatı tamamlanarak oturma açıldı. Boşnak Mahallesi'nde ağırlıklı olarak Demiryolları'nda ve İmalat-ı Harbiye'de işçi olarak çalışanlar ile zanaatkarlara ev tahsis edildi. Daha farklı

bir anlatımla söylersek, hepsi Boşnak kökenli göçmen olan bu ailelerin şehir içinde iskan edilmelerinin nedeni işçi olmalarıdır. Tarım kökenli (çiftçi) Boşnak aileler ise Çubuk, Etimesgut, Haymana, Polatlı gibi Ankara'nın farklı bölgelerine yerleştirildi. 1891-1897 yılları arasında Türkiye'ye göç eden Boşnaklar'ın mesleki dağılımı şöyleydi: İşçiler %7,5, zanaatkarlar %10,5, çiftçiler % 71, kalan %11 ise esnaf ve serbest meslek sahibi.

Ankaragücü'nden 'Emayen' otobüslerine, İmalat-ı Harbiye'nin şehir hayatına etkisi

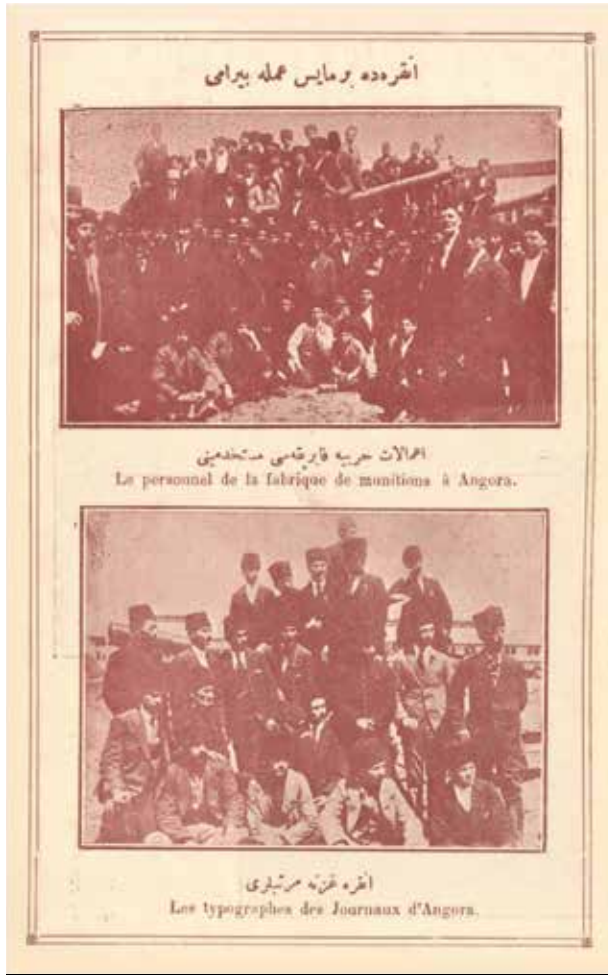
İmalat-ı Harbiye işçileri başta olmak üzere Ankara'da işçi nüfusun çoğalması, şehrin sosyal hayatına önemli etkiler yaptı. Bu etkiler birçok başlık altında incelenebilir. Örneğin bugün Ankaragücü adıyla bildiğimiz futbol takımı, İmalat-ı Harbiye işçilerinin kurduğu bir takım olarak hayatımıza girdi.

Bizzat İmalat-ı Harbiye Fabrikası tarafından başlatılan bir girişim olduğu için, Ankara şehir içi ulaşımında yaşanan gelişmelerden kısaca bahsetmek istiyorum. 1923 yılında İmalat-ı Harbiye Fabrikası'nda 600, Demiryollarında ise 400 kadar işçi çalışıyordu. İşçilerin oturduğu semtler ile fabrikanın bulunduğu İstasyon semti birbirine yakın değildi. İşçiler fabrikaya gidip gelmekte zorlanıyordu. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'da şehir içinde, taksi ve faytonlar haricinde kullanılan bir ulaşım aracı yoktu. İmalat-ı Harbiye yetkilileri üretimin aksamaması açısından soruna çözüm aradı. Sonuçta şehir içi ulaşımın otobüslerle yapılması amacıyla, özel sektörle 300 bin lira sermayeli bir ortaklık kuruldu. 'Anadolu Otomobil ve Otobüsleri Türk Anonim Şirketi' adıyla 1925 yılında kurulan şirket, bir İmalat-ı Harbiye ortaklığı olarak hayatımıza girdi.

Ankara'nın ilk otobüslerini bu firma işletti. Firmanın 1926 yılında 'Berliet' marka araçlardan oluşan 10 otobüsü bulunuyordu. Otobüs dediğimize bakmayın; bunlar aslında 10 kişi kapasiteli küçük araçlardı. Berlietler önceden belirlenmiş güzergahlarda yolcu taşıyor ve müşterisi tamamlandığında hareket ediyordu. On araçlık bu filonun yeterli olmaması üzerine, İmalat-ı Harbiye, 2 yıl kadar sonra taşıma kapasitesi 12-14 kişi olan ve halk arasında 'Emayen' adıyla anılan M.A.N marka otobüsleri Ankara'ya getirdi. Almanya'dan satın alınarak işletilmeye başlanan M.A.N otobüslerinin 1928 yılında Ankara'da kullanımda olduğunu biliyoruz. Ankara Belediyesi şehir içi ulaşımına çok geç dahil oldu. Bu amaçla 1935 yılında Sovyetler Birliği'nden buğday karşılığı 100 adet Z.İ.S. (Zavod İmeni Stalina) marka otobüs satın alındı. Otobüslerden 2 tanesi Demir Çelik Fabrikası'na satıldı, 98 tanesi ise şehir içi ulaşımına verildi. 'Stalin Fabrikası Adına' anlamında bir kısaltma olan 'ZİS' marka otobüslerin üzerine, 'Uray Otobüsleri' yazıldı ve şehir içinde yolcu taşınmaya başlandı ('Uray' kelimesi dönemin Öz Türkçe kullanma akımına bağlı olarak 'belediye' anlamına gelen bir sözcüktür. Sonradan unutulup gitti).

Ankara'da İmalat-ı Harbiye Fabrikası'nın açılışı. Fotoğrafın altında Osmanlıca, "Fabrikanın resmi kışadı 10 Ağustos 1921" yazıyor. Kaynak, Kur(t)uluş 1923, VEKAM 2013, s.18

1922 tarihli bir fotoğraf, Osmanlıca olarak üstte, "Ankara'da bir mayıs amele bayramı". Ortada, "İmalat-ı Harbiye Fabrikası müstahdemini" (müstahdem; istihdam edilenler, çalışanlar anlamında). Alta, "Ankara gazete mürettibleri" yazıyor. (mürettib; gazetede harfleri tertip edenler, dizener anlamında) Kaynak, Yavuz İşçen dijital arşivi.

"Ankara'da 1 Mayıs 1924 kutlamalarında, işçilerin toplanma mekanı olarak Boşnak Mahallesi'ni seçmiş olmaları tesadüf değildi. Boşnak Mahallesi o yıllarda Kale Mahallesi, Ulucanlar, Cebeci, Abidinpaşa gibi İmalat-ı Harbiye ve Demiryolları işçilerinin oturduğu semtlerin merkezi konumundaydı."

Bosna-Hersek'te neler yaşandı?

Boşnak Mahallesi'ni anlatmaya başlamadan önce kısaca Boşnakların Ankara'ya neden ve nasıl geldikleri üzerinde durmak yerinde olacak. Bosna kökenli Müslümanlar için Osmanlı Dönemi'nde kullanılmaya başlayan 'Boşnak' ifadesi, Ankara'da yeni kurulan mahalleye de halk arasında 'Boşnak Mahallesi' denmesine neden oldu.

Bu mahalleye yerleştirilenlerin öyküsü yıllar önce Bosna'da başladı. Osmanlı Devleti öncesi Macarların hakimiyetinde bulunan Bosna-Hersek bölgesi, Fatih Sultan Mehmet tarafından 1463 yılında Osmanlı topraklarına katıldı. 400 yıldan fazla bir zaman Osmanlı vilâyeti olarak kalan Bosna-Hersek, zaman içinde büyük oranda Müslümanlaştı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda (93 Harbi) Osmanlı Orduları yenilgiye uğradıktan sonra bölge Osmanlı hakimiyetinden çıktı. Savaş sonrası 1878 yılında imzalanan Berlin Anlaşması, bölgeyi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kontrolüne bıraktı. 1908 yılında ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu bölgeyi tamamen kendi topraklarına dahil etti. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ve dağılmasıyla birlikte (1918) bölgede bir otorite boşluğu oluştu. Daha sonra bu bölge Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın bir parçası oldu ve Sırbistan ile birleştirildi. Bosna, uzun yıllar eski Yugoslavya'yı oluşturan federe cumhuriyetlerden biri olarak varlığını sürdürdü.

Boşnak göçmenlerin Türkiye'ye gelmeleri süreci

Bosna bölgesinin 1878'de Berlin Antlaşmasıyla Avusturya-Macaristan'ın kontrolüne verilmesi sonrası, Müslüman halk Bosna'dan Türkiye'ye göç etmeye başladı. Göç hareketleri 1918 yılına kadar dalgalar halinde sürdü. 1878-1918 yılları arasında, 1878, 1882, 1900, 1908 ve 1918'de beş büyük göç dalgası yaşandı. Türkiye'ye göç eden Boşnakların toplam sayısı kesin olarak saptanamamıştır. Müslühiddin Safvet, 1925 yılında Boşnak göçmenlerle ilgili olarak "Bunların henüz iskan edilmeleri kesinleşmediğinden toplam kaç kişi olduklarını tespiti imkan hasıl olmamıştır." demektedir. Genel olarak Türkiye'ye gelen Boşnak göçmenlerin 150 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir (Bu sayının 300 bin kadar olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır). Boşnak göçmenler, mesleklerine uygun şekilde Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde iskan edildiler.

İlk geldikleri dönemlerde yerleştirildikleri çevrede Türkçe bilmemeleri nedeniyle dışlandılar. Müslüman olmakla birlikte uzun süre 'gâvur' muamelesi gördüler. Bu durum genel olarak Boşnakların içine kapalı bir topluluk olarak yaşamalarına yol açtı. Zamanla Türk toplumuna uyum sağlama çabaları ve dışardan evlenmeler gibi etkenler sonrasında, Türkiye'de yaşayan Boşnaklar özgün kültürel kimliklerini büyük oranda yitirdiler. Sanırım Boşnak yemeklerini bu durumun bir istisnası olarak kabul etmek gerekir. Pita, patatesli iclavak, kabaklı iclavak, patatesli dila, kolayça, gömme, içli gözleme, ruzitsa (tatlı), maslensa, gobeta gibi birbirinden lezzetli Boşnak yemekleri, günümüzde de Boşnak evlerinin vazgeçilmezleri arasındadır.

ZİS marka Ankara Urayı Otobüsleri'nden biri TBMM önünden yolcu alıyor. Kaynak, Yavuz İşçen dijital arşivi.

Ankara'ya gelen Boşnaklar

1891 yılında Bursa'nın İnegöl İlçesi'ne yerleştirilmeleri planlanan ve 32 haneden oluşan Boşnak grup, daha sonra bu karardan vazgeçilerek Ankara'nın Akköprü mevkiine yerleştirildi. Ancak grup, geldikleri yerde esnaf olduklarını, burada çiftçilik yapamayacaklarını belirtti. Bazıları da buranın havasına uyum sağlayamadı ve hastalandı. Bunun üzerine gelen grup tekrar Bursa bölgesine nakledildi. Muhtemelen Ankara'ya gelen ilk Boşnaklardı.

Aynı yıl Boşnak göçmenlerin bir bölümünün Ankara'ya getirilmesi amacıyla, 1891 yılında Ferik Muzaffer Paşa tarafından Ankara kazalarında keşif yapılmasına karar verildi. Bu keşfin amacı İzmit-Ankara şimendifer hattının açılma çalışmalarına bağlı olarak, göçmenlerin trenle taşınmaları ve şimendifer güzergahı üzerinde belirlenecek yerleşim birimlerinde iskan edilmelerine yönelikti. Nitekim demiryolu bağlantısı tamamlanmadan yaklaşık 9 ay kadar önce, demiryolu ile taşınacak göçmenlere uygulanacak indirimlerin belirlenmesi için yazışmalar yapıldı. İzmit-Ankara demiryolu, 1892 yılının aralık ayı sonlarında tamamlanarak hizmete girdi. 1893 yılı başından itibaren Boşnak göçmenler trenler ile Ankara'ya taşınmaya başladı. Göçmenlerin yerleştirilmeleri, daha önceden Ferik Muzaffer Paşa'nın belirlediği alanlara göre yapıldı.

Osmanlı arşivinde bu konuda yer alan belgelerden anlaşıldığına göre, Haziran 1893'e kadar Ankara'ya gelen Boşnak göçmen sayısı 8 bin kadardı. 1894 yılında, ilk önce 599 daha sonra 200 göçmen daha trenle Ankara'ya geldi. Çoğu fakir ve yardıma muhtaç durumda olan bu göçmenlere Ankara'da bekletildikleri süre boyunca zorunlu tayinat bedeli verildi ve çeşitli hanlarda konaklamaları sağlandı. Devlet bu konudaki masrafları azaltabilmek amacıyla göçmenleri süratle yerleştirilecekleri yerlere sevk etmeye çalışıyordu. Bu dönemde daimi iskân bölgelerine yerleştirilen muhacirlerden bulaşıcı

MAN marka bir otobüs TBMM önünde yolcu bekliyor. Kaynak, Yavuz İşçen dijital arşivi.

Berliet marka bir otobüs Osmanlı Bankası önünden geçiyor. Kaynak, Yavuz İşçen dijital arşivi.

hastalığa yakalananların tedavisi için, Ankara Gureba Hastanesi'nde (Numune Hastanesi) hususi üç koğuş tahsis edildiği bilinmektedir.

Boşnak Mahallesi'ne yerleştirilen gruplar

1900 yılı Haziran ayından itibaren Boşnak gruplar parçalar halinde Ankara'ya gelmeye sürdürdü. 1900 yılı sonunda Ankara'ya toplam 2487 Boşnak göçmeni geldiği belgelerden anlaşılmıştır. 29 Ağustos 1900 tarihli bir belgeden, bu göçmenlerden 1469 kişinin yerleştirildiği öğrenilmektedir. Belgede ayrıca, göçmenlere iskan masrafları olarak hane inşası için 3290 kuruş, her haneye bir çift öküz, tarım aletleri

için 150 kuruş, diğer masraflar için de 750 kuruş gerektiği, bunun yanında muhacirler için tohumluk buğday, arpa ve 270 günlük zahire bedellerinin de Hazine'den ödenmesi talebi dile getiriliyordu. Bu göçmenlerin büyük bir bölümü Ankara ilçelerine bağlı köylere sevk edildi. Konuyla ilgili 19 Temmuz 1901 tarihli bir belgede, Boşnak göçmenlerin Ankara'da yerleştirildikleri 16 bölge (köy), eski ve yeni isimleriyle birlikte verilmiştir. Bu köylerden, belgede yeni ismi Surtak (Soltak) olarak geçen köy, günümüzde Etimesgut ilçesinin bir mahallesi olan Fevziye Köyü'dür.

Belgeden Ankara'ya gelen göçmenlerden bir kısmı için de Ankara'nın doğusunda yeni bir mahalle inşa edilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Ankara şehrinin şarkında (doğusunda) inşa olduğu belirtilen yerleşim birimi (mahalle), 'Feyz-i Hamidi' şeklinde adlandırılmıştır. 'Feyz-i Hamidi' Mahallesi için 1901 yılında yapılan temel atma törenine, Çubukçu Paşa Ağazade Çeşmesi önünde toplanan büyük bir kalabalık katıldı (Bu çeşmenin yeri, günümüzde Ulucanlar Cezaevi Müzesi'nin güneybatı tarafına denk gelmektedir). Dualar eşliğinde yapılan törenle temeli atılan Feyz-i Hamidi Mahallesi, sonradan 'Boşnak Mahallesi' şeklinde adlandırılan mahalledir. Mahallenin temeli 1901 yılında atılmakla birlikte, maddi imkansızlıklar nedeniyle inşaata devam edilemediği ve bir yıl ara verilmek durumunda kaldığı başka bir belgeden anlaşılmıştır. Mahallenin yapımı, 1903 yılında tamamlanmış ve yerleşime açılmıştır. Boşnak Mahallesi bu özelliği ile Ankara'nın ilk toplu konut projesidir.

1903 yılından sonra da, Boşnak göçmenlerin Ankara'ya gelmeye devam ettiği bazı belgelerden anlaşılmaktadır. 20 Ağustos 1907 tarihli bir belgeden, 73 Bosna göçmeni için Tekye Ahmet Mahallesi'nde (Hamamönü'nde, Tacettin Cami çevresi) boş olan bir konağın 15 ay süresince kiralandığı anlaşılmaktadır. 7 Nisan 1908 tarihli bir belgede ise, Ankara Demiryolu İstasyonu'na giden yol üzerinde İslam Kabristanı'nın bulunduğu bölümde (Rüzgarlı Sokak tarafları) muhacirlere ayrılan araziye başkalarının haksız yere tasarruf ettikleri belirtilmekte ve durumun incelenmesi istenmektedir. Bu belgeden Boşnak Mahallesi haricinde Ankara içinde muhacirlere yerleşim alanı ayarlandığı anlaşılmakla birlikte, bu alanda bir mahalle kurulmadığı bilinmektedir.

Ankara'nın Hippodamos planlı ilk mahallesi

Günümüzde Altındağ Belediyesi, Sakarya Mahallesi sınırları içinde bulunan eski Boşnak Mahallesi, Cenabi Ahmet Paşa Cami'nin doğusunda, Ulucanlar Cezaevi'nin güneyinde kalan küçük bir alanda yer almaktadır. Mahallenin batı sınırını Kestane Caddesi, Kuzey sınırını Ulucanlar Caddesi, güney sınırını ise Talatpaşa Bulvarı çizmektedir. Boşnak Mahallesi Ankara'da inşa edilen ilk planlı mahalledir. Bu özelliği ile geliştirilmeye çalışılan planlı imar döneminin ilk örneği olarak kuşkusuz çok önemlidir. Tanzimat'ın şehircilik anlayışı, kendini ilk olarak Ankara'da Boşnak Mahallesi'nde denemiştir.

Ankara şehri Osmanlı Dönemi'nde uzun yıllar güvenlik nedeniyle kale içine sıkışmıştır. Özellikle iç kalede, dar bir alana daha fazla konut yapabilmek için birbirine bitişik, avlusuz ve bahçesiz yapılar adeta iç içe geçmiştir. 1924 Ankara Haritası'na baktığımızda şehirde bu sıkışık yapının bir tek istisnası olduğu hemen farkedilecektir. Bu istisna Boşnak Mahallesi'dir. Osmanlı Ankara'sında şehrin 3. suru üzerinde bulunan Kayseri Kapı'nın hemen dışında 1903 yılında yerleşime açılan Boşnak Mahallesi, üçgen biçimli küçük bir alana yerleştirilen konutlardan oluşmaktadır.

Adını M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış Miletoslu ünlü kent plancısı Hippodamos'tan alan ızgara tipli kent yerleşimi, Ankara'da ilk kez Boşnak Mahallesi'nde uygulanmıştır. Bu planın temel özelliği, birbirine paralel ya da dik sokaklar arasında kalan, kare ya da dikdörtgen biçimli yapı adalarına yerleştirilen düzenli konutlardan oluşmasıdır. Helenistik ve Roma çağlarında Anadolu'daki bazı şehirlerde bu planın güzel örneklerini görebilmek mümkündür. İlk akla gelenler arasında Priene, Smyrna, Knidos gibi antik şehirler sayılabilir. Ankara'da Boşnak Mahallesi'nden sonra Hippodamos Planı'nın denendiği ikinci örnek olarak İsmetpaşa semtinin adı geçmektedir. Ali Cengizkan, İsmetpaşa'daki uygulamanın kısmen hayata geçirilebildiğini belirtmektedir.

Boşnak Mahallesi ve Ankara'da geleneksel kent yapılanmasının değişimi

Boşnak Mahallesi'nde inşa edilen evler, 1864 yılında yayımlanan 'Tarik ve Ebniye Nizamnamesi' ile 1877 yılında yayımlanan 'Vilayet Belediye Kanunu' maddeleri dikkate alınarak yapıldı. Aslında bu hukuki düzenlemeler, Ankara kentinin geleneksel yerleşim biçimlerinin tamamen değiştirilmesi anlamına geliyordu. Mahallelerde sokak genişlikleri, kat yükseklikleri, kapı eşik yükseklikleri, sokağa yapılan çıkımlar ve evleri çevreleyen duvar yüksekliklerine kadar her şeyin belli bir ölçüye uygun olarak yapılması isteniyordu.

Boşnak Mahallesi'nde birbirini dik olarak kesen 8 yolun belirlediği 14 konut adası bulunuyordu. Adalar ağırlıklı olarak 6'lı ve 4'lü ev gruplarından oluşuyordu. Bu adalara yerleştirilen toplam konut sayısı 50 adet olarak belirlenmişti. Mahalledeki konut tiplerinde, ön kapılar doğrudan sokağa açılacak şekilde tasarlanmıştı. Tek katlı, basit yapı ve bitişik nizam olarak düzenlenen ev gruplarının arka taraflarında birbirine bakan küçük bahçeleri (açık avluları) bulunuyordu. Avlular fazla yüksek olmayacak şekilde, ölçüsü belirli duvarlarla birbirinden ayrılmıştı. Mahallenin yolları 1965 yılında asfaltlanana kadar geleneksel biçimde taş döşeliydi. Başlangıçta yol kenarlarında ağaçlandırma planlanmamıştı. 1940'lı yıllarda mahalle halkının gayretleri ile sokaklar ağaçlandırıldı.

Boşnak Mahallesi evleri buraya yerleştirilen ailelere senet karşılığı verildi. Ödemesi tamamlanan senetler, 1928 yılında tapuya çevrildi (Bu tapuların zamanla çok hisseli hale geldiği bilinmektedir).

“Adını M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış Miletoslu ünlü kent plancısı Hippodamos'tan alan ızgara tipli kent yerleşimi, Ankara'da ilk kez Boşnak Mahallesi'nde uygulanmıştır. Bu planın temel özelliği, birbirine paralel ya da dik sokaklar arasında kalan, kare ya da dikdörtgen biçimli yapı adalarına yerleştirilen düzenli konutlardan oluşmasıdır.”

İlerleyen yıllarda mahallenin planlı dokusu yavaş yavaş bozulmaya başladı. Evlere avlu tarafından yapılan eklemelerle avlu bölümleri oldukça daraltıldı. Mahalleyi çevreleyen semtlerde çok katlı apartmanların yaygınlaşması, mahallede bazı evlerin üzerine 2. katın çıkılmasına zemin hazırladı.

1978 yılında Sevgi Aktüre mahalleyi incelediğinde bir dizi fotoğraf çekmişti. Bu fotoğraflarda mahallede apartman tipi yapılaşmanın henüz başlamadığı görülmektedir. Sonraki yıllarda, özellikle 1990'lı yıllarda mahallenin mimari dokusu hızla bozuldu ve evlerin yerini apartmanlar almaya başladı. 2003 yılında mahalleyi gezdiğimde geleneksel doku bozulmuş olmakla birlikte eski evler belli bir oranda varlığını koruyordu. 2018 yılında mahalleyi fotoğraflamak amacıyla tekrar dolaştığımda bazıları yarı yıkık durumda sadece birkaç eski ev kaldığını gözlemledim. Ne yazık ki, Boşnak Mahallesi'nin ilk evlerinden günümüze orijinal haliyle ulaşan tek bir örnek bile bulunmuyor.

Boşnak Mahallesi'nde sosyal hayat: Kuşçular Kahvesi ve Arnavut Çeşmesi

Boşnak Mahallesi'nde yer alan evlerde, çoğu birbiriyle akraba 300 kadar insan yaşıyordu. Ortak bir kaderi paylaşarak mahalleye yerleşmiş olan bu insanlar arasında sürdürülen geleneksel komşuluk ilişkilerine, evlerin yanı sıra mahallenin sokakları da ev sahipliği yapıyordu. Mahallenin kadınları evlerinin önünde sokakta oturup çay içeriyorlar ve sohbet ediyorlardı. Çocuklar hep birlikte avlularda ağaçların arasında ve sokakta oynuyorlardı. Aslında sokaklar ve bütün mahalle, günlük yaşamın bir uzantısı olarak sosyalleşme mekanıydı.

Kestane Caddesi ile Başşehir Sokak'ın kesiştiği köşede, sokağa girişte sol tarafta bulunan mahalle kahvesi, kapalı mekanının yanı sıra, ağaçlar altındaki geniş bahçesiyle mahalle erkeklerinin

bir araya gelme yeri idi. 1970'li yıllarda bu kahve, aynı zamanda güvercin meraklılarının toplandığı 'Kuşçular Kahvesi' olarak hizmet veriyordu. Ankara'da her pazar günü kurulan kuş pazarı da bu kahvenin hemen yakınında (Kestane Caddesi üzerinde sol kolda Öksüzler Sokak girişinde) açılıyordu. Bu pazar daha sonra Dışkapı tarafına taşındı.

Mahallede Burgaz Sokak ile Yeni Kök Sokak'ın kesiştiği köşede, mahallenin çeşmesi vardı. Halk arasında 'Arnavut Çeşmesi' adıyla bilinen bu çeşme, özellikle mahalle kadınlarının buluşma yeri gibiydi. Üçgen alınlıklı sade bir yapı olan çeşme, Elmadağ su hattı üzerinde olduğundan suyu makbul kabul ediliyordu. Ellerinde kovalar ve bidonlarla çeşme başına gelen kadınlar, burada hem sohbet etme fırsatı yakalıyor hem de evlerinin ihtiyacı için su dolduruyorlardı. Mahallenin inşa edildiği dönemde 1903 yılında yapılmış olduğu tahmin edilen tarihi çeşme, tuğla örgü olarak yağma biçimde yapılmış ve üzeri harç ile sıvanmıştı. Çeşmenin gövdesi üzerinde lülesinin bulunduğu kısımda baklava dilimi şeklinde kabartma bir desen vardı. Arnavut Çeşmesi, arkasındaki eski evlerle birlikte 2018 yılı nisan ayı içinde yıkıldı. Yıkım sonrası açılan alan, otopark olarak kullanılmaya başlandı. Bu ev mahallede yok edilen son evlerden biridir.

Yararlanılan Kaynaklar

- 01) Ali Cengizkan, Bir Şehir Kurmak Ankara, 1923-1933, VEKAM Yayınları, 2019
- 02) Emre Demir, Tophane'den Boşnak Mahallesi'ne, İmalat-ı Harbiye'den Ankaragücü'ne 'Top'un 600 Yıllık Hikayesi, Cumhuriyet'in ütopyası: Ankara, 2012
- 03) Ersoy Zengin, Milli Mücadele Yıllarında İmalat-ı Harbiye Fabrikaları, Mavi Atlas, 5(1)/2017
- 04) Fahriye Emgili, Bosna Hersek'ten Türkiye'ye Göç (1878-1934), 2011
- 05) İhsan Seddar Kaynar, Murat Koraltürk, Ankara'ya Demiryoluyla Göçler ve İskan Siyaseti (1890-1910), VEKAM Ankara Araştırmaları Dergisi Cilt 4 sayı 1, 2016
- 06) Mustafa Berkay Aydın, Ankara'nın Sosyo-Kültürel Bir Değeri Olarak MKE Ankaragücü: Taraftarların Gözünden Kent ve Kulüp, VEKAM Ankara Araştırmaları Dergisi Cilt 6 sayı 1, 2018
- 07) Müslühiddin Safvet, Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası, Ankara Vilayeti, (ilk baskı 1925), ABB Yayınları, 2009
- 08) Nazmi Özalp, Bir Başkent'in Anatomisi, 1950'lerde Ankara, İdeal Kent Yayınları, 2016
- 09) Neriman Şahin Güçhan, 16-19. yy. Nüfus Tahminlerine Göre Osmanlı Ankara'sında Mahallelerin Değişim Süreçleri Üzerine Bir Deneme, Tarih içinde Ankara II, 2001
- 10) Osmanlı Belgelerinde Ankara, Belediye ve İmar Faaliyetleri, ABB Yayınları, 2016
- 11) Osmanlı Belgelerinde Bosna-Hersek, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2010
- 12) S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. Özsoy, Küçük Asya'nın Bin Yüzü Ankara, Dost Yayınları, 2005
- 13) Serim Denel, 19. Yüzyılda Ankara'nın Kentsel Formu ve Konut Dokusundaki Farklılaşmalar, Tarih İçinde Ankara I, ODTÜ 1984
- 14) Sevgi Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, ODTÜ, 1978,
- 15) Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 1988
- 16) Tuğça Poyraz Tacoğlu, Gülay Arıkan, Adem Sağır, Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Fevziye Köyü Örneği, 2012

Askerî Veterinerin Anılarında 1921 Ankarası

Önder Şenyapılı

Bursa'da doğan Mehmet Turgut Argun (1900-1982) İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Akşehir, Afyon, İzmir'e değin Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görev yapmış Askerî veteriner. 1921 yılında Askeri Baytar Mektebini bitirdikten sonra Kurtuluş Savaşı'na katılmış. Garp (Batı) Cephesi'nde 23 Ağustos-13 Eylül 1921 günlerini kapsayan Sakarya Meydan Muharebesi'nden, 26 Ağustos'ta başlayıp aynı yılın 9 Eylül 1922 günü utkuyla sonuçlanan Büyük Taarruz'a değin Veteriner Başyardımcısı olarak görev üstlenmiş. 1921-1922 yıllarında yaşananları, yaşadıklarını, izlenimlerini, gözlemlerini günlüğüne notlamış. 1923 yılında notlarını "Anadolu Hatıra Defteri" adıyla bir anılar kitabına dönüştürmüştü.

Batı Cephesindeki görevi 1923 yılında sona eren Mehmet Turgut Argun'un savaş sonrası yaşamı da başarılarla dokunmuş; olabildiğince renkli. Ne var, bu yazıda onun Ulusal Bağımsızlık Savaşı sırasındaki Ankara hakkında verdiği bilgileri ele almakla yetineceğim.

(Sağda) Mehmet Turgut Argun'un 1939 yılında Recep Uluoğlu Basımevince yayımlanmış mesleğine ilişkin konulu kitaplarından biri

Dönemin Ankarası ile ilgili bilgiler Mehmet Turgut Argun'un İş Bankası Kültür Yayınlarından çıkan ve çok yakın zamanda 3. basımı yapılan "İstiklal Harbi ve Anadolu" başlıklı kitabında yer alıyor.¹

Argun İstanbul'dan Anadolu'ya Akdeniz vapuru ile geçer. 1921 yılı Temmuz ayının 17. günüdür.

26 Temmuz günlü notları "İnebolu'dan sonra..." diye başlar. Ankara'ya Kastamonu ve Kengiri üzerinden gidilir. Kengiri dediği Çankırı'dır. Ankara yaylalarının Kastamonu ve Kengiri'ye oranla daha verimli olduğu gözlemini kayda geçirdikten sonra, Ankara'ya beş altı saat uzaklıktaki Ravli köyüne gelinir ki, "Bu köy Ankara İnebolu hattının Ankara'ya son menzildir. (...) Ertesi gün buradan hareketle Ankara'ya yaklaştığımızı hissettirecek manzaralar görerek yol almaya başladık." (s.58)

Son yamaç da tırmanıldıktan sonra "İşte Ankara" denilir. 1921 yılının sıcak bir Ağustos günü öğleye doğru Ankara'ya inilir. Ankara hakkındaki ilk değerlendirme şöyledir:

"Memleket geniş bir ufka karşı ve dikine yayılmış, tepeciklerden eteklere inmiş çorak manzaralıdır. Yolda gördüğümüz şehirlerden, ufkunun açıklığı ve yapılışında bir mertebecik daha intizamlı ve en mühimi bir tren hattının ucuna bağlı olmasıyla göze çarpıyor."

Görsel olarak pek çekici bir yerleşim değildir Ankara. Gelgelelim, Argun hissediyordu ki Ankara'yı gözlerinden fazla gönlü ve ruhu ile sevmektedir. "Ankara'yı görmeden olduğu gibi, gördükten sonra da aynı suretle sevmeyi" sürdürür.

"Evet, bu tozlu, kirli, gördüklerimle kıyas edilebilecek kadar sevimli olmayan belde, sırf bâkir, lekesiz ve yüksek bir gayenin doğduğu yer olması nedeniyle beni kendine bağlamıştı."

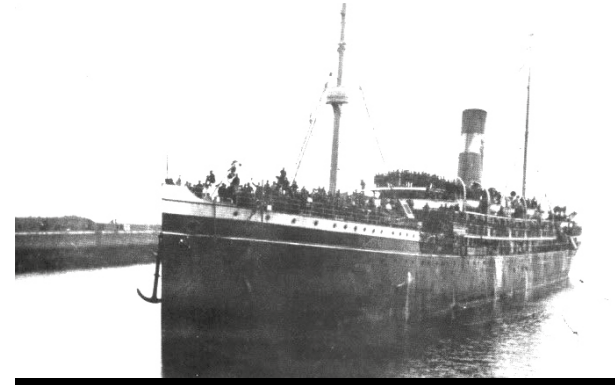
Gelirken yol üzerindeki yerleşimlerde görülen sefil görünüşler Ankara'da da vardır. Ne var ki, Argun'un gözleri bunlarla igilenmez. İlgilenme fırsatı da yoktur. Belleği yüce ve büyük duygularla sarılıdır.

Kentte geceli gündüzlü yoğun bir etkinlik gözleniyor, "simalar ve dudaklar, heyecan ve asabiyet hisleri veren bir telaş ve endişeyle kasılıyordu."

Kent tüm görünümü ve tüm anlamıyla savaş alanlarının biraz gerisindeki ağırlık kademelerini andırır. Havaşında bile savaş kokusu vardır. İnsanlar giyimleri ve davranışlarıyla savaş çizgisinin gerisinde, kimisi neredeyse sipere girecek, kimisi siperden henüz çıkmış gibi dağınık ve düşkün gibidirler. Asıl acıklı olan ise gereksiz heyecanlara kapılanların kentten kaçmak için kullandıkları yüzlerce kağının yolları gereksiz yere tıkayarak Orduya taşıma işlerini aksatmalarıdır.

"Ankara'ya geldiğimiz zaman pek güzel anladık ki bu bozguncu heyecanın asıl sebepleri Ankara'nın lüzumsuz ve acemi kalabalığının gösterdiği faydasız telaştaydı. Ordunun tamamı sarsılmaz bir maneviyatla karşı koymak için azimlilik gösterirken, yüreksiz bir halk kitlesi bir endişe ve telaşla yollara dökülmekteydi. (...) Ankara'nın aşırı gazeteleri kati bir karşı taarruzdan bahsederek heyecanın armasına sebep oluyorlardı" (s.61)

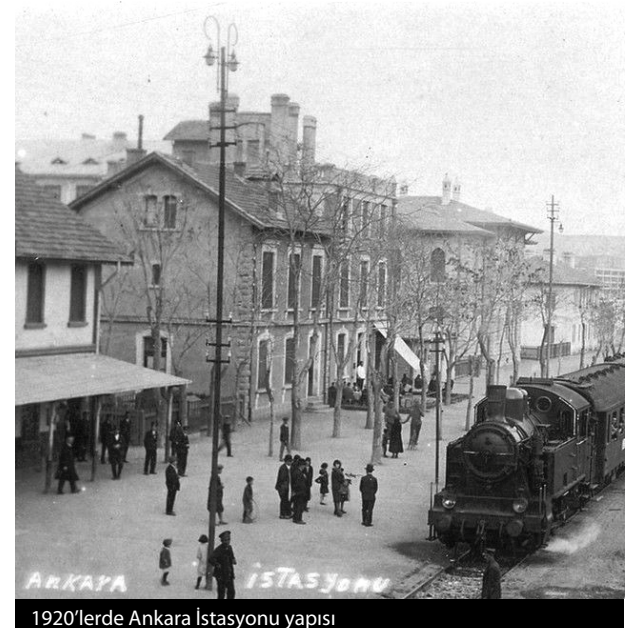
Argun, çok istediği, Batı Cephesi'ne atandığını Ankara'da öğrenir.

1890-1930 yıllarında 40 yıl süreyle hizmet veren Akdeniz vapuru

Argun'un oturduğu Millet Bahçesi; arkada ŞİMDİ Bağımsızlık Savaşı Müzesi olan ilk Millet Meclisi yapısı görülüyor.

1920'lerde Ankara İstasyonu yapısı

1920'li yıllarda İstasyon Caddesi

Ankara'ya geldiğinin ertesi günü Millet Meclisi yapısının karşısındaki Millet Bahçesi'ne oturur. Amacı, "hem Ankara'nın işlek yollara hâkim bir noktasında etrafı incelemek, hem de Millet Meclisi'nin faaliyetini dışarıdan seyretmektir". Nitekim, Mustafa Kemal Paşa ve kalabalık bir mebus (milletvekili) topluluğunun gelişini; daha sonra da Meclis'in içine girip o günkü celseyi (oturumu) izler.

"Ankara'dan ayrılacağıma yakın bir gündü. İstasyon Caddesi'nden akşamüzeri geze geze istasyona indim. Her nedense bana istasyon binaları medeniyetin metanet ve kudretini ifade

eden bir heykel kadar sevimli gelir. (...) Ankara İstasyonu, Bağdat Hattı'nın Eskişehir'den ayrılan bir şubesinin sonu ve Yahşihan'a doğru doğruya giden bir dekovil hattının başlangıcıdır. Ankara şehri işte medeniyet dünyasına bu istasyonculukla bağlantılıdır. İstasyon civarındaki binalar da pek uzak olduğu şehrin sanki dindarane bir tevekkülle beli bükülmüş gibi duran binalarına küçümseyen bir tebessümle bakıyor gibi dimdik, zarif ve azametlidir. İstasyon civarı şehre göre daha alçak bir arazide, fakat geniş gölgeler dağıtan top ağaçlarıyla göze oldukça şirin gözüküyorlar. (Anadolu yerleşimlerindeki istasyonların yeri, önemi ve ayrımlı özellikleri üstünde

durduktan sonra) Neyse sadede gelelim; Ankara İstasyonu'ndaydım. Bir askeri tren cephe için yükleniyor. Polatlı'ya gidecekti. Vagonlar tıklım tıklım harp malzemesi yüklendi, birçok asker var. Bunlarla beraber cepheye yeni bir zabıt kafilesi de hareket ediyor. (...) Bunlar sağlamlar... Bir de şimdi Ankara'yı dolduran, hastaneleri taşıran, elleri, kolları, ayakları bağlı, koltuk değnekleriyle gezen, kim bilir kaç yüz de yaralı vatan delikanlısı var. (...) Ankara'nın kısaca anlatabildiğim vaziyeti, bende bıraktığı tesirleri bu kadardır." (s. 64-65)

Askerî Veteriner Mehmet Turgut Argun'un kitabından her ne denli salt Ankara ile ilgili anılarını aktardım da "İstiklal Harbi ve Anadolu" döneme ilişkin önemli ve değerli bilgiler içeriyor. Bağımsızlık Savaşının hangi koşullar altında yürütüldüğüne, nasıl utkuyla sonlandığına tanık olmuş bir kalemden çıkmış anıları okumak yer yer coşkulandırıyor, yer yer dudak ısırtıyor, çokça düşündürüyor.

¹ Mehmet Turgut Argun: "İstiklal Harbi ve Anadolu (1921-1923)", İş Bankası Kültür Yayınları, 2.basım, 2017. Bu yayınevinden ilk basım 2014 yılında yapılmış.

Ankara'nın Apartmanlı Tarihi - 4

Siyasiler ve Ankara

@ankaraapartmanlari

Siyasi liderlerin Ankara'da yaşadıkları yerler düşünüldüğünde yaşadığı yerle özdeşleşmiş kimler geliyor aklınıza? Demirel ve Güniz Sokak, Ecevitler ve Or-An (Or-An'ı Orta Anadolu olarak ayırabiliriz ama sanırım Ecevitleri ayırmak haddime değil), İsmet Paşa ve Pembe Köşk, Celal Bayar ve Plaza'ya nazır Evi, Şili Meydanı'nda, Solfasol'deki ilk yazımda bahsettiğim Adnan Menderes Evi. Dahası elbette var ama bu yazıda sadece bunların bir kısmından, kısa kısa bahsedeceğiz.

Pembe Köşk'ün İnönü'süz yılları

İsmet İnönü'nün 1923 yılında Mehmet Uzunzade'den satın aldığı İnönü Vakfı'nın internet sayfasında "1925 yılında ailesiyle birlikte taşındı ve 1973 yılına kadar burada yaşadı" kaydıyla bahsedilen Pembe Köşk (<http://www.ismetinonu.org.tr/pembe-kosk/>) her ne kadar İnönü'lerle özdeşleşmiş olsa da İnönü'lerin Pembe Köşk'te yaşamadıkları yıllar da var. Tarih hızla 27 Mayıs'a doğru evrilirken, 1958'den itibaren bir kaç yıllığına Ayten Sokak'ta yaşarlar. Bu dönem içerisinde Pembe Köşk Hindistan Elçiliğine kiraya verilir, İsmet ve Mevhibe İnönü yine aynı sokakta yaşayan Metin Toker ve Özden (İnönü) Toker'in 22 numaradaki evlerinin yanına, 20 numaraya taşınırlar.

Mebusevleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nden bir grup milletvekilinin kurduğu İller Kooperatifi tarafından Tandoğan'da Emlak ve Eytam Bankası'ndan sağlanan kredi ile yapılmıştır (Kaynak: Sivil Mimari Bellek Ankara). Mahallede, Ayten Sokak'ın iki paralelindeki İller Sokak ismini buradan almaktadır. Konut projeleri 1948 yılında düzenlenen bir

Ayten Sokak: sağda 20, solda 22 numara. Mebusevleri'nin ki katlı müstakil evlerinin yerini apartmanlar almış.

mimari yarışma sonucu elde edilmiştir. 14 Mayıs Evleri ve İsrail Evleri gibi özellikle siyasi kadroların barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik kurulmuş mahallelerden biridir. Ancak mahallede sadece CHP'liler yaşamamaktadır. Güvenerler örneğinde görüldüğü gibi Ankara'da görevli yabancılar tarafından da rağbet gördüğü bilinmekle beraber o dönemdeki siyasi gerginliğe rağmen DP'liler de ikamet etmektedir. Örneğin,

Mebusevleri'nde nadir kalan örneklerden

Tokerlerin evinin diğer yanında Polatkan'ın evinin olduğu bilinmektedir. Nitekim o uğursuz 1961 Eylül'ünde eşinin "ceza"sının infaz edildiğinden bihaber Bayan Polatkan idamları engellemesi için İnönü'nün kapısını çalmış, Mevhibe İnönü ile gözyaşları içinde çaresizce beraber dua etmişlerdir (Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: Yarı Silahlı, Yarı Külahlı bir Ara Rejim: 1960-1961. Bilgi Yayınevi. 1991).

Pembe Köşk, 1923 yılında Uzunzadeler'den alınmış, köşke yerleşmesi 1925'i bulmuş. Ayten Sokak'ta geçen yıllar haricinde İsmet İnönü'nün sürekli yaşadığı ev (Kaynak: Vikipedi)

Ayten Sokak, İsmet İnönü'nün kurmaya onca çaba sarf ettiği demokrasimizin en kötü dönemlerinden birine şahitlik etmiştir. İnönü'lerin yerleştiği 1925'ten İsmet İnönü'nün 1973'teki ölümüne kadar yaşadığı, kızı Özden Toker'in doğduğu ve hala yaşadığı Pembe Köşk'e ise ayrı bir yazı ayırmak niyetindeyim.

Metin Toker'in tanıklığında, kendisi bu sürenin bir kısmında zorlama bir gerekçeyle (Nihat Erim'in şikayeti üzerine yargılanıp) hapse atılmış olsa da, Ayten Sokak epey badireli geçen bir dönemde İsmet Paşa'ya ev sahipliği yapmıştır. 27 Mayıs'a giden günlerde muhalefete yönelik saldırılar arttığında sokağa bir kamyon getirilip, manevra yaparken bozulmuş süsü verilerek infilak ettileceği ve böylelikle Paşa'nın ortadan kaldırılacağına dair ihbarlar da gelmiştir. 27 Mayıs'ın ilk saatlerinde İnönü'nün evi korumaya alınmış, sonrasında da basın mensuplarının eksik olmadığı bir yere dönüşmüştür.

Celal Bayar Köşkü

Bugün bahçesindeki koskoca binanın (Celal Bayar Plaza) ölçeksiz gölgesine kalan Celal Bayar Evi'nin Ankara'ya ilk yerleştiği yıllarda Keçiören'de yaşayan Bayar'ın Çankaya'ya çıkışta atlarını dinlendirmek için satın aldığı arazide Cumhuriyet Ankara'sının ilk mimarlarından Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından tasarlanmıştır. Zamanına göre değilse de sahibine göre mütevazı

Celal Bayar Köşkü, Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından tasarlanan binanın bahçesi lokanta olarak kullanılıyor. Yüksek binaların dibinden ölçeksizlikten boğulan tek katlı, mütevazı bir yapı.

kalan ev Demokrat Parti'nin kuruluş çalışmalarına (dolayısıyla da Fuat Köprülü'nün ters çıkışlarına ve diğer üç kurucunun alttan almalarına) şahitlik etmiş bir mekan.

Ecevitler ve Orta-Anadolu Temiz Hava Şehri

1960'ların aksine Ecevit'li CHP ile Demokrat Parti'nin varisi Adalet Partisi arasındaki uzlaşmazlık, Bayar-İnönü çekişmesinin yerini aldığıda artık 70'lere gelinmişti. 70'ler Ankara'nın havasının iyice kirlendiği, dağın başında Orta Anadolu Temiz Hava Şehri'nin kurulmasını mantıklı kılabilecek yıllardı. İlk sakinlerinden bir olan Bülent Ecevit, bu eve taşınmadan önce Beykoz Sokak'ta bir apartmanda yaşıyordu. Mimar Şevki Vanlı'nın anılarında Ecevit'in yeni evine bir an önce taşınabilmesi için 1. Parsel'deki, bugün Rafet Canitez Caddesi'nin başında kalan bloğun yapımına hız verilir. Ecevit bu eve taşınırsa bugünkü Turan Güneş Bulvarı'nın atası sayılan yol tamamlanacak ve Or-An'ın Ankara'yla bağlantısı sağlanacaktır, dahası sitenin reklamı yapılacaktır. Ev tamamlanınca Vanlı'nın ziyaretine "kederli, efendi" bir adam gelir, niye Ecevit'in bloğuna öncelik verildiğini soran bu adam Alpaslan Türkeş'in dünürüdür (Şevki Vanlı, Mimarlık Sevgilim, İletişim Yayınları). Türkeş ve Ecevit aynı sokağın iki tarafındaki bloklarda yaşarlar, 12 Eylül darbesi çıktığında sokağa bir tank gelir. İki evi de ablukaya alır.

Or-An Türkiye'nin ilk özel toplu konut girişimlerinden, ilk etapta ODTÜ'nün karşısında Eskişehir üzeri yolu üzerinde yapılması planlanan yerleşim arsa fiyatlarının ucuzluğundan dolayı bugünkü yerine yapılmış. Dönem dönem sakinleri arasında Baskın Oran, Doğan Taşdelen, Hikmet Çetin ve Deniz Baykal'ında ismi geçiyor.

1990'larda Ecevitler yine aynı cadde üzerinde başka bir ev daha alır, yaşlılıklarında daha kolay ulaşabilecekleri bu eve taşınırlar.

Demirel'li Güniz Sokak

Ecevit'in ezeli rakibi Demirel ile yolunun keşismesi ise Zincirbozan'da, devrildikten sonra olacaktır. Süleyman Demirel, Ecevitler'in Or-An ile olduğu kadar Güniz Sokak'la özdeşleşmiştir. Güniz Sokak, Kavaklıdere'de ismi "B" ile başlamayan tek sokak olmasını ya da anlaşılmasın bir trafik akışına sahip olmasını ne derece Demirel'e borçludur bilemem ama Güniz Sokak denince akla Demirel ismi gelir. Demirel kardeşlerin, sokağın Buğday Sokak'la birleştiği köşedeki ortak arsalarının bir kısmına yapılan bu ev, bir ara TMSF'nin yeğen Demirel'in borçları dolayısıyla bir dönem haczetmeye kalktığı 31 numaralı bu evde Demirel, bir muhtıra ve bir darbe (ve sürgün) görmüş, başbakanlık dönemlerinde bırakmadığı evini 1993'te Cumhurbaşkanı seçilince güvenlik gerekçesiyle bırakmak zorunda kalmıştı. Bugün ev müze olarak kullanılıyor.

Bugünün siyasileri şehrin merkez mahallelerinde yaşamayı seçemedikleri için zamanımızda özdeşleştikleri mahalle veya sokaklar yok.

SOLFASOL'DE ŞEFFAFLIK

Solfasol yasal zorunluluklar sebebiyle bir ticari yapı kimliği altında çıkıyor olsa da bu kimliği onun kâr odaklı olması anlamına gelmiyor. Ana gelir kaynağı abonelerinin desteği olan Solfasol olarak 2011'de, 1 Mayıs alanında Ankaralılarla buluştuğumuz ilk günden bu yana elde ettiğimiz tüm geliri yine Solfasol için kullanacağımızı defalarca deklare ettik. Bir süredir de bunun gereklerinden birisi olan mali şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak üzere aylık gelir-gider tablosu yayımlamaya başladık.

Bu tabloyu ve mali şeffaflığımızı gelecek öneriler ve isteklere göre geliştirmek istiyoruz. Bu sebeple görüş ve önerilerinizi bilgi@gazetesolfasol.com adresine göndermenizi rica ediyoruz. Solfasol'un bu hamlesinin sivil oluşumlar ve basın-yayın kuruluşları için öncü olması umuduydu.

GELİR - GİDER TABLOSU

GENEL BİLGİLER (31.08.2020 itibariyle)

Toplam abone sayısı: 1.006
Toplam kurumsal abone sayısı: 15

DÖNEMSEL BİLGİLER (01.08.2020- 31.08.2020)

Abonelik yenileme sayısı: 14
Yeni abone sayısı: 7
Kurumsal abonelik yenileme sayısı: 0
Yeni kurumsal abone sayısı: 1

GELİRLER (01.08.2020 - 31.08.2020)

Yeni abone, abonelik yenileme ve patreon geliri: 3.596,39 TL

EED KATKISI (01.08.2020 - 31.08.2020)

Proje kapsamında hakediş: 34.040,00 TL

GELİRLER TOPLAMI: 37.636,39 TL

GİDERLER (01.08.2020 - 30.08.2020)

Matbaa Gideri: 9.735,00 TL
Postalama Gideri: 573,00 TL
Kira ve Ofis Giderleri: 3.160,00TL
İdari ve Editöryal Giderler: 19.984,11 TL
Resmi Giderler (vergi, stopaj, harç vb.): 1.400,00TL

GİDERLER TOPLAMI: 34.852,11 TL

BORÇLAR (31.08.2020 itibariyle)

Matbaaya Borç: 982,40 TL
Kişilere Borçlar: 52.833,53 TL
Diğer Borçlar (vergi, muhasebe, kırtasiye, kira..): 11.500,00 TL

BORÇLAR TOPLAMI: 65.315,93 TL

Ankara'da Farklı Bir Ses Bülent Özgen İle Türkâri Resim ve Türkâri Yaşam Üzerine Söyleşi

Necati Subaşı

“Türkâri”, bize yıllarca minyatür diye anlatılan ve bu isimle tanıtılan resim sanatının Bülent Özgen'e göre gerçek adı. Bülent Özgen “Türkâri” sanatçısı, hatta bu sanatla uğraşan yegâne kişi. Ankara doğumlu. Uzun süre başka işlerle iştigal ediyor, adeta resimle uzun bir hasret dönemi yaşıyor. İsveç'te Data Teknik Fakültesi'nde geçen yılları, İtalya'da lisan okumaya gidişi ve sonra Türkiye'ye dönerek serbest ticaretle uğraşması ve daha sonra özel bir firmada genel müdürlük yılları. Çocukluğunda resmin yasaklandığı zamanlar ve resimden uzak geçen yıllar. Ve sonra o hasret biter, vuslat olur.

Bülent Özgen

Hayatı kadar yaptığı işler de ilginç Bülent Özgen'in. Günün büyük bir bölümünü resim yaparak geçiriyor. Çalışma masasının başına geçtiğinde saatler resimle dolup taşıyor, gün ağarınca kadar. Ama resme başlamadan önce uzun bir hazırlık dönemi var. Okuduğu kitaplardan hafızasına yer eden ve aklının bir köşesinde gönlünün önceliğine göre sıralanan tarihi olaylar ve figürler daha sonra resme dökülüyor bir bir... Olaylar ve kahramanlar gerçek olsa da kendisinin deyimiyle “Gönül gözüne” göre sıralanıyor ve kurgulanıyor her şey. Zamanın sarkacında sonsuz döngüyle yinelenen, ebedi döngü ile şekillenen her bir vaka onun bakış halesinden geçip ulaşıyor bizlere.

Yaptığı resimleri ve Türkâri'yi konuşmak için evinin bahçesinden içeri girdiğimde, duvara sırtını dayamış asma ağacının gölgesinde kitabını okuyordu. Çayımızı yudumladık ve sohbetimize başladık.

N.S.: Ankara'da doğmuşsunuz. Gençliğiniz burada geçmiştir. Sonra başka şehirler başka ülkeler. Ve sonra tekrar Ankara'ya dönüş.

B.Ö.: Evet doğma büyüme Ankaralıyım. Şu anda Aydınlikevler'de oturuyorum kızım. Bu bölge

benim gençlik zamanlarımda (Altındağ gibi) gecekondü bölgesiydi. Altındağ'a göre durumu biraz daha iyi olanların yerleştiği bir bölgeydi. Biz Bahçelievler'de oturuyorduk. Ama en son gittiğimde Bahçelievler oldukça değişmişti. Tanıyamadım.

N.S.: Evet bahçesi gitti, sadece dönüşümlü evleri kaldı.

B.Ö.: Evlerden ziyade insanları çok değişmiş. Daha dikkat çekici olanı bu. Başka bir şey olmuşlar. Ankara da eski Ankara değil. Neyse efendim, ben Ankara'ya geldim, gelmeden bir resme başlamıştım. Adı “Hacı Bayram Veli Cumhuriyeti”. O dönemin Ankara'sı hakkında, ne Selçuklu ne de Osmanlı döneminde yapılmış resim değil, basit bir kroki bile yok. Yani yaklaşık bin senedir, o zaman dilimine ait hiçbir resim yok. Hacı Bayram Veli'nin yaşadığı dönem 1370-1400'ler, I.Murat ve Yıldırım Bayezid, sonra da Fetret Dönemi. 1402 Ankara Savaşı'nı yaşamış.

N.S.: 1352'de doğmuş 1430'da vefat etmiş, vefat ettiği yer Ulus.

B.Ö.: Evet doğru. Çok acayip bir adammış. Biz onu sadece bir din adamı olarak biliyoruz ama kendisi sadece din adamı değil, camilerde halka konuşmalar yapıyor. Sünni öğretinin bir tarzı bu. Moğollar ortalığı ele geçirdiği zaman ortada bir devlet yok, Osmanlı daha yok, Selçuklu zaten yok. Timur gelip Anadolu'yu tarumar ediyor. O perişanlık içerisinde yaklaşık 80 sene falan burada devlet yok. O zaman burada yani Ankara, Göynük, Beypazarı'nda bir devlet yok. Askere alma, vergi toplama değil, Hacı Bayram Veli elinde sandık halktan para toplarmış. O parayla etrafı idare edermiş, etrafı dediğim devleti idare edermiş. Bugünkü emekli sandığı, emniyet sandığı lafı oradan gelir. Hacı Bayram Veli elinde sandık, sokak sokak dolaşır para toplarmış. Kendisi burçak ekerek geçinirmiş.

N.S.: Bizim bugün çok sıkça kullandığımız Emekli Sandığı'nın hikâyesini de öğrenmiş olduk böylece...

B.Ö.: Evet. Ben o sandığı da çizdim resmimde. Sandık lafı oradan gelir. Sandığa para. Hacı Bayram Veli sandığı omuzunda taşımış. Sonra camiye koymuş sandığı. Şimdiki camii gibi değil,

o zamanlar daha derme çatma ahşap bir camii. Kendisinden önceki Ahi Evran'dan almış olduğu tarz ve şekille bir teşkilat kuruyor. Müthiş bir teşkilat kuruyor. Tabii devlet olmak için sikke basmak, kılıç kuşanmak gerekiyor, bunlar yok ama tek başına devlet olmuş adam. Çok ilginçtir, Yunanlı bir tarihçi vardı. İsmi Yerasimos. On, onbeş sene önce öldü. İstanbul doğumlu, oradan aklıma geldi. Yerasimos'tan alıntı yapan Fuat Bayramoğlu diyor ki, Bizans İmparatoru II. Manuel Palaiolopos, Yıldırım Bayezid'in müttefiki olarak İsfendiyoğulları üzerine savaşa gidiyorlar. Savaşa giden Osmanlı. Onların müttefiki kim? II. Manuel, yani Bizans, o zamanlar Bizans perişan vaziyette. Dönüşte Ankara'da birisinin evinde bir ay kaldığını ve evinde kaldığı adamın bilgeliğine hayran olduğunu belirtiyor. Ev sahibini, camii hocası anlamında değil, müderris olarak anıyor. İsmi söylemiyor ama o zamanlar Ankara'da bu kadar okumuş etmiş tahsil yapmış terbiyeli Hacı Bayram Veli var. Bir tek o var böyle olan biri. Büyük ihtimalle onun evinde kalmış. Yani Hristiyanlık dinini de çok iyi biliyor, kendi dinine de hâkim. Artı matematik, fizik konularına hâkim, bunların hocası, bu alanlarda dersler veriyormuş. II. Manuel, Ankaralı müderrisle yaptığı bu ilginç tartışmaları diyaloglar şeklinde yazmış ve kardeşi olan Mora despotu Theodor'a göndermiş.

N.S.: Zaten o dönemde hep öyleymiş. Din adamı, din bilgini hem dini konulara vakıfmış hem de astronomi, fizik, kimya da bilirmiş.

B.Ö.: Evet onlar işte Molla. Şimdiki anlamda Ordinaryüs. Şimdiki mollalarla hiç alakası yok.

N.S.: Hem kelime anlamı değişti hem de o kelimenin temsil ettiği şahısların özellikleri değişti. Nitelemeleri değişti.

B.Ö.: Aynen öyle. Hiç alakası yok geçmiştekiyle. Ali Kuşçu Horasan'dan kargaşadan kaçıp Osmanlıya geldiğinde, bugünkü Tophane'de oraya bir rasathane kuruyor, çok da iyi bir rasathane, orada çalışmalarına başlıyor, aynı zamanda Aya Sofya Müderrishanesi'nde ders veriyor. Aradan üç-beş sene geçiyor, bazıları gidip Padişaha “Bu adam burada gökyüzünü inceliyor ama meleklerin etek altını görmek için yapıyor” diyorlar. Orayı topa tutuyorlar biliyor musunuz, yakıp yıkıyorlar. Mantiğa bak yani.

N.S.: İlginç tabii bütün bunlar. Orda bir şark fesatlığı var, değil mi?

B.Ö.: E var tabii. Avrupa'da da var, daha beteri var. Toplumlarda var böyle şeyler.

N.S.: Dilan bahsetti sizin Türkâri ile uğraştığınızı, ben minyatür olarak biliyordum bunu tabii.

B.Ö.: Kimse bilmiyor, hocalar da bilmiyor ama var böyle bir şey. Türkâri diye bir şey. Minyatür daha önce kullanılan tarif edilen bir isim. Avrupalıların verdiği bir isim. Ne zaman? 1971-72'den sonra. Osmanlı minyatürü demeye başlıyorlar. Alman asıllı Amerikalı bir adam var; sanat tarihçisi W.Hausengen. '72 mi '62 mi şimdi hatırlayamadım, İstanbul'a geliyor Topkapı Sarayı'ni geziyor, Amerika'ya dönünce "Ottoman Miniature" isimli bir kitap çıkartıyor. Şimdi o güne kadar bizimkiler hep resim diyor. O dönem Filiz Çağman var; Güzel Sanatlar Akademisinde asistan. Apar topar 40 sayfalık bir kitap yazıyor. "Osmanlı Minyatürü" diye. İçinde ne resim var ne başka bir şey. O zamanın pahalı kitap baskısı olanlardan. Ben kitabın orijinalini gördüm. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde. 1970'ler. O zamana kadar Osmanlı minyatürü diye bir şey yok. Türk resmi var ama minyatür kelimesi yok. Bu adamın kitabı ile beraber biz de minyatür demeye başladık. Yahya Kemal 1958 yılında öldü, ölümünden bir iki yıl önce, Topkapı Sarayında Harem Dairesi ziyaretçiye açılıyor. Restore ediyorlar temizliyorlar, önce protokole dâhil zevat ziyaret ediyor Haremi, çıkışta Yahya Kemal'e soruyorlar. Hayat Mecmuası'nda yazar bu. "Nasıl beğendiniz mi içeriyi" diye soruyorlar gazeteciler. O da cevaben "Evet çok beğendim, bilhassa Türkâri süslemeleri çok beğendim" diyor. Böyle bir laf var. Ayrıca Ziya Gökalp de kullanır Türkâri'yi kitabında. Yani böyle bir kelime var.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden bir asistan kız aradı beni bu nedir diye, kendisine de söyledim, kaynakları gösterdim, buradan araştır diye. Akademisyen değilim detaylarını bilmiyorum. Ben ressamım, o kadar geçmişini bilmem. Bakmak lazım. Bu iki hususu aktardım kendisine. Bir de 10 yıl önce olsa gerek, internette Türkâri diye arattığımda İngilizce bir kitap çıktı karşıma, Hindistan'da Moğolların olduğu dönemdeki resimlerle ilgili. Kitabın içerisinde Türkâri lafı geçiyor; Türkâri demiş parantez açmış 'Tahmin ediyorum ki Türklerle ilgili bir resim tarzı' demiş.

N.S.: Bu resimleri yapmak baya zahmetli olsa gerek. Biraz araştırdım gelmeden önce. Günde 17 saat çalıştığınız oluyormuş.

B.Ö.: 17 değil 27 saat.

N.S.: Evet, pardon 27 saat.

B.Ö.: Hiç yerimden kalkmadan tuvalete giderken belki bir mola. "Fatih'in Fermanı" tablosunu yapıyordum, çok heyecanlıydım. Masamın yanında açık büfe oradan bir şeyler atıştırıyorum. Ama bitirdim resmi, müthiş bir dönemdi, müthiş bir resim oldu.

N.S.: Çocukluğunuzda evde resim yapmanız yasakmış. Bu kısmı anlamadım. Gerçek anlamda mı yasak idi?

Fatih'in Fermanı III

B.Ö.: Evet. Evet yasaktı. Üvey annem yasaklamıştı, yaptığım resimleri yırtıyordu. Babam İngiltere'de o zaman.

N.S.: Ben yasak kelimesini birbirinizden uzak kalmış olmanız olarak düşünmüştüm. İtalya'da lisan eğitimi, İsveç'te teknik okul, yıllarca resim dışı işlerle uğraşmışsınız, ta ki Marmaris'e gelip yerleştikten sonra resim yapmaya başlayabilmışsiniz.

B.Ö.: Evet doğru 8-9 yaşındasın, bir şey görüyorsun, resmini yapmak istiyorsun için gidiyor. Annen izin vermiyor. Üvey olduğunu da bilmiyorum. Babam bizi anneme bırakıp İngiltere'ye gitti. Yaptığım resimleri bulurdu. "Bu ne bu!" diye çıkıştı. "Ya yaptık işte bir şeyler" derdim. Birçok kuru boya resmim böyle yırtılmıştır. Öyleydi yani.

N.S.: Serbest ticaret var, bir yerlerde genel müdürlük yapmışsınız, Upsala'da geçen yıllar. İtalya'da gezme şansınız oldu mu?

B.Ö.: İtalya'da olmadı çok. Kaos içerisinde bir dönemdi. İtalya'nın faydası oldu bana. İtalyan Dışişleri Bakanlığı'nın sınavını kazanıp gitmiştim oraya. Bursumu geç aldım. Soğudum İtalyanca kursuna gitmekten. Zaten İtalyancam hiç de fena değildi. Sırt çantamı aldım, Cenova Körfezini dolaştım, Turkan bölgesine gittim, atalarımızın olduğu yer. "Turanyan" denir oralara. Otostopla dolaştım. Cenova körfezine dönüyorsun, bu bölge de eski Türk bölgesi. Etrüsklerin bölgesi. 12 Federasyondan kurulu bir bölge. Veii'e kadar sonra bataklık. Roma o zamanlarda Etrüsklerin ileri karakolu olarak konumlanmış. Oralari hep dolaştım, çok keyifliydi, tabii açlık içerisinde dolaşıyorsun.

N.S.: Peki Bülent abi, Türkâri'yi yaparken renk seçimini nasıl yapıyorsun. Tekniği var değil mi bütün bunların?

B.Ö.: Var herhalde vardır, bilmiyorum (gülüşmeler) Biz tahsilli değiliz. Ben yapıyorum işte.

Truva (henüz tamamlanmadı)

N.S.: Peki perspektif önemli mi?

B.Ö.: Yani göz perspektifi önemli değil; gönül gözünün gördüğü önemli burada. Gözün gördüğüne çok aldırış etmiyorlar. Kalbinin algıladığını önemsiyorlar. Mesela bir dağ var uzakta, orda küçük olur ama dağın arkasında sevgilin varsa o sevgilin dağ kadar büyük olur. Niye, çünkü kalp öyle görür. Değil mi? Göz en aciz organdır görmek için, sen kalple algıların her şeyi. Sanat da duygunun ifadesidir ya zaten. Matematik, fizik, kimya bunlar anlatmaz. Falanca yeri sel bastı, 632 kişi öldü. E, anlatıyor mu bu oradaki acıyı?

N.S.: Yok. Sadece rakamlar.

B.Ö.: Orda kim öldü, orda küçük bir çocuk vardı, işte annesi yeni doğurmuştu, ikisi babalığın evine giderken yolda sele kapılıp öldüler. Bunu matematikle anlatabilir misin? Bunu şiirle, müzikle, resimle anlatabilirsin. Çok mu konuşuyorum ya?

N.S.: Yok yok. Arada bir, araya girip merakımı gidermek istiyorum. Sorularımı sormak istiyorum. İyi gidiyoruz ama. Peki ne tür boyalar kullanıyorsunuz yağlı boya mı?

B.Ö.: Yok akrilik boya. Ufak tefek kimyasallar var, boyanın çabuk kuruması geç kuruması vesaire onlar için. E bir de tual var. Akrilik diyoruz ama yanımda iki asistan çalıştı. İki kızcağzı. Üniversiteden, güzel sanatlardan resim bölümünü bitirmişler. Ama akrilik boya kullanmayı bilmiyorlardı.

N.S.: Bu da iyiymiş. Röportajlarınızda yaptığınız sanatın devamını getirecek kimseler olmadığından yakınmışsınız. Öğrenci yok.

B.Ö.: Evet maalesef yok. Çok kişi geldi ama olmadı. Erkeklerden imkân yok çıkmaz. Kızlar daha iyi. Erkekler çok çalışmaya gelemiyor. Sabır ister bu iş. Günde beş saat çalıştı mı bitiyorlar. Beş saatte ben resme ısınıyorum ya. Kızlardan

çıkıyor ama onlar da evleniyor, hamile kalıyor, sanattan uzaklaşmak zorunda kalıyorlar. Benim İstanbul'da bir asistanım vardı, evlenip çocuk yapınca uzaklaşmak zorunda kaldı.

N.S.: Sizden başka bu işi yapan var mı?

B.Ö.: Yok kimse yok.

N.S.: Türkiye'de mi?

B.Ö.: Evet. Dünya'da da yok.

N.S.: Resimlerinize baktığımızda her resmin içerisinde farklı hikayeler var. Hikâye kitabını açıp okuyormuşuz gibi. Kronolojik bir sıralama var mı?

B.Ö.: Yok, çok mühim değil o. Kalp bu, bazen onu hatırlar bazen şunu hatırlamaz.

N.S.: Hatta bazen yakın dönemde olanı önceleyip daha önce olanı sona atabilir. Mekanik ilerlemiyor.

B.Ö.: Aynen öyle. Acayip bir tarz değil mi...

N.S.: Farklı hikayeler var sanki bir kolaj gibi. Türkârî'de aslında bu var, iç içe geçmiş hikâyeler. Fakat sabırla yapılmış emekle yapılmış işler. Kolaj sanki can sıkıntısı ile yapılmış işler gibi geliyor bize.

B.Ö.: Çok doğru tarif ettiniz. Benim bir şey söylememe gerek yok.

N.S.: Üniversite yıllarında kütüphaneye gittiğimde, rezerv bölümünde Pieter Bruegel'in resimlerine bakardım. Çok severdim onun resimlerini. 'Karnaval ve Perhiz Arasındaki Savaş' adlı resmindeki tezatlıklar, o ince detaylar, zıtlıkların yan yanılığı, iç içeliği. Sizin yapıtlarınızla o resimler arasında çok benzerlikler buldum.

B.Ö.: Çok iyi bilirim. O da zamanı bizim kullandığımız gibi kullanır. Yani zaman atlaması oluyor olaylar içerisinde. Betlehem'de Nüfus Sayımı resminde, resmin tam ortasında eşek üzerinde Meryem ana var. Meryem ana da hamile, Roma'dan kaçmış. Hamile olduğunu anlamasınlar, bunun kocası kim demesinler diye. Betlehem'e girişinin resmidir. Nüfus sayımına ilişkindir ama aslında nüfus artacak, yani İsa doğacak aslında. Enteresan bir adamdır Bruegel.

N.S.: Karnaval ve Perhiz'de sol tarafta şişman besili insanlar, sağ tarafta ise zayıf fakir insanlar ve yanlarında olan kilise vardır. Bir tür cennet cehennem. Şeytanla mücadele. İlahi Komedy gibi. İyiliklerin ve kötülüklerin bölgesi. Sizin resimlerde kronolojik sıra olmaması başka bir boyut katıyor, biz modernlerin pek alışık olmadığı bir boyut.

B.Ö.: Aslında genlerimizin çok alışkan olduğu ama maalesef şimdi pek alışılmayan bir şey. Tabii bunda batılılaşmanın payı da var. Şimdi birbirimize uzak yaşıyoruz. Batı doğrudan bir şey yapmadı pek ama içimizdeki batılılar. Batılı kültür. Batılılaşmak isteyenler, Tanzimatçılar, modernlik hesabına batının kavramlarını aldı, yaşam tarzını aldık. Türkârî düşünmüyoruz yani, nerdeyse kalmadı bu. İşte bizim gibiler çıkıp kurcalıyor bunları.

N.S.: Peki, hiç serginiz oldu mu?

B.Ö.: Burada hiç olmadı. İki defa sergi oldu ama Tiflis ve Cezayir'de. Amerika'da bir kız resimlerimi görmüş. İsmi Sema Balaban. "Cezayir'de sergi olacak bu konuyla ilgili, sizin resimleri de sergilemek istiyoruz" dedi. Ben de sergiyle uğraşamam Cezayir mezayir. "Gelemem" dedim. "Biz alalım resimleri güveniyorsanız, emanet eder misiniz?" dedi. Çok şahane bir kızdı. "Olur tabii" dedim. New York'tan kız uçağa bindi geldi, verdim resimleri. Cezayir'de sergi böyle oldu. Korona için aramıştım en son New-York'ta sağlık ve selametteymiş.

N.S.: Enteresan olmuş. Türkiye'de yaptığınız bu çalışmaların hala sergilenmemiş olması da bir kayıp. Peki resim yaparken konuları nasıl seçiyorsunuz?

B.Ö.: Kitap okurken konular karşıma çıkıyor aslında. Bir kitap okuyorsun kardeşim, kitabı okurken resim zihnimde otomatik olarak belirmeye başlıyor. Kitap bitince, zihinde resim de bitmiş oluyor. Sonraki iş ameli, iş yani zihinde, hazır duranı tuvale aktarma işi. Kitap okurken aslında kafamda bitiyor resim. Türkâri resminin esprisi o'dur. Konu olmadan ve o konu seni tahrik etmeden hiçbir şey yapamazsın. Yani vazoda çiçek var, çiçek yapayım, yok öyle numara.

N.S.: Yaptığınız resimlere bakınca, aslında seni resim yapmaya davet eden konulara bakınca, bir felsefesi var, anlatmak istediği bir derdi var. Politik tarafı da var. Türk Siyasi Tarihi irdeleniyor. Batılı düşünme sevdası demişsiniz bir yerde, bana bu, Araba Sevdası'nı çağırıştırıyor. Recaizade'nin. Araba Sevdası'ndaki seveda, bizim batılı düşünme sevdamızla aynıdır. Montedir. Görgüsüzdür de biraz. Bilmiyorum çok mu ileri gittim.

B.Ö.: Yok. Çok iyi tarif ettin. Benim anlatamadığım kadar güzel. Nerelerde görüyoruz Türkâri yaşam tarzını söyleyeyim. Yörüklerde. Gittiniz mi hiç o taraflara biliyorum?

N.S.: Evet, Torosları iyi bilirim. Bizim oralarda Yörük çoktur.

B.Ö.: Aşık olursun adamlara. Bak şimdi ne oldu, 4-5 sene önceydi, Burdur'a gittik. "Hadi yaylaya gidelim" dediler. Rakıları aldık. Ben prostat kanseriyim tabii içemiyorum. Neyse kıramadık. Su kenarına oturduk. Biz burada rakı içiyoruz, karşıda da bir aile var. Genççe bir kadın. Yaşlı bir teyze ve bir de otuz beşlerinde bir adam. Biz de biraz ileride su başında rakı içiyoruz. Şimdi benim aldığım terbiye buna müsaade etmiyor. Rahatsız oldum. Biraz sonra baktım adam elinde iki testiyle geliyor, içimden dedim, eyvah şimdi bize ne söylese haklı kardeşim dedim. Adam yanı başımızda suyu doldurdu, giderken bize dönüp, "Bir şeye ihtiyacınız var mı arkadaşlar!" dedi. Yerimden fırladım gidip adama sarıldım. Tabii sarılmadım ama içim öyle istedi, kalkıp adamın yanına gidip sarılmak istedim. Yanaklarından öptüm. Yapmadım ama içimden gelen buydu. "Yoğurt falan ister misiniz" dedi. Şimdi ki tarza bak, adamın tarzına bak. Bizim aklımızda pislik. Adamın aklında kötü bir şey yok. Burası hepimizin, adamlar da gelmişler içiyorlar, diyor. İşte Türkâri yaşam böyle bir şeydir.

N.S.: Alev Alatlardan bir kitabında Afazi'den bahseder. Düşünememekten. Akıl tutulması gibidir. Türklerin kendi kültürüne yabancı olması, düşünmeyi unutmasıdır bu. Batıya bu denli öykünmek insanın kendini unutmasına sebep oluyor. Yani aynaya baktığında kendini göremiyorsun aslında. Başka bir şey görüyorsun, o gördüğünü de kendin sanıyorsun. Öyle de devam ediyorsun.

B.Ö.: Evet, sadece içinde, derinlerde bir yerde bir şeyler olduğunu bir tür seziniyorsun. Solfasol gazetesinde bir yazar çok güzel bir şey yazmıştı. "Biz kaybettiklerimizi hep ışığın altında aradık" diyor. Çok müthiş bir laf bu. Biz de dertlerimizi ışıklı yerlerde arıyoruz. Hâlbuki içe dönmek kendine dönmek gerek. Burada da böyle bir şeyi anlatır esasen.

"Hocalar da bilmiyor ama var Türkâri diye birşey. Minyatür daha önce kullanılan tarif edilen bir isim. Avrupalıların verdiği bir isim... 1971-72'den sonra Osmanlı minyatürü demeye başlıyorlar."

N.S.: Sizin resimler bana Binbir Gece Masalları'nı hatırlatıyor. Büyük bir bilgi birikiminin öykülenerek anlatılması gibi geliyor bana.

B.Ö.: Binbir gece masallarında ciddi bir diyalektik vardır.

N.S.: A'mâk-ı Hayâl'de Filibeli Ahmet Hilmi'nin hikâyesi anlatılır. Resimde böyle bir yolculuk var. Jön-Türk taraftarlığı nedeniyle önce Mısır'a sonra 1901'de Libya'ya sürgün giden Filibeli Ahmet Hilmi, 1908'de Meşrutiyetin ilanı ile Türkiye'ye geri döner ve yaşadığı baş döndürücü serüvenle yüzleşerek kendi iç aleminde müthiş bir yolculuğa çıkar.

B.Ö.: En sonunda tımarhaneye düşer, eşeği maviye boyar. Gerçi sonra durulur. İlginç bir hikâyedir.

N.S.:"Taksim'de Bir Balon" isimli resminiz var. Onun da hikâyesi ilginç. Sultan Reşat döneminde Taksim'de hem tayyare hem de balon uçurulur. Burada anlatılmak istenen "Biz de batılılar kadar güçlüyüz"dür. Halka moral verilmeye çalışılır.

B.Ö.: Aynen dediğiniz gibi. Bu balon uçurma işi ittihatçıların bir girişimidir. Aslında bir çağdaşlaşamama gösterisidir bu. Çöküş başladıktan sonra kurtarmaya imkân yok koca devleti. Ondan önceki yenilgilerde "tabak yağması" diye bir usul vardır. Sefer kötü geçerse İstanbul ahalişi çağrılır sarayın önünde ziyafet verilir, yemekten sonra tabakların eve götürülmesine müsaade edilir. Bir tür sus payıdır bu.

N.S.: Cezayirli (Gazi) Hasan Paşa bu resimlerin içerisinde en çok ilgimi çeken oldu. Öyküsü açısından ilginç bir şahsiyet.

B.Ö.: Amerika'da olsa adam hakkında yüzlerce film çekilirdi. Denizin ortasında tek başına koca Venedik gemisini ele geçiriyor ve mürettebatı ile birlikte gemiyi Cezayir'e götürüyor. Amerikan Donanması ile mücadele ediyor. Sonunda Amerikalıları vergiye bağlıyor. Amerikalılarla bir anlaşma yapıyor. Anlaşmanın dili Türkçe. Bu ABD'nin yaptığı ilk ve tek İngilizce olmayan anlaşmasıdır. Amerikalılar baş edemiyor bunla. Öyle İstanbul'da saraylarda falan da yaşamıyor, Hasan paşa evinin bahçesinde oturmuş, herkesin gözünün önünde yaşayan biri.

N.S.: Bir ara İstanbul'a geliyor, burada işsiz güçsüzleri alıyor, yaklaşık üç bin kişi topluyor. Berduşları topluyor. Ve bunları alarak sefere gidiyor.

B.Ö.: Evet evet oldukça ilginç bir şahsiyet. İstanbul'da bekâr mahalleleri var. Topkapı civarında ailelerin oturmadığı semtler. Burada bekârlar kalıyor. Arap kökenli Beyrut Valisinin İngiliz itelemeleriyle isyan ettiği zaman, padişah emri ile deniz seferine çıkmaya hazırlanırken aynı anda Limni adasının Ruslar tarafından kuşatıldığı haberi geliyor. Bahriye Leventi'ni muhtemel İngiliz savaşı için ayırarak bekârhane ve batakhanelerden ipsiz sapsiz kabadayıları külhanbeyleri topluyor, üç bin kişiyi. Bunlara sefere çıkmadan önce gemide müthiş bir konuşma yapıyor. Bu hitaptan sonra o serseriler oluyor birer aslan parçası. Gidip Limni'de karaya çıkıp Rusları geldikleri yere geri gönderiyorlar. Sonra ayağının tozuyla Lübnan'a gidip Valinin icabına bakıyor. Aslan besleyen bir adam. Aslanı alıp eğitiyor, evcil hayvan gibi yanında dolaştırıyor. Çok büyük bir ihtimalle Kafkas kökenli, büyük bir ihtimalle de Çeçendir kendisi.

N.S.: "Sultanın Rüyası" resminde ise Sultan Reşat İngilizlere sipariş veriyor iki gemi yapmaları için. Ama İngilizler parasını alıp gemileri vermiyorlar.

B.Ö.: Resmen gasp ediyorlar. Sultan Reşat'ın bu olaya çok üzüldüğünü ve bu yüzden hastalandığı söyleniyor. Bunu söyleyen bir kişi var, bir tarihçi var. Halktan para toplanıyor falan ama İngilizler vermiyor. Hikâye böyle. Tarihimizde bunlar var, çocuklarımızın bilmelerinde fayda var. Napolyon Bonapart deyince ilkokul çocuğu biliyor. Hasan Paşa deyince kim diyor Hasan Paşa? İstanbul'da semt. Yani burada bir haksızlık yok mu?

Daha bunun gibi bir sürü acayip adam var. Şimdi bak bunu (İsmail Tokalak'ın kitabını gösteriyor) okuyorum, kafayı buna taktım. Truva'yı yapıyorum şimdi. Bitmek üzere, bitsin, onu yapacağım. (Ahi Evran'ı kastediyor)

N.S.: Truva'nın içinde de farklı hikayeler var mı?

B.Ö.: Çok önemli bir hikâye var, onu vurgulamak için çok fazla bir şey yapmadım. Orada İskit/Saka Kapısı'ndaki tahtadan oyulmuş at kafası var kapının üstünde, bütün hikâye o. Tahtadan at yaptılar da Yunanlılar içeri girdi, katliam yaptı falan falan palavra. Çok büyük bir palavra hem de.

(Hep beraber resme bakıyoruz)

O İskit kapısı üzerindeki ağaçtan oyma at kafası ikonu. Bütün mesele o at kafasını vurgulamak.

N.S.: Fotoğrafını çekebilir miyim?

B.Ö.: Tabii, ilk defa çekiliyor bunun fotoğrafı, sana nasip olsun. Ama bitmiş hali değil bu.

N.S.: Orada elinde meşale tutan bir adam var kapının içinde, hemen soldaki.

B.Ö.: İsmi Enay. Kardeşim, Avrupa bu Enay denen adamı göklere çıkartıyor. Her yerde, kiliselerde bile resmi var bu adamın; Enay'ın. Nasıl yapmışlar? Devamlı bir yerlerde görürsün İtalya'da Fransa'da, Rusya'da bile var: Yaşlı bir adamı (babasını) sırtında taşıyan, bir de elinden tuttuğu 8-10 yaşlarında bir çocuk olan adam resmi. Heykelleri var her yerde. O kadar çok heykeli var ki bunun. Kimdir bu? Truva savaşında, Enay efendi savaştan kaçmış, o hercümerç içerisinde Yunanistan üzerinden İtalya'ya gidip yerleşmiş birisi. Bir kahraman olarak anıyorlar.

Ben en son Ayhan Sicimoğlu'nun bir programında tesadüfen son birkaç dakikasını gördüm. Orda anlatıyor, bizde televizyonun sesi hep kapalıdır. Kuzeyde İtalya'da bir yerde, kilisede müthiş büyük bir yağlı boya tablo, bu Enay efendi yaşlı sakallı babasını sırtına almış gidiyor, elinde çocuk, ulan kiliseye de mi koydunuz dedim. Fırladım yerimden, yetişmeye çalıştım televizyonun sesini açmak için, açtım ama geç kaldım. "Ne alakası var Truva'yla bu Enay denen adamın, anlamadım" diyordu, seyirciye dönüp Sicimoğlu.

Asıl olay; bu Enay hain. İyonyalılara içerilere girmeleri için gece meşale ile işaret veriyor.

"Şimdi biz Homeros'un Truva Savaşından 500 sene sonra söylencelere dayanarak yazdığına inanıyoruz, halkın arasında gelişmiş efsaneye dönüşmüş, tahtadan bir at vardı, içinden insanlar çıktı da şöyle oldu böyle oldu. ... Tahta At kafalı kapı var. Sacae Kapısı diye İlyada'da geçer."

N.S.: Kapıyı açan da o.

B.Ö.: Evet, kapıyı açan da o. Savaş uzamış, yenileceğiz deyip duruyor, halbuki yenildikleri falan yok, kendi korkaklığı. Dardan Beyi'nin oğlu bu. O zaman 12 üyeli bir konfederasyon Truva. Bir tanesi de Dardan beyliği, onun Kralının oğlu. Kendi paçayı kurtarmak için, Elçi Antenor ile beraber gidip kapıyı açıyorlar, İyonyalıyı içeri alıp orada katliama sebep oluyorlar. Ve kendisi de o hercümerç içerisinde kaçıp gemiye binen bir adam. Şimdi bunu söyleyen, savaşı bizzat yaşamış bir adam var; Frigyalı Dâres. Dâres daha sonra gidip İtalya'daki Türk bölgesine; Turkana'ya yerleşiyor. Orada barınamayıp Venedik'e gidiyor. Orada bunun kitabını yazıyor. İnsanları göz rengine kadar anlatmış, Hektor'un gözü şöyleydi, boyu böyleydi, Priamos dedikleri Kral Prim nasıl bir adamdı, çevik mi, korkak mı, önce bunları tarif etmiş, sonra gelen İyonyalıların hangi devletlerden oluştuğunu; orda 40-50 tane devletçik var, şimdi hepsine Yunanlı deyip çıkıyoruz, Araplar Yunanlı dediği için. İyonyalı bunlar. Hepsini anlatmış, kaç tane devletten kaç gemi gelmiş, tane tane yazmış o zaman. M.Ö.1250'de yazıyor. Bu yazıtı birisi eski Yunanca'dan Latince'ye 12-13. YY'da çevirmiş, altına da "Dâres'in el yazması kitaplarından hiçbir cümlesini değiştirmeden tercüme ettim" diye not düşmüş. Bu yazıt şimdi Vatikan'da var. Şimdi biz Homeros'un Truva Savaşından 500 sene sonra söylencelere dayanarak yazdığına inanıyoruz, halkın arasında gelişmiş efsaneye dönüşmüş, tahtadan bir at vardı, içinden insanlar çıktı da şöyle oldu böyle oldu.

N.S.: Aslında yok mu öyle bir tahta at?

B.Ö.: Yok. Tahta At kafalı kapı var. Sacae Kapısı diye İlyada'da geçer. Yani İskit Kapısı, Latincesiyle Saka Kapısı. Kapının üzerinde tahtadan oyma bir at kafası var çünkü Truvalılar her yıl bu kapı önünde kutsal kurban günü nedeniyle at kurban ediyorlar. Surların üzerindeki her kapıda ayrı bir hayvan olduğunu tahmin ediyorum. Başka birinde de Kurt kafası olabilir. Aslında onu da yapmıştım, konuyu dağıtmamak için sildim.

N.S.: Bir tür totem onlar için.

B.Ö.: Bir anlamda totem.

N.S.: Çok güzel bir resim. Bitmedi ama değil mi?

B.Ö.: 10-15 günü daha var.

Adamlar hırsız, Truva'daki zenginliğe göz koymuşlar. Asıl hikâye o. Bak o sol tarafta baltayla adamı kovalıyor ya, içeride Jüpiter anıtı var, orası tapınak. Surun dışında da kapısı var, surun dışından gelip geçenler de gelip ibadet etsin diye, harabelerin bugünkü havadan çekilmiş fotoğraflarında da halâ görünür. Surlar geliyor, tam o ibadethanenin önüne kadar, kapısı dışarıya da bakıyor. Ve Yunanlılar geliyor, diyor ki kitapta: "Ajax, Frigyalıların tanrısına dua etti." Frigyalıların inandığı şekilde dua etti ama dönüşte çok da ganimet getirdiler diyor. Yani girip orda dua edip ondan sonra halıyı kilimi çalıp gidiyorlarmış. Yukarıdaki de, olayın hikâyesini yazan Frigyalı Dâres.

N.S.: Bulutların üstündeki mi?

B.Ö.: Evet. Savaşı bire bir yaşamış olan ve daha sonra İtalya'ya göç ederek burada Truva savaşını yazan Dâres. En sağda da Amazon kraliçesi. Atın üzerindeki. Şapkası İskit şapkası. Veya Saka, aynı şey. Kırmızı uzun bir külahları var. Üstünde kartal gagası gibi bir şey olması lazım. Belki de yapmayacağım çünkü karışık bir yere geldi.

N.S.: Şurada bir de insan başlı bir at var.

B.Ö.: Evet. Bizim mitolojimizdeki yarı insan yarı at; Kentaur.

N.S.: Pegasus değil mi?

B.Ö.: Pegasus Kanatlı. İyonyalılarda at kültürü yok o zaman. M.Ö. 1250'de, Avrupa ve İyonya ve oradaki diğer devletler atın ehlileştirilmesini bilmiyor. Sadece anlatıyorlar "Yukarıda bir kavim var, sanki kanatlanmış at gibi gidiyor" diye Homeros da söylüyor. Kanatlı atı da buradan kendilerine alıyorlar. Halbuki bizdeki olay budur. Atla iç içeler. Atı da bir şahsiyet, bir kişilik olarak kabul ediyorlar. Bir hayvan değil, kendisine hizmet eden, her işini gören bir varlık, bir yoldaş olarak görüyorlar ve böyle bir mitolojik varlık olarak ortaya çıkıyor.

Ahal Teke; Meşhur eski Türk kısa boylu küçük atıdır. Orta Asya'da gümüş ile altın arası renkli çok müthiş bir attır. Moğolları ilk yenen adam Baybars olayı biliyor, kendisi de Türk olduğu için, Ahal Tekeleri var altında, Moğol ordusunu Torosların orada karşılıyor, sonra meşhur Türk taktiği; savaşıyormuş gibi yapıp geri çekiliyor. Moğollar civardan Anadolu'dan topladıkları büyük atlarla saldırıyorlar onun peşinden, Baybars doğru çöle. Çölde bütün Moğol atları kuma gömülüyor, şişiyor. Baybars ilk defa Moğol ordusunu duman eden kişi oluyor. İlk yenilgisidir Cengiz Han'ın. Atlarla yeniyor. At çok koşuyor, sırtı yara olmasın diye atın sırtıyla semer arasına et koyarlarmış, gittikçe eziliyor, gidene kadar bastırma oluyor; yani pastırma. Yemek aramıyor. Derinin içine süt koyuyor, gidene kadar o da yoğurt oluyor, başka bir şeye ihtiyacı yok.

N.S.: Bir de resimlerinizden "Naum Tiyatrosu" var. İstanbul'da şimdiki Çiçek Pasajı'nın eski binası. Yanıyor önce.

B.Ö.: Evet, iki defa yandı.

N.S.: Abdülmecid zamanında yapılıyor galiba ve Abdülmecid çok severmiş tiyatroyu. Sık sık gidermiş.

B.Ö.: Evet, özel locası var.

N.S.: II. Mahmut zamanında da tiyatroya ilgi var, hatta kadınlar orkestrası varmış. Çok ilginç. Şimdi yok. Osmanlı bizden daha mı ileride?

B.Ö.: Şimdikinden birçok bakımdan ileri.

N.S.: Belki de yanlış öğrendiğimiz konulardan biri. Tarih hep ileriye doğru gitmiyor. Biz her şeyin en iyisinin şimdi olduğunu düşünüyoruz.

B.Ö.: Aynen öyle.

N.S.: İlginç bir tiyatroymuş. Mihail Naum diye bir adam kurmuş sanırım.

"Yani göz perspektifi önemli değil; gönül gözünün gördüğü önemli burada. Gözün gördüğüne çok aldırış etmiyorlar. Kalbinin algıladığını önemsiyorlar."

B.Ö.: Onun arazisiymiş. Ama önce dandikmiş. Resim geliyor ona bakıyorlar: Salonun girişinde sadece orkestra var. Orkestrada da batılı enstrümanlar. Orası Mahmut zamanında iki defa yanyor. Sonunda adam mermerden falan müthiş bir şey yapıyor. Abdülmecit şahsi servetinden ciddi yardımda bulunmuş binanın yapılmasına ve özel koridoru, kapısı var, öyle girip çıkarmış.

N.S.: Bir Türkâri sergisine gittiğimi düşünüyorum, renkler çok güzel, birçok şey var, ama bütün yaptığınız işlerde hikâyeleri de bilmek dolayısıyla iyi bir tarih okuması da yapmak gerekiyor.

B.Ö.: Evet. Tiflis'te koydular yanına plaka ile birkaç dilde. Öyküleri anlatan plakalar. Cezayir'i hatırlamıyorum.

N.S.: Sizin web sitesinde de var detaylı bir şekilde. Güzel anlatılmış.

Biraz da güncel konulardan konuşalım mı Bülent Abi? Türkiye'yi takip ediyor musunuz?

B.Ö.: Pandemiye baktım biraz o kadar. Onun dışında hiç bakmıyorum. (Gülüşmeler)

N.S.: Tarihin tozlu raflarında kalmış tarihi figürlerimiz ve mevzularımız var. Cezayirli (Gazi) Hasan Paşa gibi ya da Naum Tiyatrosu mesela. İstanbulla ilgili birçok tarihçi yazmıştır ama Naum Tiyatrosu ile ilgili ben denk gelmedim. Oralardan bugünlere gelelim istedim.

B.Ö.: Çiçek pasajı işte, Cité de Péra. Bizimkiler söyleyemediği için Çiçek Pasajı diyor. Üzerinde yazıyor.

N.S.: Kulaktan kulağa söylenece şekilde olmuş sanırım.

Şimdi Bülent abi, Türk kültürünün batılılaşma sevdası yüzünden birçok şey üretmemesini konuşmuştuk. Ama bir yandan da aslında batı standartlarında güzel ürünler veren sanatçılarımız da var. Mesela Fazıl Say, Aziz Sancar var. Aklıma Orhan Pamuk geliyor.

B.Ö.: Orhan Pamuk biraz güdümlü. Yani, Aytunç Altındal Nobel'den bir sene önce TV'de söyledi. Yahudilerin çalışma tarzını anlatırken "Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de hikâye, roman, sinema gibi olayların hepsi bu grubun elindedir. Bir örnek vereceğim: sizde bir romancı var, diyelim ki adı Orhan Yamuk. Yok ya böyle bir

adam, misal olsun diye söylüyorum" dedi. "Bu adama önce kendi politikaları icabı bir şeyler söyletirler, sonra bir iki kitabını ödül verip göklere çıkartırlar, ondan sonra Nobel ödülü verirler" dedi. Bir sene sonra adama Nobel'i verdiler, bir sene sonra da Aytunç Altındal'ı öldürdüler.

N.S.: Söylediğiniz her şey ayrı bir inceleme konusu.

B.Ö.: Bugün her konunun ve şeyin cılkı çıktı. Her şeyin paraya çevrilebilir olduğu bir sistem var.

N.S.: İsmail Cem'in Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi kitabını okumuştum. Bu topraklarda olup tarihini bilmek adına benim için bir kırılma noktasıdır.

B.Ö.: Ben de okumuştum. Maalesef değerlerimiz de markalaştı artık.

N.S.: Otantikliğini yitiriyor her şey. Çoğu şey paralize olmuş durumda. Nereye evrildiğini de bilmiyoruz.

Toparlayayım ben. Belli bir sabır, emek, birikim gerekiyor bu resimleri yapmak için. Bunlar olmadan yapmak kolay değil. Türkâri bir nostalji değil ama genel olarak geçmişten ziyade hakikatin tezahürü gibi geliyor bana. Göremediğimiz, bazen bilerek bazen de cahilliğimizden dolayı unuttuğumuz şeylerin yeniden tezahürü.

B.Ö.: Evet aynen öyle. Kut'ül Amar savaşı Cumhuriyet'in ilk dönemlerine kadar Kut Savaşı Bayramı olarak kutlanıyordu. İngilizlerin "En utanç verici mağlubiyetimiz" dedikleri savaş. 13 general teslim alıyor bizimkiler. Bu bayram olarak kutlanan Türkiye'nin en zor şartlarında alınmış bir zafer. Dosdoğru yemek yok, su kıt, cephane sınırlı. İngiliz ordusunun şu ankinden daha güçlü olduğu bir zaman. Müthiş bir zafer. Bahsedene yok. Olacak şey mi? Bir haksızlık var ortada. Otursam şu anda resmini yaparım.

Şimdi Ahî Evran Hazretlerinin resmini yapacağım. Hacı Bektaş-ı Veli ile çağdaş. Görüşüyorlar zaten. Asıl ismi Nasiru'd-din Mahmud el-Hoyi. Biz onu Nasreddin Hoca diye biliyoruz. Alay ediyorlar onunla. Ahilik teşkilatını bizzat kurmuş. Halkını örgütlemiş, dava ve aksiyon adamı. Debbah. Halkın adamı, bu günkü ilerici demokratlar gibi. Mevlana'nın Fihi Mafih'te yazdığı bir laf çarpma yüzünden eşek muamelesi yapılması haksızlık değil mi?

Bunun gibi onlarca adam var. Yörük Ali Efe var, Behiç Bey var, Kara Fatma var, Satı Kadın var, Yarbay Çomura, Topal Osman var, İpsiz Recep var. Hiçbirini anmıyoruz. Ortada büyük bir haksızlık var. Şahsen kendimi Truva savaşında katledilenler de dâhil, bu adamlara karşı borçlu hissediyorum.

N.S.: Çok teşekkürler Bülent abi, sohbet ve çay güzeldi.

B.Ö.: Ben teşekkür ederim.

Detaylı bilgi ve resimleri görmek için www.bulentozgen.com sitesini ziyaret edebilirsiniz.

Çürüyerek Devrilen Kavakların Yazarı Sevgi Soysal ve Ankara

Sencer Başat

İstanbul Üniversitesi'nde Türkiye'nin ilk Kadın Araştırmaları/Çalışmaları Yüksek Lisans Programı'ndaki ilk erkek öğrenciydim. Program sürecinde hazırladığım ilk proje Yürümek romanıyla ilgili bir incelemeydi. O zaman öğrenmişim genç yaşında öldüğünü Sevgi Soysal'ın. Hikâye, roman ve oyun yazarlığının yanı sıra siyasi kimliğinin de ayrıntılarına ulaştığımda, bir yaşama nice 43 yıllar sığdırdığını anlamıştım usta kalemin.

Solfasol 2011 yılının Kasım ayında Sevgi Soysal'ı, bir denemeye anmış ölüm yıldönümünde. Unutturmamak adına, 30 Eylül'deki doğum gününü ve Kasım'daki ölüm yıldönümünü hatırlatmak için güçlü, kararlı ve dirençli bir kadın hakları savunucusu Ankaralı kadın yazardan aklımda kalanları paylaşmak istedim.

Sevgi Soysal

Kısa Yaşamında Kesitler

Ankara Kız Lisesi'ni bitirmiş ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü'nde bir süre okumuş. Almanya'da Göttingen Üniversitesinde arkeoloji ve tiyatro öğrenimi görerek eğitime devam etmiş. Dönüşte Alman Kültür Merkezi ve Ankara Radyosunda çalışmış ve kısa bir süre Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümüne devam etmiş.

12 Mart 1971 askeri darbesinde TRT'de program uzmanıymış. İlk romanı Yürümek, "müstehcenlik" suçlamasıyla yargılandığı için TRT'den ayrılmış ve sonrasında tutuklanmış. Ankara'da Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'ndaki sekiz aylık hapisliği, üretkenliğini daha da artırmış. Bir kitabından dolayı bir yıl hüküm giyerek Adana'da dört ay sürgünde kalmış.

Kendine güvenen, cesur ve dirençli bir kadınıymış. Henüz 25'indeyken Haldun Dormen'in yönettiği Zafer Madalyası adlı oyunda tek kadın rolünü oynamış. Gençliğinde ulaştığı bilincin sonuçlarını sürekli kalemine aktarmış.

Kadının cinsel tabularını yıkmasına yardımcı olan ve erkeğe hayır derken gülümseyebilen bir öncü

kadın edebiyatçıymış Sevgi Soysal. Toplumsal sorunlar ile bireyin yaşamındaki sorunları karşı karşıya getirirken, okuyanı sarsan ve silkeleyen bir siyasi bakış açısına sahipmiş. Dayatılanı reddeden, kadına bakış açısında nesnelliğe yaslanan ve hapishanedeyken evlenebilme kararlılığı gösteren bir kadınıymış...

Üç hikâye kitabı, biri yarım kalan dört romanı, birer anı ve fıkra kitabıyla birlikte üç çeviri eserde emeğini sergiler. Eserlerinde Ankara; insanıyla, doğasıyla, mekânıyla, havasıyla ve ruhuyla yer alır. İlk romanı Yürümek ile TRT 1970 Sanat Ödülleri Yarışmasında Başarı Ödülünü ve Yenişehir'de Bir Öğle Vakti ile 1974 Orhan Kemal Roman Armağanını kazanır.

TRT'de çalıştığı dönemde yazdığı radyo oyunları 2017'de Venüslü Kadınların Serüvenleri, adıyla yayımlanır. Eserlerine girmeyen öykü, çeviri, eleştiri gibi yazıları ve kendisiyle yapılan söyleşiler de 2018 senesinde Tekliğin Türküsü, adıyla kitaplaşır.

Eserlerinin merkezinde kadınlar, toplumsal çelişkiler ve hapisliğin acısı gibi konular vardır. Eril dili bazen kızgınlıkla bazen espiyle eleştirir ama sürekli eleştirir.

İlk dönem öyküleri bireysel sorunları ele alır. 30'lu yaşlarına doğru toplumsal sorunlara ağırlık verir. Romanlarında halkı toplumsal gelişmeler, aydınları ise hem toplumsal hem de siyasal gelişmeler açısından değerlendirir. Ankara'daki öğrenci ve gençlik hareketlerinin içindedir, hapishane ve sürgün yaşamını kendine özgü diliyle anlatır. Betimlemesiz ironi, nesnel bir gözlem, açık ve arı bir dil, açık sözlü ve kısa anlatımlar ve kadın haklarına duyarlı bir sosyal adalet vurgusu onun temel yazınsal özellikleridir.

Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi (PTT), Sevgi Soysal anısına 2018 yılında, özel tarih damgalı zarfları hizmete sunmuştur.

Ptt ÖZEL TARİH DAMGISI

Sevgi Soysal ve Ankara

Ankara, Sevgi Soysal'ın; âşık olduğu, okuduğu, evlendiği, yazdığı, boşandığı, hapis yattığı ve kadınlığını savunduğu bir şehirdir. İlkokulda Selanik Caddesi'nde koşar, lise ve üniversitede Atatürk Bulvarı'nda yürür ve Mithat Paşa Caddesi'nde çalışır TRT'de memurken.

Sevgi Soysal, ilk öykü kitabı Tutkulu Perçem'in ilk öyküsünde anlatmaya başlar Ankara'yı. "Tutkularımı gün aydınına çıkarmanın yeri miydi bu kent. Bu kent gidişli gelişli bir caddeydi. İki taraflı gelip gidenlerdi. Üç beş vitrin, bilmem şu kadar inşaat ve daha çok parti merkeziydi." Diğer yanda genç ama yorgundur ilk kitabında, "Her atlanı yutardı bu kent, bu yorgunluğumu da kendinin sanırdı, ne çabuk sanırdı."

Yenişehirde Bir Öğle Vakti, romanı Ankara Mamak'ta Yıldırım Bölge'de yazılmış bir Ankara

romanıdır. Gördüklerini anlatır yeni adıyla Kızılay Meydanı'nda. Ankara'da kökleri çürümüş bir kavağın yıkılması çerçevesinde; kokuşan siyasal düzeni, burjuva aileleri ve yoksulların moderniteyle olan başarısız iletişimini, kentlerdeki ve mekânlardaki değişimin yabancılaşmayı köklendirmesi gibi konuları işler. Farklı sınıflardaki kadınların klasik ve zor değişen bir başkentte yaşadığı sıkıntıları dile getirir.

Sevgi Soysal'ın yazınında mekânlar önemlidir. Romanda, çürüyen bir kavak ağacının devrilme sürecini kapsayan kısa zaman diliminde; kentin zaman, mekân ve insan ilişkilerini yansıtır. Ankara kentindeki kentsel yaşamın modernizasyonu, roman boyunca devam eden hassas gözlemlere dayanır. Bunlar çoğunlukla eleştirel bir anlayışla, gerçekçi bir biçimde işlenir.

Birkaç saatin içerisinde birçok karakterin yer aldığı romanda anlatılan Ankara; ayakkabı boyacısıyla, tezgâhtarıyla, kapıcısıyla ve dönemin küçük burjuvasıyla, o günkü siyasi ortamı özetler. Bu haliyle, iktidar ve mekân ilişkisini farklı bir kurguyla verir. Evler, sokaklar ve kavak, Yenişehir'de ortaya çıkan kamusal mekânların örneklemedir. Diğer bir

örnek ise modernitenin sembolü olan, lokanta ve kafeterya olarak kullanılan Piknik'tir.

Romandaki adıyla Yenişehir şimdiki adıyla Kızılay, "kendini bilen Ankara'luların alışveriş" yaptığı bir yerdir. Ayrıca burada devrilen ağacın çevresinde toplanan Ankara'lıları şöyle özetlemektedir: "Kalabalığın kendi merakı yoktur. Merak kapışması vardır, ondan bundan kapışverişler merakı".

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu kitabı, Ankara'da bir işkence hapisanesinde geçmektedir. 8 ay kaldığı koğuşundaki kadınlar mücadelecidir ve baskıya kahkaha atarak karşılık vermektedir.

Politika gazetesinde yayımlanan yazıları, Bakmak, adıyla kitaplaştırılmıştır. Ankara'nın Taşı Deme Durmaz Gözümün Yaşı isimli yazısında şöyle demektedir: "Kaleiçi, Samanpazarı ve Bendderesi dışında hiçbir ilginç yeri, hiçbir geçmişi olmayan taştan bir kent. Boz beton duvarlar ve boz beton duvarlar üstünde uluyan, Bozkurtlar. Ve bunca taşın, betonun üstüne abanan sisli, kurumlu, boz bir hava. Alın size Türkiye'nin başkenti Ankara."

Sevgi Soysal'ın kadın duyarlılığına saygıyla...

Kaynaklar

- <https://m.bianet.org/bianet/kadin/194422-ptt-den-sevgi-soysal-zarflari>
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/kitap/2019/07/18/olmeden-iki-ay-once-cekilen-fotograf-sevgi-soysalin-kronolojik-olmayan-biyografisi/>
- <http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.12397/804>
- <https://www.gazetesanat.com/sevgi-soysal/>
- <https://viraverita.org/yazilar/bozkirin-tukenmeyen-papatyalari-sevgi-soysalin-ankarasi>
- <http://sanatkritik.com/yazilar/ankara/yenisehrin-kizi-baskentin-yabancisi/>

Her Şeye Rağmen Sanat: Ankara Film Festivali Pandemiye Rağmen Yapıldı

31. Ankara Uluslararası Film Festivali, salgın tehdidinde uzman hekim görüşleriyle sinema salonlarında nasıl film gösterimi yapılabileceğini planlayarak sanatseverlerle buluştu. Festival, salgına rağmen gerekli önlemlerle salonlarda sanat etkinliklerine devam edebileceği konusunda bir örnek ortaya oluşturdu. EMBED SHARE

Normal koşullarda yıllardır ilkbahar mevsiminde yarışmalarıyla, kısa filmleriyle sinema sektöründe bir bahar esintisi yaratan Ankara Uluslararası Film Festivali, Mart ayında Türkiye'de ilk Corona virüsü vakası görülmesiyle başlayan süreçte ertelenmişti.

Türkiye, 1 Temmuz günü itibariyle kafeler, restoranlar gibi sosyalleşme mekanları açısından normalleşme kararı olsa da sinema ve tiyatro salonları halen risk bulunduğu gerekçesiyle seyircileriyle buluşamadı. Bu durum sanatçıları ve sanatla ilgili herkesi olumsuz etkilerken, Eylül ayı itibariyle vaka sayısında yeniden artış yaşanmasıyla sanatsal etkinlikler açısından adeta bir çıkmaza girildi. Bu tabloda "online" yapıldığı takdirde amacına

ve geleneğine uygun olmayacağı düşüncesiyle Ankara Uluslararası Film Festivali'ni düzenleyen Dünya Kitle İletişimi Vakfı ise, "herşeye rağmen sanat" ilkesiyle salgın koşullarında nasıl festival yapılabileceği arayışına girdi. Başta Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Enfeksiyon Hastalıkları Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Esin Şenol olmak üzere uzman hekimlerden görüş alınmasıyla sinema salonlarında dezenfektasyon işlemi ve havalandırma sistemi gibi süreçler sil baştan ele alındı.

31. Ankara Uluslararası Film Festivali Başkanı İnci Demirkol, kapalı olduğu için tozlanmış bir sinema salonu girişine yazılmış "açıl artık" yazısını anımsatarak, sanatseverlerin sinema filmini sinema salonunda izlemeye özlem duyduğunu aktardı. Salgındaki mevcut durumda riskli görünmesine rağmen festivali fiziksel mekanlarda gerçekleştirmeye karar verdiklerini kaydeden Demirkol, gerekli koşullar sağlandığında sosyal mesafeyi koruyarak festival gösterimleri yapılabileceğine hekimlerce yapılan tüm önerilere uyararak kanaat oluştuğunu söyledi. Demirkol, festivalde görevli herkese Corona testi yapıldığını da sözlerine ekledi.

"Tiyatro ve sinema salgındaki dijital hayat felsefesine feda edilmemeli"

Festival kapsamında "Sanat Çınarı Ödülü"ne layık görülen tiyatro ve sinema sanatçısı Tamer Levent, VOA Türkçe'ye değerlendirmesinde, Türkiye'de işsizlik denildiğinde bile yasal mevzuatta meslek tescili olmadığından sanatçılar için maddi destek önlemi alınmadığını söyledi. Dolayısıyla örneğin ABD'de oyunculuk mesleği tescilli ve sendikası tanınmış olduğu için özlük hakları mevcutken

Türkiye'de bunun olmadığını anlatan Levent, salgın nedeniyle tiyatrolarda gösteri yapılamadığını vurgulayarak, "Dijital ortamda yapıldığında ise tiyatronun canlı yaşama biçimini ortadan kaldırmak anlamına gelebilir. Pandemi sürecinde ortaya çıkmış dijitalleşen hayat felsefesine tiyatroyu feda etme kaygısı ortaya çıkabiliyor. Maalesef bunlara köklü çözümler bulunamıyor. Oysa meseledeki özü kaybetmeden çözümler bulmak zorundayız. Sanat, dünyayı değiştiren insanın düşünce biçiminin adıdır. Bu nedenle sanat etkinlikleri, tiyatro oyunları ve festivalleri devamlı kılmak için önlemler alınmalıdır. Festivaller, ayrıca Türkiye'yi dünyada ülkelerde kendisini kültürel yapıda var etmesi ve adını göstermesi için önemlidir" dedi.

Türkiye'de sanat yönetimi ve işletmeciliği eğitimi verilmesine rağmen maalesef hükümet kademelerinde buna önem ve yer verilmediğini kaydeden Tamer Levent, "Bu kaotik dönemden artık pek çıkamayacağımızı düşünüyoruz" diyerek artık insanı yaratıcı kılabilecek başarılarını tetikleyecek sanatsal etkinlikleri devam ettirecek planlamalar yapılması gerektiğini söyledi. (Kaynak: VOA Türkiye)

Suna Kan ile röportaj Mozart'ın Üstüne Besteci Tanımam, Toz Kondurmam Ona

Deniz Zeka - Meltem Sezen Kılıç

Ankara... Aralık öğleden sonrası... Hava kar topluyor... Kar sessizliği var havada. Bu sessizliğin içinde seslerin sihirbazı Suna Kan'ı ziyaret etmeye gittik. Usulca kafamızı uzattık odasına, gülen gözlerle karşıladı. Konuşurken, dinlerken, sözcüklerini seçerken, tıpkı keman çalarken duygusunu dinleyiciye geçirmek için arşesine hangi ağırlığı uygularsa öyle titiz, öyle ölçülü ama bir o kadar da içten sohbetinin konuğu olduk. Teşekkürler bu müthiş öğleden sonra için...

Meltem Kılıç: Suna Hanım, gençler için buradayız, onlara iyi bir müzik dinleyicisi nasıl olunur anlatabilir misiniz?

Suna Kan: Bu alıştırmaya işi. Ben hafif müzik dinlerim, caz dinlerim, hepsini sevmeyebilirim ama dinlerim. Müziğe alışınca insan dinliyor ama alaturka dinleyemiyorum. Tek sesli olduğu için. Çok sesliden tek sesliliğe geçmek çok zor. Aslında iyi bir müzik dinleyicisi olmak için sebat etmek gerekiyor. Bir yemeği sevmeniz için onu tatmanız gerekir. O yemeği sevmek için yapabilmemiz de şart değil. Anlamak şart değil müziği sevmek için. Kulağınız alışabiliyorsa, o renkleri görebiliyorsa, kulak algılayabiliyorsa seversiniz. Yani sevmemek için hiçbir sebep yok. İlla ki çok ağır bir senfoni olması gerekmiyor ilk dinleyeceğimiz konserlerde. Hafif hikâyeli eserler de olabiliyor. Çok var değil mi? Onlarla alıştıırılabilir gençler.

Deniz Zeka: Sanırım her işte sebat etmek çok önemli değil mi?

S.K.: Kesinlikle her konuda sebat etmek lazım ama sebat etmek de zor iş. Nasıl ki iyi bir edebiyatçı, iyi bir ressam, iyi bir terzi olmak için çalışmanız lazım, müzisyen olmak için de aynı.

M.K.: Eskiden konserlere gitmeden önce Faruk Yener'in kitabından gideceğimiz konserde çalınacak eserin konusunu okur öyle giderdik ama sizlerle büyüme, o hikayelerle birleşen müziğin içine sizlerin sayesinde girebilmek çok çok büyük bir şanstı. Minnetle...

S.K.: Estağfurullah ama canlı dinlemek her zaman başka bir şey. Sizin için de benim için de. Hâlâ canlı bir konsere gitmek güzel. Müzisyen açısından da. İyi performansı da, yapılmayacak bir hareketi de öğrenebilir o konserte aslında. Eğer bir kemancıysanız, eğer o çalgıyı çalışıyorsanız, orada icra oluyor. Orada çalınıyor, orada sunuluyor. Dönüşü olmayan bir şey.

D.Z.: Bu kadar büyük solistler de, konser öncesinde ve sırasında çok heyecanlanırlar mı? Bu arada keman çok da zor bir enstrüman.

S.K.: Çok heyecanlı bir duygu. Çok çektim. Evet, hakikaten kemanın zorluğu var. Keman zor bir enstrüman çünkü bir tel üstünde bilmem kaç tane nota var. Arşeyle keman sizin elinizde yani. Arşeyi de çekmek ve çekerken ona nasıl bir duygu vereceğiniz, o duyguyu verebilmek için nasıl bir

D. Zeka ve M. Sezen Kılıç, Suna Kan ile...

“İdil Biret’le benim için çıkarıldı kanun. O zaman biz becerikli çocuklar olarak ortaya çıktık. Garip bir şey o, hele o devirde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde böyle bir karar.”

ağırlık vereceğiniz. Daha duygulu olması için yapmanız gerekenler. İnsanlara daha çok hitap edebilsin diye yapılması gerekenler... Yani bunlar mesleğin ufak tefek sırları. Tabii ki piyano da öyle. Bir makinaya şarkı söyletmek çok zor.

D.Z.: Bir seyirci olarak her zaman sanatçının o heyecanını hissetmiş ve gerilmişimdir.

S.K.: Gerilin gerilin, çünkü sahnedeki daha çok geriliyor o esnada. Tiyatrocuların işi de aynı ama, ah derken vah diyebilirsiniz belki ama do derken mi; mi derken do dersiniz olmuyor.

M.K.: Çok vardır mutlaka ama hiç unutamadığınız bir anınızı paylaşmak ister misiniz okurlarımızla?

S.K.: Var tabii. Benim bir kaburgam doğuştan fazla olduğu için serçe parmağımdaki sinirlere baskı yapıyor. Dolayısıyla da elimde keman 7 yaşımdan beri o parmakla bastırıyorsun, bununla çalışıyorsun. 25 ila 30’lu yaşlarım arasında hissetmemeye başladım iki parmağımı. Bastırıyorum ama hissetmiyorum ve zor çalışıyorum. Bastığım zaman doğru mu basıyorum, yanlış mı basıyorum, hissetmiyorum. Öyle konsere çıktım. Bir yerde şak diye durdum. Gitmiyor çünkü parmağım gitmiyor, hissetmiyorum. Bıraktım. İçeri gittim, öksürdüm. O bir numaraydı, sanki öksürük için içeri gidiyorum gibi. Biraz durdum. Sonra tekrar geri geldim, bitirdik işi. Çaldık bitti.

Ondan sonra doktorlara gittim, ama bulamadılar. Film çekildi, görünmüyor. En sonunda İsviçre’ye gittim. Orda Gazi Yaşargil vardı. Muhteşem bir insandı, ne çok insanın hayatını kurtardı beyin ameliyatlarıyla. Hemen baktı. “Aa burada fazla bir kemik var, o baskı yapıyor.” dedi.

Ondan sonra Ankara’ya geldik ve onun yazdıklarıyla doktorlar ameliyatı yaptılar. Ameliyat sonrası parmaklarımı oynatıp oynatmadığıma baktılar, oynatınca “Tamam biz bu işi başardık,” dediler. Sonra da bir daha sıkıntı çıkarmadı.

D.Z.: Size hediye edilen o kemanın kim tarafından hediye edildiğini hâlâ bilmiyor musunuz?

S.K.: Hâlâ bilmiyorum. İstanbullu zengin bir hanımmış. Para yollamış, “Bu parayla Suna’ya bir keman alın.” demiş çünkü o zamanlar ben

konservatuvardaydım. Paris'te sınava girerken keman kiralanıyor. Sınava giriyorum, geçiyorum sınavı, keman iade ediliyor.

Ama bir şartım var, demiş: Benim ve ailemin adını hiçbir zaman söylemeyeceksiniz. Adam da peki demiş tabii. Ahmet Kutsi Tecer öğrenci müfettişiydi. Ona vermişler bu görevi. Ben de gittim baktım kemanlara. Keman hocam hasta evde yatıyor. Odasına gidiyorum elimde iki kemanla, üç kemanla, Onu çalıyorum, bunu çalıyorum. Onun sesini dinliyor, bunun sesini dinliyor. Hepsini dinledikten sonra "Bu olsun." dedi. Ve onu seçtik, onu aldılar. Kaç para olduğunu bilmiyorum ama o devir için iyi bir paraydı. Hatırlamıyorum ama öyle Stradivarius fiyatında değildi. Onu veremezlerdi.

D.Z.: İyi bir keman ne kadardır Suna Hanım? Sizin kemanınız var mı?

S.K.: Ben size söyleyeyim. İyi bir Stradivarius keman sağlamsa, tamir görmemişse, kırılmamışsa, iyi durumdaysa ve iyi bir çalgıysa iki-üç milyon dolardır. Çünkü her çalgının iyi bir çalgı olması şart değil. Adam eliyle yapıyor değil mi? Nasıl çıkacak o da bilmiyor ki.

Benim kemanım hâlâ o hanımın aldığı keman. Ben devrettim kemanımı genç bir kemancıya. (Deniz: Berfin miydi?) Evet. Yetenekli bir çocuğu İngiltere'de önce Menuhin'in okuluna kabul ettiler, ondan sonra da orayı bitirdikten sonra otomatikman akademiye kabul ettiler. Ben de ondan sonra "Tamam, sende kalsın. Konserlerini bununla ver bundan sonra." dedim. Dinledim de birkaç defa geldiğinde çağırırdı beni konserlerine. Orada ilk defa dinledim kemanımın sesini uzaktan. Ama çok hoştu tabii. Çok duygusal bir şey, ama memnunum verdiğime. Hiç olmazsa çalınması lâzım. "Müzeeye verseydin." diyenler oluyor bazen. Müzeeye verip ne olacak? Orada duracak. Oysa şimdi çok yetenekli birinin ellerinde yaşayacak. Tahta yaşayan bir şey çünkü. nefes alıyor, aynı mobilya gibi. Müzede olsa yaşamayacak, çalınmayacak, sesini duyuramayacak. Anlamı yok.

M.K.: Ben keman sanatçısı olsaydım, böyle bir değer, kemanınız bende olsaydı bana ne büyük bir onur ve güç verirdi. Her şey bir yana siz hep Berfin'in yanında olacaksınız kemanınızla.

S.K.: Evet, 18. yüzyıldan gelen bir keman. Hiç kimseyle bu kadar uzun yaşamadım; ne eşlerimle ne oğlumla, ne annemle ne babamla. Yani o kemanla yaşadığım kadar...

"18. yüzyıldan gelen bir keman. Hiç kimseyle bu kadar uzun yaşamadım; ne eşlerimle ne oğlumla, ne annemle ne babamla. Yani o kemanla yaşadığım kadar..."

M.K.: Bir keman sanatçısı sizin gibi bir virtüöz de olsa günde kaç saat çalışır?

S.K.: Her gün çalışmak gerekiyor. Ömrüm boyunca hayatımda her gün çalıştım ama yaz aylarında belki iki hafta, üç hafta tatil yapmışımdır, ama tatilden sonra bir konserim varsa on gün, on beş gün önceden başlardım çalmaya, çünkü kafadakiler gitmiyor, beyindeki eserler gitmiyor, toz olmuyor. Jimnastiğini yapmak lazım işin. Nasıl ki dansçılar her gün dans etmeden sahneye çıkmıyor, nasıl futbolcular her gün antrenman yapmadan sahaya çıkmıyor, biz de işin bu spor tarafını yapmalıyız. Yapmazsak bir yerden sonra parmaklar duruyor. Durmasa da yerini kavrayamıyor, telin üstünde kaç nota varsa kemanda, perdesi yok, bir şeyi yok. Elinizi attığınız zaman o notayı tutmak lazım.

D.Z.: Siz ezbere mi çalışıyordunuz?

S.K.: Evet, genelde ezbere çalışıyordum. Yani klasik konçertoları hep ezbere çaldım. Ama son senelerde yeni yazılmış bir eser olursa o zaman notayı koyuyoruz. Ama o kadar çok çalışıyoruz ki provalarda ezberliyoruz. O garanti olarak duruyor orada, göz ucuyla bakıyorsunuz. Göz ucuyla bakınca bulamadıysanız o zaman çok tehlikeli.

M.K.: Siz müzik dinlerken, müzik size nasıl geliyor? Bizler melodi olarak duyuyoruz ama size nota olarak mı geliyor?

S.K.: Evet, nota olarak geliyor. Maalesef nota olarak geliyor, çünkü ben her şeyi, telefon sesini bile nota olarak duyuyorum, klaksonu nota olarak duyuyorum. O fena bir şey. Absolute kulak dedikleri. Ne bileyim ben, çan çalarsınız, tenekeyi vurursunuz, onun da üç aşağı beş yukarı ne nota olduğunu duyuyorsunuz. Her şeyi nota olarak duymak çok iyi bir şey değil. Mesela telefondaki ses la sesidir. Herkes konservatuvarda da la sesine göre akort eder ki beraber çaldıklarında tatsız bir şey çıkmasın.

M.K.: Suna Hanım siz harika çocuk seçtiğinizde neler oldu?

S.K.: İdil Biret'le benim için çıkarıldı kanun. O zaman biz becerikli çocuklar olarak ortaya çıktık. Garip bir şey o, hele o devirde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde böyle bir karar. İtirazlar olmuştur ama çok fazla değil. İtirazlar da çocuğuz diye olmuştur. Ben o dönemde Ankara'dayım. İlkokulu yeni bitirmiştım, 12 yaşındaydım. İdil benden 5 yaş daha küçüktür. O 7 yaşındaydı. Kanunda da mutlaka yanında kendinden sorumlu bir yetişkin de gidecek diye yazıyor. Öğrenci bursu veriyorlar, 16 yaşında kesiyorlar. Bizden sonra aynı kanunla; Verda Erman, Hüseyin Sermet gitti.

Aslında herkes iyi işler yaptı. Bir-iki kişi orada kaldı ama hâlâ müzikle uğraşıyorlar. Ya hocalık yapıyorlar, ya konserler veriyorlar, çünkü bizde mecburi hizmet, dönme zorunluluğu falan yoktu kanunda. Orada kalanlar da müzikle uğraşmaya devam ettiler. O önemli çünkü büyük bir yatırım çocuklara.

Babam o yıllarda orkestrada keman çalıyordu. Çok büyük katkısı var benim keman çalmamda. O başlatmadı gerçi bilinenin aksine; babam hiçbir

zaman ders vermedi ama her dersime katıldı çocukluğumdan beri. Ben 5,5 yaşında başladım nota öğrenmeye. Ondan sonra da keman çalmaya başladım. İlk derslerime babam hep geliyor ve hoca ne derse onu yaptırıyor bana, yanlış bir şey yaparsam onu düzeltiyor, "O öyle değil böyle, dedi hoca." diye. Onun tabii büyük faydası var. Böyle bir evde büyüsem 4-5 yaşında bir çocuğun kemanda ilerlemesi imkânsız. Babam da Mızıka-ı Hümayun'da yani saray orkestrasında çalışıyordu. Babası çok erken vefat etmiş, tanıdıkları bir paşa da "Bu çocuğu Mızıka-ı Hümayun'a, yani saraya verelim," demiş, oraya vermişler. Orada hocası Zeki Üngör olmuş. Benim ilk hocam da oradaki arkadaşlarından biriydi. Çok kibar, çok efendi bir adamdı. Bir gün bana kızdı "Kaz kafalı!" dedi. Bir şeyi anlamadım herhalde. O kadar bozulmuşum ki, eve gittim "Ben Hulusi Bey'e gitmeyeceğim artık, ders almayacağım. Kemandan vazgeçiyorum." demişim. "Gitmeyecğim," dedim. "Peki" dediler, yapacak bir şey yok. Ondan sonraki hocalarımın hepsi yabancı oldu. Türkiye'de ve orkestrada çalanlardı. 2. Dünya Savaşı'nda Hitler'den kaçan sanatçılar ve hepsi çok iyi hocalardı. Benim daha sonraki hocam Amerika'ya gitti, sonra beni Amerika'ya da çağırırdı. "Sana bir hoca buldum, gel." dedi ama gitmedim. O zaman 10 yaşındayım, nasıl yollasınlar? Annemi babamı burada bırakıp gideceğim... O devirde düşünün yani, 1948'de. Ondan kısa bir süre sonra, babamın arkadaşıydı o da viyola çalışıyordu ama iyi bir hocaydı, zannediyorum İzzet Albayrak, ondan ders aldım. İlk konserimi 9 yaşındayken verdim orkestrayla Radyoevi'nin büyük stüdyosunda, Ankara Radyosu'nun büyük stüdyosunda. Tabii mikrofonlar o eski mikrofonlar. Mozart'ın bir konçertosunu çaldım. 15 gün önce hoca bana verdi. "Al, yapabilirsin, müsaitsin. Beraber de çalışır hazırlarız, bunu 15 gün sonra çalacaksınız." dedi. 15 günde ezbere ve koca bir orkestrayla, şimdi düşündüğüm zaman olacak bir şey değil.

Harika çocukluğu hiçbir zaman kendim için kabul etmedim çünkü harikalık başka bir şey. Örneğin Mozart harika bir adam, İdil'in o harika taraflığı var. Mesela duyduğunu hemen çalardı ama benim öyle harika bir taraflığım yoktu. "Ben hakikaten çok yetenekliydim," diyorum şu anki kafamda.

M.K.-D.Z.: Siz tüm bunları yapıyorsunuz ve harika değilim diyorsunuz öyle mi, Suna Hanım? Biz sizi seyrettik Suna Hanım. Seyirciye harika nedir, gösterdiniz her seferinde.

S.K.: Harikalık demiyorum ama üstün yetenek diyorum. Peki teşekkür ediyorum, umarım öyledir.

M.K.: Küçük bir kızken annemle gittiğimiz CSO konserlerinde bir gün orkestrayı Veronica Dudorova yönetmişti. Ben de dünyanın ilk kadın şefi diye çok heyecanlanmıştım. Sonra ufak tefek kahküllü, küt saçlı bir kadın kendinden emin bir halde sahneye çıktı ve koskoca orkestrayı inanılmaz bir şekilde yönetti. Adeta büyülendim ve imzasını almak istedim ancak vermedi. Çocuk kalbim çok kırıldı ve hayal kırıklığına uğradı. Annem asla kırılmamamı ve kişisel algılamamamı, demir perde ülkesinden gelen bir sanatçı olduğunu, belki de istese de veremeyeceğini söyleyip beni teselli etmişti.

Sizce dünyanın bu ilk kadın şefi nasıl bir şefti? Hiç çalıştınız mı kendisiyle?

S.K.: Öncelikle anneniz çok doğru bir tavır sergilemiş. Kendisiyle daha sonra Rusya'da da çaldım. Bir daha Türkiye'ye gelmedi. O konserden sonra ben ya bir sene ya iki sene sonra Moskova'da çaldım onunla. Çok iyi bir şeftir. Evet, serttir ama sertlik lâzım orkestraya.

D.Z.: İlk kemanınız?

S.K.: İlk kemanım da el yapımıydı. Ulus'tan almıştık. Ulus'ta heykelin arkasında Anafartalar'a çıkarken bir müzik dükkânı vardı. Ben hemen gittim ses çıkarmaya çalıştım, tabii hiçbir ses çıkmıyor. Arşenin kıllarına reçine sürmezseniz ses çıkarmaz. Reçinedir o tele sürünen ses. Ondan sonra da "ses vermiyor" diye başladım ağlamaya. Yaramazlık olsun diye yaptım ama sonra babam söyledi, kapattık kutusunu. Ama sonra o küçük kemanı her gün çalıştım, her gün çalıştım. 5 dakika, 10 dakika, 15 dakika... Her gün çalıştırdı babam uzata uzata. O Cebeci'deki küçücük evde bir müddet sonra tellerin sesini çıkarmaya başladım. Her sabah okula gidiyordum, sabahçıydım. Öğleden sonra yemek, uyku ve sonra çalışmak. Babam çalıştırdı. Güzel bir çocukluk geçirdim. Sokakta da oynadım. Her tarafım yara bere içinde olurdu. Kemana başlamamın sebebi de sakar oluşumdandır, durmadan düşerdim. Dizlerim her yerim yara içinde kalırdı. Babam eğer böyle yaparsan keman çalamazsın derdi. Biraz daha dikkatli olmam için.

M.K.: Kardeşiniz var mı?

S.K.: Yok, tek çocuğum ama olmasını isterdim tabii, o başka. Annem babam ne isterdi bilmiyorum. Annem isterdi ama sonradan Paris'e annemle gittik. Annem genç bir kadın. 30 küsur yaşında. Dokuz sene kaldım Fransa'da. Annem hep benimleydi. Ne lisan bilir ne komşu bilir, çok zor. Genç bir kadın için büyük bir fedakarlık. Bunu sonradan anladım.

D.Z.: Hiçbir şey tesadüf değil, Suna Hanım. Kardeşiniz olsaydı belki anneniz için çok zor olacaktı.

S.K.: Tabii, gitmeyecekti belki. "Ben gidemeyeceğim," diyecekti. Başka biri gelecekti belki benimle, ne bileyim. O çocuğa da yazık olacaktı. Bana da yazık olacaktı. İşte hayat, neler yaşıyor insana.

M.K.: İlk ödülünüzü ne zaman aldınız ve çalmaktan en çok keyif aldığınız besteci kimdir?

S.K.: İlk ödülümü İtalya'da 17 yaşında aldım. En çok Mozart'ı seviyorum. Onun kadar beni etkileyen besteci yok. Çok besteci severim, tabii ki Beethoven'ı, Wagner'ı çok severim. Bach'ın ustalığına hayranım. Schubert öyle. Yani dünya kadar besteciye çok severim ama Mozart'ın üstüne besteci yok. Toz konduramam.

M.K.: Çok teşekkür ederiz.

Not: Bu söyleşi 06.01.2020 Birgün gazetesinde yayınlanan söyleşinin tam metnidir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden STK'lara Katılımcı Bütçe Çağrısı

Duygu Toprak

Ankara Büyükşehir Belediyesi, gönderdiği çağrı mektubu ile gelecek senenin belediye bütçesinin belirlenmesinde sivil toplumla işbirliğinin önünü açabilecek bir adım attı.

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur Yavaş, söz konusu çağrıyı 24 Ağustos tarihinde Twitter hesabından yaptığı paylaşım ile duyurdu. Cumhuriyet'in aktardığı şekliyle çağrı mektubunda şu ifadeler yer verildi:*

"Sınırlı bütçesel kaynakların hangi önceliklere göre nasıl kullanılacağına planlanmasına kamu kurumları, meslek kuruluşları, üniversiteler, STK'ler, vatandaşlar gibi yerel hizmetlerden yararlanan bütün paydaşların katılımını temel yönetim anlayışı olarak kabul ediyoruz. Katılım sürecin belediyemiz ile paydaşlarımız arasında ilişkilerin gelişmesine, Başkentimizin geleceğini ilgilendiren önemli kararların ortak akılla alınmasına katkı sağlayacağına inanıyoruz."

Başlangıçta belediyenin farklı birimlerinde kayıtlı olan STK'lara yapılan bir çağrıya kısa süre sonra isteyen tüm sivil toplum kuruluşlarının öneride bulunabileceği bir talep iletmeye sistemi çevrimiçi ortamda. Kullanıcılar, STK kayıt sayfasına kuruluş adı ve iletişim bilgilerini girdikten sonra öneri formuna yönlendiriliyor. Öneri formunda 'Harcama Birimi' olarak Ankara Büyükşehir Belediyesinin 30 daire başkanlığı ve önerilerin ilgili birimlere iletilmesini kolaylaştırmak için de her birinin ana görevleri sıralanmış. Örneğin, atık konusunda bir öneriyi, Kent Estetiği Daire Başkanlığının altında sıralanan "Atıkların temizlenmesine ilişkin çalışmalar yürütmek" görevinin karşısında yer alan Öneri başlığı, Öneri içeriği ve Notlar kutucuklarına girmek mümkün.

Ankara Büyükşehir Belediyesi STK kayıt ve öneri formuna şu adresten ulaşmak mümkün: <https://stk.ankara.bel.tr/>

Sürece dair detayları almak için Ankara Büyükşehir Belediyesi yetkilileri ile yaptığımız görüşmelerde meclis aritmetiğine rağmen STK talepleriyle bütçeye katkıda bulunmanın olumlu bir adım olacağı belirtildi. Belediye nezdinde yerel yönetim ve sivil toplum arasında organik bir köprü görevi gören Ankara Kent Konseyinin de sürece katkısının önemli olacağına altı çizildi. Salgın koşulları nedeniyle tamamen çevrimiçi yürütülecek bu sürecin yukarıda belirtilen temel özellikleri dışında yöntemine dair ayrıntılı bir çalışması henüz bulunmuyor. Şu ana kadar gelen taleplerde ise derneklerin kendi ihtiyaçlarının ön planda olduğu belirtildi.

Peki böyle bir çalışmadan ne beklenebilir? Esasen Ankara'da yapılabilecekler için bir talep iletmeye aracından bahsediyoruz. Süre sınırlaması belirtilmeyen bu çalışma sonlandığında talepler listesi ilgili birimlerle paylaşılacak. Aslında bu talepler "tavsiye niteliğinde" ve bütçeyi STK'ların belirleyeceği gibi bir çıkarsama yapmak hatalı olur. STK'ların mali yıl bütçesine ne kadar katkısı olacağını söylemek de şu anda zor görünüyor. Bunlara rağmen talep iletmeye sisteminin açık hale getirilmesi, uygulamanın her mali yılda tekrarlanması hedefi ve ilk etapta sınırlı tutulan katılımın açık sisteme dönüştürülmesi oldukça olumlu adımlar. Sivil Sayfalar için çağrıyı değerlendiren Ankaralı sivil

toplum kuruluşu temsilcileri de genel olarak çağrıyı olumlu buluyorlar.** Sivil toplum katılımının salt talep iletmeye sınırlı kalmaması ve denetleme süreçlerinde de yer alması ise Ankara'nın geleceğinin ortak akılla belirlenmesi için gerekli bir sonraki adım.

Bu çağrı bizim de Solfasol olarak katılımcı bütçeleme konusunu gündemimize almamıza vesile oldu. İlk olarak 1989 yılında Brezilya'nın Porto Alegre kentinde geliştirilen katılımcı bütçeleme, politik süreçlerden dışlanan kentlilerin katılımı ile kentin özellikle yoksul kesimlerine götürülen hizmetlerin iyileştirilmesini hedeflemişti. O zamandan beri dünyada yüzlerce şehir farklı modeller ile katılımcı bütçe pratiğini uygulamaya geçirdi. Türkiye'de de katılımcı bütçe adı altında yapılan ilk yerel yönetim çalışması 2007 yılında Çanakkale Belediyesi tarafından iki pilot bölgede gerçekleştirildi. Gelecek sayıda katılımcı bütçelemeyi bu örnekleriyle birlikte ele alacağımız yazımızda hem bugüne kadarki süreci değerlendirip hem de sürece dair bir tartışmanın canlanmasına katkıda bulunmaya çalışacağız.

* Cumhuriyet (24 Ağustos 2020) 'Mansur Yavaş'tan 565 STK'ye çağrı: Bütçeyi birlikte yapalım' <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mansur-yavastan-565-stkye-cagri-butceyi-birlikte-yapalim-1760669>

** Hatice Aktay (28 Ağustos 2020) 'Mansur Yavaş'ın "Mali Bütçeyi Birlikte Hazırlama" Teklifi Olumlu Karşılandı', Sivil Sayfalar - <https://www.sivilsayfalar.org/2020/08/28/mansur-yavas-in-mali-butceyi-birlikte-hazirlama-teklifi-olumlu-karsilandi/>

Pandemi döneminde, insanların hastalıktan sakınmak adına aldıkları önlemlerle birbirlerinden uzaklaşmalarına tanık olduk. Bunun yanı sıra güzel olan şeyler de olmadı değil. Dayanışma gruplarının kurulup, mahallelilerin birbirlerini yoklaması, birbirleri ile ilgilenmesi, ihtiyaçlarının giderilmesi uzun zamandır görmediğimiz sahnelerdendi. Bu dayanışma ruhuna biz de elden geldiğince katkıda bulunmak istedik. Pandemi dönemi boyunca uzun süre kapalı kalan dost mekanların, işletmelerin, girişimlerin tanıtımını yaparak onlara küçük de olsa bir destek vermek istedik. Buna bu ay da devam ediyoruz. Dayanışmayla...

GAZETE SOLFASOL

İklim Sanat Projesi'ne destek ol.

Corona pandemisi nedeni ile 14 Mart 2020 tarihinden bu yana kapalı olan ve sergi takvimini askıya alan bağımsız sanat alanımız bu süreçte kira ödemeye devam etmektedir. Ekim ayında yeni sergi sezonunu açmaya planlayan İklim Sanat Projesi'ne maddi destekte bulunmak istersen;

TR30 0006 2000 1320 0006 6589 59

DM veya mail ile fikirlerinizi iletebilirsiniz.

iklimsanatprojesi@yandex.com

Bizim Değirmen Kooperatifi

0535 673 8292

[bizimdegirmenkooperatifi](https://www.instagram.com/bizimdegirmenkooperatifi) [bizimdegirmen](https://www.facebook.com/bizimdegirmen)
www.bizimdegirmen.com [BizimDegirmen1](https://www.twitter.com/BizimDegirmen1)

Bayındır 2 Sok. No:48/B Kızılay / ANKARA

2012 DEN BERİ BİZ YOLCULUK'TA BULUŞUYORUZ SİZİ DE BEKLERİZ

Latife'den
KAHVALTI-KAHVE

Dostlarımızla evlerimizde yaptığımız samimi ve keyifli kahvaltıyı daha çok kişiyle buluşturmak için sizlerle

YENİ NESİL KAHVE VE KAHVALTI

ANKARA DAYANIŞMA AKADEMİSİ

17 Ağustos - 11 Eylül

TRANSITION
Transition Promotion Program

Evren Okumuş	İnsan Hakları Odaklı Kültürel Miras
Nalan Mumcu Merve Diltemiz	Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Katılım
Tahsin Başkavak	Göç, Kentsel Yoksulluk ve Defolu İdeolojiler
Fatma Sönmez	Basının Milliyeti ve Cinsiyeti: Kürt Basın Tarihi ve Kürt Kadın Gazeteciliği
Emine Sevim	Türkiye'de "Taşra" Tartışmaları
Can İrmak Özınar	Eleştirel Medya Çalışmalarında İdeoloji ve Hegemonya

Bu program Çek Cumhuriyeti Dönüşüm Destek Programı tarafından desteklenmektedir.

Terra Kafe & Mutfak Ankara'nın vegan yemek kültürüne rafine lezzetleriyle yeni bir soluk getiriyor. Üstelik bunu yaparken az yağlı, az işlenmiş, tat arttırıcılara sırtını yaslamayan, yüksek el emeğine dayanan menüsüyle damak zevki gelişmiş, sağlıklı ve doyurucu öğünleri tercih eden herkesi Terra deneyimine davet ediyor. Terra'nın fritöz kullanılmayan, çöp çıkarmayan/ayırıştırıcı mutfak hem pişirme hem de tüketme deneyimini tekdüzelikten çıkarmak amacıyla dinamik menü konseptine dayanıyor. Değişen günlük çeşitler için Terra'nın dijital menüsüne <http://terra.dijital.menu> adresinden bakılabilir. Her daim taze kahvesi, taze ve yine aroma arttırıcılara, şekere bulanmamış tatlı seçenekleri ise az masalı ferah bahçesini uzun sohbetleri için tercih edenlerin favorisi. Terra, galeri olarak kullandığı sarı duvarı, go ve satranç takımları ile şehir kültürüne yalnızca mutfak penceresinden değil daha geniş bir anlayışla katkıda bulunmak istediğini gösteriyor.

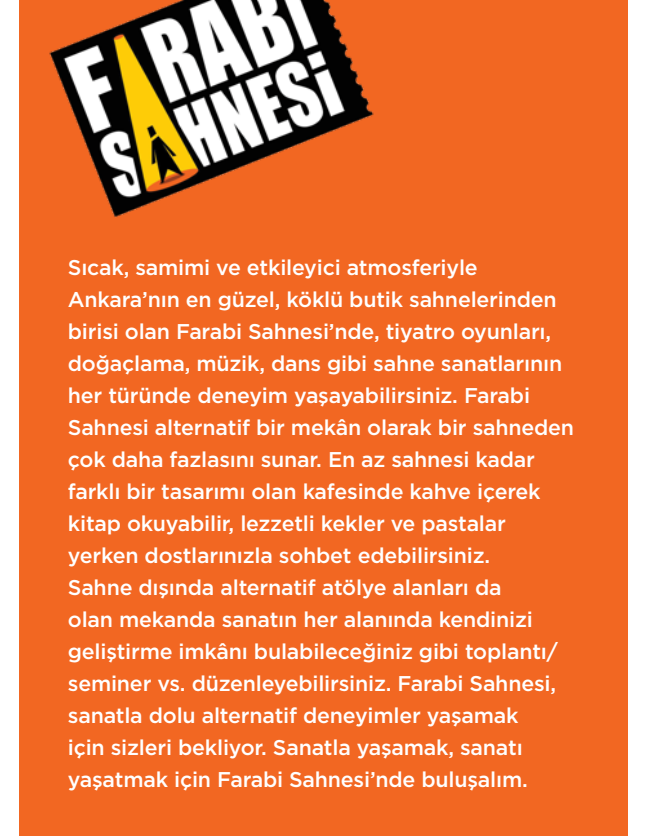
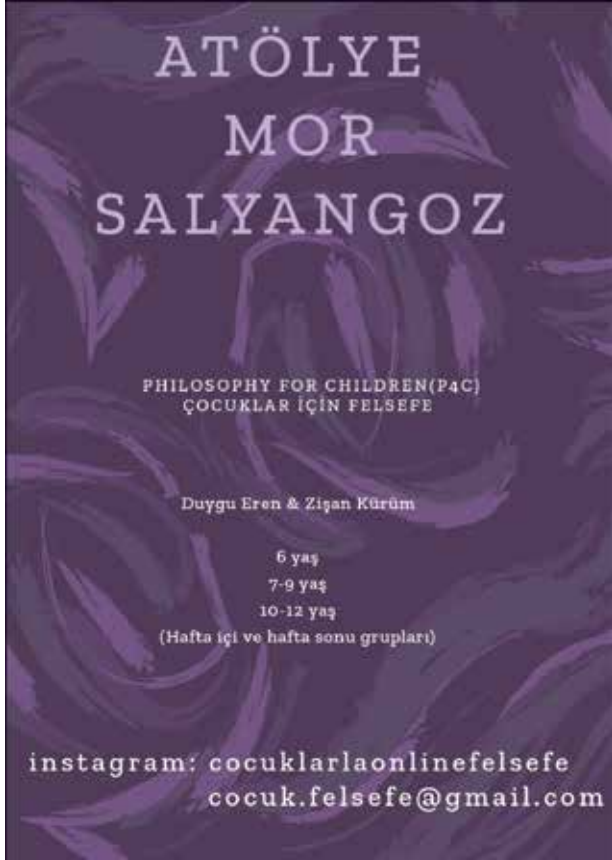
MEGARON

16 yıl önce metallerle çalışmaya başladım. Takılanı, çevremdeki dünyaya olan ilgimden, doğadan ve gezilerimden esinlenerek yaratıyorum. Önceliğim, gümüştür. Bakır, pirinç, alloy, reçineyi doğal taşlarla birleştirerek taşların doğal hallerini bozmadan, sahip oldukları formlarını kullanarak üretim yapıyorum. Takı yapımındaki seçimlerimi mimari projelerimdeki bilgilerle birleştiriyorum. Çalışmalarım, özel insanların kullanmayı seveceği nesnelere yapma tutkumla ortaya çıkıyor. Megaron, hem bu nesnelere tasarımından üretime kadar olan aşamalardan geçtiği küçük bir atölye, hem de ürünlerin sevenleriyle buluştuğu bir galeri olarak Karum AVM'de yer almaktadır.

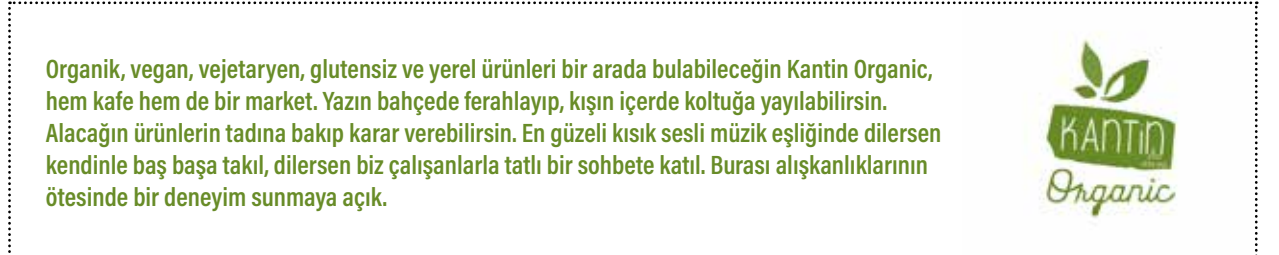
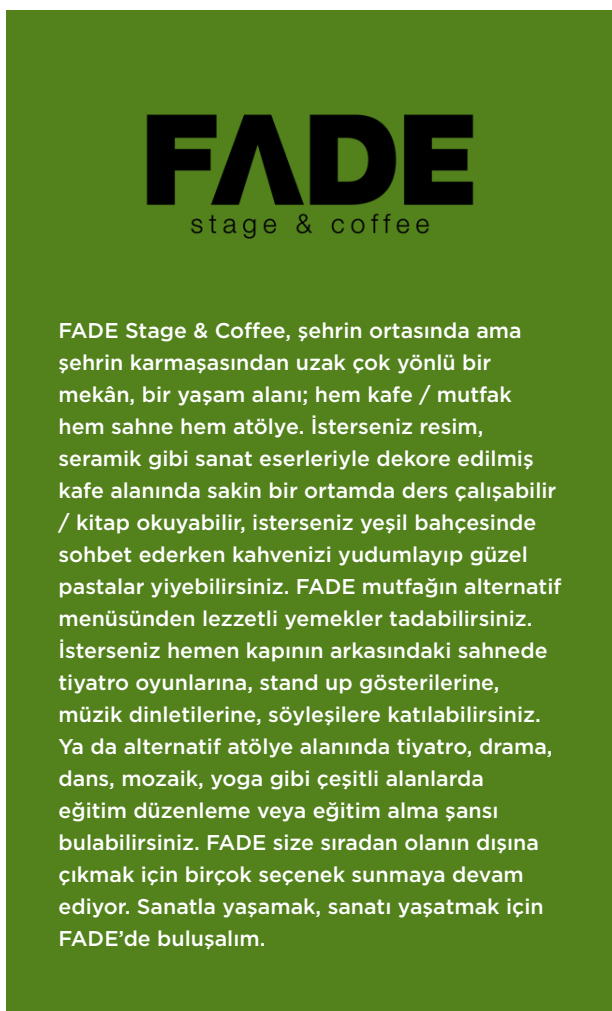

Telefon: 03124284244
E-posta: atelyemegaron@gmail.com
instagram: <https://www.instagram.com/megaronkarum>

Aşağıdaki google haritalar sayfamızın linkine tıklayarak Megaron'da sanal gezi yapabilirsiniz: <https://goo.gl/maps/3eBUg73YgRVTfXet9>

Ayrancı'da bir tuhaf dükkan: Gurmefil. Sofranıza sağlıklı, bitkisel hazır gıda ürünleri... Hayvansal madde içermez, katkısız.

Yerinden Yönetim, İnsani Değerlere ve Katılımcı Demokrasiye İnanan İnsanların İşidir

Aydın Yaşar

43 yıllık berber, 6 dönemdir Muhsin Ertuğrul Mahallesi Muhtarı

Ülkemizde yerel yönetimlerin gerçek değeri, birkaç istisna haricinde görülmemiştir. Belediye başkanı ve yönetimi, halkın istek ve ihtiyaçlarına göre hizmet ederse, kurumsal düşünür ve sosyal, ekonomik, sportif ve kültürel gelişmeyi sağlarsa başarı elde eder. Yönettiği kentin sosyal, fiziksel ve kültürel yapısını iyi analizle işe başlamalıdır. Metropol kentlerde, zaten az olan sosyal alanların ranta dönüşmesine belediyeler toplumsal düşünerek engel olmalıdır.

Belediyecilik sadece kaldırım yapmak değildir. Ya da 35 günde alt geçit yaparak övünmeyi gerektirmez. Şelale ya da AVM yaparak başkanlık yapanların hırsızlıkları aşıkardır.

Oysa yaşlısı, hastası, ihtiyaç sahibi, genci, işsizi, esnafı, işçisi, emeklisi, dulu ve yetimi ile birlikte adil bir yaşamı inşa etmek sosyal devlet olmanın gereğidir. Özellikle toplumcu belediyelerin, bu saydıklarımızı koruma, kollama, katma, fikrini alma ve yaşam hakkının gereğini yapma görevi olduğunu halk olarak bilmemiz gerekmektedir. Belediyeciliğin özünde hizmet yatar ancak hizmet verdiğin halkı sürece katmanın halka hizmet etmek kadar önemli olduğunu unutmamak gerekir.

Günümüz kentlerinde gözetilmesi gereken herkesin eşit ve hakça yaşam alanı bulmasıdır.

Birinin mutlu, birinin mutsuz olduğu yerde sürekli mutsuzluk olacaktır. Fikirleriyle ve emeğiyle katkı koyacak katılımcıların yaşadığı, yarıştığı bir kentte o kenti yönetenler taraflı-tarafsız herkesi mutlu kılabilirdir. Kentte sanat sokağının da, okulunun da, ibadet yerinin de iyi düşünülmesi gerekir.

Toplumun gelişmesi sadece ekonomiyle mümkün değildir. Bu nedenle, kültürel, sportif ve sosyal yapıların da ekonomiyle birlikte gelişmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerin rant kapısı olmaması için bu saydıklarımızı, katılımcılıkla ve ivedilikle yapılmalıdır. Başkanı, meclis üyesi, muhtarı, sivil toplum örgütleri ve meslek odaları ortak akılda kent için çözüm üretmelidir. Bu saydıklarımızdan birisi dahi olmasa çalışmamız eksik kalacaktır ve bu tür bir şeylerin yok sayıldığı örnekleri bugün de görmekteyiz. Çözumsuzlük, kavga ve yok sayma kent yönetimlerinde sağlıklı çalışmaların olmasına her zaman engeldir. Sosyal devlet söyleminin insana ve doğaya verdiği değer çalışmalarla ortaya konabiliyorsa bir anlamı vardır. Sözün özü, söylemle eylem örtüşmelidir.

Yerinden yönetim; orada yaşayan herkesi katan, dinleyen ve mutlaka geri bildirim mekanizmaları olan bir zeminde yapılmalıdır. Her çalışmanın öncesi olmalı ve projelendirilerek halka veya

temsilcilerine (muhtar, meslek odası gibi) danışılması gerekmektedir. Bu mantaliteyle çalışmak kentlerimizin her zaman aydınlık yüzünü ortaya çıkaracaktır. Yok sayıldığı ve söz hakkının olmadığı bir yerel yönetim beni asla mutlu kılmaz. Var olmak, katılmak, katkı koymak her yurttaşı sorumlu kılar ve hemşehri olma bilincini artırır. Yerel yönetimlerde görev alacak olanlar bu değerleri önemseyenler arasından seçilmeli, geçmişte bu ve buna benzer çalışmaların içinde bulunan kişiler değerlendirilmeli, yerinden yönetimde siyasi değil, toplumsal getirisi olan çalışmalara öncelik verilmelidir.

Tüm bu yazdıklarımı, lütfen, altı dönemdir muhtarlık yapan bir Ankaralının toplumsal analizi olarak okuyun. Dünyanın sarsıldığı günümüzde, genel idare ile yerel idarenin çelişen-çatışan çalışmalarının gölgesinde, hemşerisi olduğumuz ama katılımcısı olmadığımız kentte nasıl sorunlarla yüz yüze olduğumuz herkes tarafından görülmekte ve bilinmektedir. Sosyal devlet olmanın bir diğer gereği de demokrasiyi içine sindirmektir. Halkın birbirini virüs gibi görmeye zorlandığı ama maskenin bile sağlıklı dağıtılamadığı günlerde elbette etkili korunma elde edilemez. Sağlıklı günleri görme umuduyla, esen kalın.

SOLFASOL

Ankara'nın Gayriresmi Gazetesi

Eylül 2020

92. Sayı

Ayda bir yayımlanır.

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Mehmet Onur Yılmaz

Editörler: Duygu Toprak, Zişan Kürüm

Dosya Editörü: Kaan Can Bircan

Sayfa Tasarımı: Aslıhan Özgen

Gazete Sekreteri: Dilan Nil Özgen

dilan@gazetesolfasol.com

Bu Sayıyı Yayına Hazırlayanlar:

Akın Atauz, Alanur Çavlin, Ali Bilge, @Ankara

Apartmanları, @Ankara Cimbızcısı, Arif

Şentek, Aydan Çelik, Aydın Bodur, Aydın

Yaşar, Ayhan Çelik, Aylin Yılmaz, Behiye

Erinç Taş, Bülent Atamer, Ceren İskit, Deniz

Zeka, Deniz Altay Baykan, Duygu Toprak,

Enver Arcaç, Gamze Aras, Gül Bircan, Hadi

Sinan İskit, Hale Gönültaş, Kaan Can Bircan,

Linda Nihan Lafcı, Mehmet Kocabay,

Mehmet Onur Yılmaz, Meltem Sezen Kılıç, Necati Subaşı, Necati Yalçın, Nuran Şentürk Karakılıç, Onur Mat, Önder Şenyapılı, Sema Alpan Atamer, Sencer Başat, Sinan Kadir Çelik, Sine Çelik, Tuna Kalaycı, Yavuz İşçen, Zeynep Ömür, Zişan Kürüm

Yayın İdare Merkezi

Büklüm Sokak, No: 44/4,

06680 - Kavaklıdere / ANKARA

Tel-Faks: 0 312 437 76 41,

İrtibat Tel: 0 537 024 28 49, 0 536 956 64 26

Yazı-Haber: bilgi@gazetesolfasol.com

Abonelik: abone@gazetesolfasol.com

Basım Yeri:

Şen Matbaa

Özveren Sok. 25/B Demirtepe/Ankara

Tel: 0 312 229 64 54 Fax: 229 64 54

E-Mail: senmatbaa@gmail.com

WEB: www.senmatbaa.com

Basım Tarihi: 15.09.2020

ISSN: 1301-8655

Yerel Süreli Yayın

3.000 adet basılmıştır.

SOLFASOL'UN BİR UCUNDAN DA SİZ TUTUN!

Gazete Solfasol'da yer almasını istediğiniz yazı, haber ve çizilerinizi her ayın 25'ine kadar **icerik@gazetesolfasol.com** adresine gönderebilirsiniz. Abone olmak için aşağıda belirtilen hesap numarasına ödeme yaptıktan sonra adınızı, açık adresinizi, e-posta adresinizi ve telefon numaranızı **abone@gazetesolfasol.com** adresine veya **0 536 9566426** nolu telefona SMS ile gönderin.

Yıllık Abonelik: 100 TL

Yıllık Destekçi Abonelik: 200 TL

Yurtdışı Abonelik: 200 TL

Öğrenci Aboneliği: 50 TL

Dijital Abonelik: 50 TL

Abonelik Ödemesi için Banka Hesap Bilgileri

TÜRKİYE İŞ BANKASI - KÜÇÜKESAT ŞUBESİ

IBAN: TR83 0006 4000 0014 2080 7867 87

Hesap Sahibi:

Mehmet Onur Yılmaz SOLFASOL

SOLFASOL ARTIK PATREON'DA!

Patreon Solfasol'a aylık düzenli destek verebileceğiniz online bir kitlesel fonlama platformudur. Oluşturacağınız talimatla belirleyeceğimiz miktar, kredi kartınızdan her ay otomatik olarak çekilerek Solfasol'a aktarılır.

1- Akıllı telefonunuzu kullanarak yandaki karekodu okutun. **2-** Üye değilseniz Patreon'a üye olun. **3-** Aylık destek miktarınızı seçin ve onaylayın. **4-** Desteğiniz her ay Solfasol'a ulaşsın.

